

De Lantaarn voor 1796

Pieter van Woensel

bron

Pieter van Woensel, *De Lantaarn voor 1796* (onder pseudoniem Amurath-Effendi, Hekim-Bachi).
In 't Nieuwe Licht, Amsterdam z.j.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/woen003lant02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Aan 't Publiek.

I^{mo}. NIEMAND , zegt STOBÆUS , zou praatziek vallen, was 't niet, dat 'er IEMAND na luisterde. Even zo staat 't geschaapen met 't boeken-maaken: wie zou ze schryven, zo ze niet geleezen werden? Geene andere verschoning behoeft deeze tweede *Lantaarn*, zo zy anderzints 'er eene behoeft: want 't Publiek herinnert zich noch, hoe de eerste hem als vernis aan de vingers bleef hangen.

II^{do}. Myne Collega's auteurs zyn recht allerliefste luiden. Ik bewonder' hunne belangeloosheid. Zy hebben mond en pen (ook hart en hoofd?) eeuwig vol van 't *Algemeene Nut*, van *Verlichting*, van de opvoeding der *Nederlandsche Jeugd*, van bevordering van *Deugd*, van *Publiek Welvaaren* enz. Deeze mantel lykt de rouw-mantels; een ieder steekt 'er zich in: dan gelyk de dingen door 't beezigen slyten, is die mantel zo gaterig geworden, dat 'er de ellende overal door heen kykt; en ik

VI

die zo groot vriend ben van rondborstigheid, als afkeerig zelfs van de reuk van fimelary, verklaar te schryven voor myn *eigen nut*. -Bewaarheid vindende de God-spraaken van den H. MATTHEUS, heb' ik 't ongevaer zo druk in myn lieve vaderland, *alléén*, als een bontwerker 't pleegt te hebben in de hondsdagen. Schoon wat slaperig, echter myn tyd niet geheel kunnende weg-geeuwen, tot aan de keel toe beu 't disputeeren, *alias* 't kyven over 't politieke, kwam ik op den inval, myne papieren wat op te schommelen, om 'er dit boekje uit te distilleeren: met oogmerk om, tegen den aanstaanden winter, die volgens de prophezy van vader ANTONIO MAGINO wat bar mogt uitvallen, my een vet varken te koopen; on zo my de kluijfjes wel smaaken, zal ik 'er 't Publiek voor dank zeggen.

III^{ti}. Kon ik ook met één span van 't Oost tot 't Westen raken,
Toch mogt ik 't ieder Mensch noch niet van passe maken.

17 9/10 94. Zie de BAKKERY te 18hoven.

Toen SIXTUS de V^{de} zich de driedubbele kroon hadt opgezet, hieldt zyne Zuster op met

VII

wasschen, en liet haare klanten met vuil linnen loopen. Voor een zindelyk mensch is 't ongelukkig! Wel te recht zegt 't spreekwoord: '*ieder huis heeft zyn kruis*' en myn kamertje ook 't zyne. Wie toch zou gedroomt hebben, dat toen myne star my veroordeelde tot de rol van Auteur, ik 't handwerk van Boekverkooper 'er tevens by zou hebben moeten waarneemen? dat, om t' eeniger tyd te worden een lich (was 't ook eene Nacht-Kaers) zyner tydgenooten, men beginnen moet met Bladen te vergaaren, met innaaijen? In andere beroepen, om 'er in uittemunten, heeft men niet altoos nodig een aanvang te maaken met de eerste beginzelen: ten minste is 't my nergens gebleeken, dat MICHEL ANGELO met de Kalk-Bak heeft geloopt, of dat GARRICK zyn leertyd van Toneelspeler aanving met *muizenbaarden*. Ensin droomen of niet, met my staat 't anders. Deeze zonderlinge transfiguratie legt ter verantwoordinge der Revolutie. Verwondert U niet, Lezers! De oplossing van dit wonderspreukige leidt my tot de medeeling eener splinternieuwe ontdekking, der naauwe vermaagtschap namelyk, welke 'er is tusschen de Revolutien en de Aardbeevingen. Gelyk de laatsten Steden verwandelen in Meiren, Bergen in Valeyen, Waterplassen in Vulcaanen, also bezitten de Revolutien de specifieke kragt van allerlie soort van Metamorphosen, verbakkende een Koekenbakker in een LYCURGUS, een

VIII

Kapoen in een Kemphaan, makende van Heer Knecht, van Knecht Heer, van een Schoorsteenveger een Diamantzetter, van een Auteur een Boekverkoper, en van een Boekverkoper een....? een...? alles wat gywilt, behalven een Boekverkooper.

Alzo, myne Vrienden! scheelde 't geen hair, of myn licht bleef, misschien wel voor altoos, onder eene Koorn-Maat! By de tegenwoordige duurte van de Olie, kon my dit kwalyk van 't harte.

Zo zag ik my geplaatst tusschen 't verdriet myne waar op de pakzolder te laten verschimmelen, of 't omslachtige die zelve te gaan uitveilen. Ik vleide my, Burgers en Burgeressen! dat 't laatste misschien U 't aangenaamste mogt zyn; en gissende uw goedvinden, yle ik daar aan te gehoorzaamen. Zo 't nu kwam te gebeuren, dat iemand van ulieden op 't *typographische* van myn produkt iets vondt niet te vitten, wel te berispen, hy bedenke, dat de Familie-betrekking deeze armoedigheid vorderde, om 't te doen *fraterniseeren* met zyn Broertje, d.i. met de *Lantaarn* van 1792: daar wy anders te veel conscientie hadden, om 't met eene zo *snotterige equipage* de wyde waereld in te laten dwaalen.

17 2/20 96.

JANUARY, *Louwmaand*. XXXI. Dagen.

1 V.	<i>laatste</i>
2 S.	<i>Quartier</i>
3 Z.	Sat. den 2
4 M.	's morgens
5 D.	ten 1 uur
6 W.	22 min.
7 D.	<i>N. Maan</i>
8 V.	Zond. den
9 S.	10, 's morg.
10 Z.	ten 6 uure
11 M.	25 min.
12 D.	ZON-ECLIPS
13 W.	
14 D.	<i>Eerste Quart</i>
15 V.	Zond. den
16 S.	17, 's av
17 Z.	ten 5 uur
18 M.	46 min.
19 D.	
20 W.	<i>Volle Maan</i>
21 D.	Zond. den
22 V.	24, 's morg.
23 S.	ten 10 uure
24 Z.	30 min.
25 M.	
26 D.	<i>Laatste Q.</i>
27 W.	Zond. den
28 D.	31, 's av.
29 V.	ten 9 uure
30 S.	22 min.

31 Z.

FEBRUARY, *Sprokkelmaand*. XXIX.

Dagen.

1 M.

2 D.

3 W.

Nieuwe

4 D.

Maan,

5 V.

Maand. den

6 S.

8, 's avonds

7 Z.

ten 11 uure

8 M.

20 min.

9 D.

10 W.

11 D.

12 V.

13 S.

Eerste

14 Z.

Quartier

15 M.

Dingsd. d.

16 D.

16, 's morg.

17 W.

ten 1 nur

18 D.

54 min.

19 V.

20 S.

21 Z.

22 M.

Volle Maan

23 D.

Maand. den

24 W.

22, 's av.

25 D.

ten 11 uure

26 V.

22 min.

27 S.

28 Z.

29 M.

MAART, *Lentemaand*. XXXI. Dagen.

1 D.

Laatste

2 W.	<i>Quartier</i>
3 D.	Dingsd. d.
4 V.	1, 's av.
5 S.	ten 6 uure
6 Z.	30 min.
7 M.	
8 D.	<i>Nieuwe</i>
9 W.	<i>Maan,</i>
10 D.	Woensd. d.
11 V.	9, Namidd.
12 S.	ten 1 uur
13 Z.	20 min.
14 M.	
15 D.	<i>Eerste Quart.</i>
16 W.	Woensd. d.
17 D.	16, 's morg.
18 V.	ten 9 uure
19 S.	8 minuten,
20 Z.	
21 M.	<i>Volle Maan,</i>
22 D.	Woensd. d.
23 W.	23, namidd.
24 D.	ten 1 uur
25 V.	10 min.
26 S.	
27 Z.	<i>Laatste Q.</i>
28 M.	Dond. d. 24,
29 D.	namidd. ten
30 W.	2 uur 45 m.
31 D.	

APRIL, Grasmaand. XXX. Dagen.

1 V.	
2 S.	
3 Z.	
4 M.	
5 D.	<i>Nieuwe</i>
6 W.	<i>Maan,</i>
7 D.	Vrydag den
8 V.	8, 's morg.
9 S.	ten 12 uure
10 Z.	22 minute.
11 M.	
12 D.	
13 W.	<i>Eerste Q.</i>
14 D.	Dond. den
15 V.	14, namid.
16 S.	ten 4 uure
17 Z.	22 min.
18 M.	
19 D.	<i>Volle Maan,</i>
20 W.	Vrydag den
21 D.	22, 's morg.
22 V.	ten 3 uure
23 S.	47 min.
24 Z.	
25 M.	<i>Laatste Q.</i>
26 D.	Saturd. den
27 W.	30, 's morg.
28 D.	ten, 8 uure
29 V.	10 min.
30 S.	

MAIJ, Bloemaand. XXXI. Dagen.

1 Z.

2 M.	
3 D.	
4 W.	<i>Nieuwe</i>
5 D.	<i>Maan,</i>
6 V.	Saturd. den
7 S.	7, 's morg.
8 Z.	ten 9 uure
9 M.	5 minuten.
10 D.	
11 W.	
12 D.	<i>Eerste Quart.</i>
13 V.	Saturd. den
14 S.	14, 's morg.
15 Z.	ten 12 uuure
16 M.	22 min.
17 D.	
18 W.	<i>Volle Maan,</i>
19 D.	Saturd. den
20 V.	21, 's av.
21. S.	ten 7 uure
22 Z.	2 minuten.
23 M.	
24 D.	
25 W.	
26 D.	<i>Laatste</i>
27 V.	<i>Quartier.</i>
28 S.	Zondag den
29 Z.	29, 's av. ten
30 M.	9 uur, 56 m.
31 D.	

JUNY, Zomermaand. XXX. Dagen.

1 W.	
2 D.	<i>Nieuwe</i>
3 V.	<i>Maan,</i>

4 S.	Zond. den
5 Z.	5, namidd.
6 M.	ten 4 uure
7 D.	25 min.
8 W.	
9 D.	<i>Eerste Quart.</i>
10 V.	Zondag den
11 S.	12, 's morg.
12 Z.	ten 9 uure
13 M.	53 min.
14 D.	
15 W.	
16 D.	
17 V.	
18 S.	<i>Volle Maan,</i>
19 Z.	Maand. den
20 M.	20, voorm.
21 D.	ten 10 uure
22 W.	32 minuten
23 D.	
24 V.	
25 S.	<i>Laatste Q.</i>
26 Z.	Dingsd. d.
27 M.	28 's morg.
28 D.	ten 8 uure
29 W.	5 min.
30 D.	

JULY, Hooijmaand. XXXI Dagen.

1 V.	
2 S.	<i>Nieuwe</i>
3 Z.	<i>Maan,</i>
4 M.	Maand. den
5 D.	4, 's avonds
6 W.	ten 11 uure
7 D.	20 min.
8 V.	ZON-ECLIPS.
9 S.	
10 Z.	<i>Eerste Quart</i>
11 M.	Maand. den
12 D.	11, 's av.
13 W.	ten 9 uure
14 D.	43 min.
15 V.	
16 S.	
17 Z.	
18 M.	<i>Volle Maan,</i>
19 D.	Woensd. d.
20 W.	20, 's morg.
21 D.	ten 1 uur
22 V.	36 min.
23 S.	
24 Z.	
25 M.	<i>Laatste Q.</i>
26 D.	Woensd. d.
27 W.	27, namidd.
28 D.	ten 3 uure
29 V.	38 min.
30 S.	
31 Z.	

AUGUSTUS, Oogstmaand. XXXI Dagen,

1 M.	<i>Nieuwe</i>
2 D.	<i>Maan,</i>
3 W.	Woensd. d.
4 D.	3, 's morg.
5 V.	ten 6 uure,
6 S.	54 min.
7 Z.	
8 M.	
9 D.	<i>Eerste Q.</i>
10 W.	Woensd. d.
11 D.	10, 's midd.
12 V.	ten 12 uure
13 S.	28 min.
14 Z.	
15 M.	
16 D.	<i>Volle Maan.</i>
17 W.	Dond. den
18 D.	18, namidd.
19 V.	ten 3 uure
20 S.	43 min.
21 Z.	
22 M.	
23 D.	<i>Laatste Q.</i>
24 W.	Dond. den
25 D.	25, 's av
26 V.	ten 8 uure
27 S.	50 min
28 Z.	
29 M.	
30 D.	
31 W.	

**SEPTEMBER, *Herfstmaand.* XXX
Dagen.**

1 D.	<i>Nieuwe M.</i>
2 V.	Dond. den

3 S.	1, namidd.
4 Z.	ten 3 uure
5 M.	56 min.
6 D.	
7 W.	
8 D.	<i>Eerste Quart.</i>
9 V.	Vryd. den 9,
10 S.	's morg. ten
11 Z.	6 uur, 12 m.
12 M.	
13 D.	
14 W.	
15 D.	<i>Volle Maan,</i>
16 V.	Saturd. den
17 S.	17, 's morg.
18 Z.	ten 4 uure,
19 M.	34 min.
20 D.	
21 W.	
22 D.	
23 V.	<i>Laatste Q.</i>
24 S.	Sat. den 24,
25 Z.	's morg. ten
26 M.	3 uur, 50 m.
27 D.	
28 W.	
29 D.	
30 V.	

OCTOBER, *Wynmaand*. XXXI Dagen.

1 S.	<i>Nieuwe M.</i>
2 Z.	Sat. den 1,
3 M.	's morg. ten
4 D.	3 uur, 28 m.
5 W.	
6 D.	
7 V.	<i>Eerste Q.</i>
8 S.	Zondag den
9 Z.	9, 's morg.
10 M.	ten 1 uur,
11 D.	54 min.
12 W.	
13 D.	
14 V.	<i>Volle Maan,</i>
15 S.	Zond. den
16 Z.	16, 's nam.
17 M.	ten 4 uure,
18 D.	24 minuten
19 W.	
20 D.	
21 V.	<i>Laatste Q.</i>
22 S.	Zondag den
23 Z.	23, 's morg.
24 M.	ten 10 uure
25 D.	42 min.
26 W.	
27 D.	<i>Nieuwe</i>
28 V.	<i>Maan,</i>
29 S.	Zond. d. 30,
30 Z.	's av. ten 5
31 M.	uure, 38 m,

NOVEMBER, *Slagtmaand*. XXX Dagen.

1 D.	
2 W.	
3 D.	<i>Eerste Q</i>
4 V.	Maand. den
5 S.	7, 's av.
6 Z.	ten 9 uure
7 M.	54 min.
8 D.	
9 W.	
10 D.	
11 V.	
12 S.	
13 Z.	
14 M.	<i>Volle Maan,</i>
15 D.	Dingsd. den
16 W.	15, 's morg.
17 D.	ten 3 uure
18 V.	38 min.
19 S.	
20 Z.	<i>Laatste Q.</i>
21 M.	Maand. den
22 D.	21, 's av.
23 W.	ten 7 uure
24 D.	21 min.
25 V.	
26 S.	<i>Nieuwe M.</i>
27 Z.	Dingsd. den
28 M.	29, 's morg.
29 D.	ten 10 uure
30 W.	57 min.

DECEMBER, *Wintermaand.* XXXI
Dagen.

1 D.
2 V.
3 S.

4 Z.	
5 M.	<i>Eerste Q.</i>
6 D.	Woensd. den
7 W.	7, namidd.
8 D.	ten 4 uure,
9 V.	18 min.
10 S.	
11 Z.	<i>Volle Maan,</i>
12 M.	Woensd. d.
13 D.	14, namid.
14 W.	ten 2 uure
15 D.	32 min.
16 V.	MAAN-ECL.
17 S.	
18 Z.	
19 M.	<i>Laatste Q.</i>
20 D.	Woensd. d.
21 W.	21, 's morg.
22 D.	ten 6 uure,
23 V.	40 min.
24 S.	
25 Z.	<i>Nieuwe M.</i>
26 M.	Dond. d. 29,
27 D.	's morg. ten
28 W.	6 uur, 19 m.
29 D.	ZON-ECLIPS.
30 V.	
31 S.	

Gelyk de Wakkere Haan tot Krayen is genegen,
Zo laat u Jonge Jeugd, tot Onderwijs bewegen.

I. Nationaale Opvoeding.

DIOGENES gevraagd zijnde, in welke plaatze van Griekenland hij Mannen gezien hadt? antwoordde: ik heb nergens Mannen, maar te Lacedemon kinderen gezien.

Burgemeester ***, in 1794, gevraagd zijnde na de school inrichtingen in Holland, antwoordde: *wij weten van geene inrichtingen, (*) wij laten ieder een, die wil, een school en kost-school oprichten.*

Zo was in Griekenland, in Lacedemon, zo is in Holland de opvoeding wel zeer slecht. Ik beöog' niet enkel de opvoeding van matressen, meesters, praeceptoren, lectoren, doctoren, professoren, en alle andere *oren*, ik beöog' ook die andere opvoeding, bloedverwante der vorige, die op ons bestendig van de tederste jeugd af aan werkt, wanneer onze ziel, week niet als wasch, maar als boter in de hondsdagen, zo lijdelijk de indrukzels ontvangt van 't geen haar omringt; en zo gedwee zich laat fatzoeneeren door

(*) Merkt wel, dat dit 't antwoord was van een onzer gedistingueerdste Magistraatsperzoonen.

de gebiedende kracht der voorbeelden. Dit zij zo.

Geen ogenblik is misschien *min* geschikt tot verbeeteringe der openbaare en algemeene opvoedinge dan 't tegenwoordige.^(*) Nimmer arbeidde een verstandig artz aan 't omwerken, aan 't zuiveren der vochten eens lijders, op 't ogenblik als hij in stuipen legt, of als ijlhoofdigheid hem doet raazen; men leest geene op, tische verhandeling voor aan iemand, welke nodig heeft geligt te worden van de cataract; ook, wanneer en huis in vlamme staat, leest men den omstanders geen vertoog voor over 't vuur, was 't ook 't werkstuk eens zo schoon vernufts, als eens BOERHAAVE. Ik weet 't zeer wel, en zeg 't enkel om luiden (en hun getal is *legio*) die zo onbekwaam zijn, om iets reëls uittebroeijen, als geneegen op eens anders bedrijf te vitten, de moeite te bespaaren, mij dit voortewerpen. Ik weet 't.

Geen ogenblik is *beter* geschikt, om deezen onontbeerlijken arbeid op te vatten, dan het tegenwoordige (5 Julij 1795). Wanneer eene natie uit den eenen vorm van bewind in een anderen is overgegaan, gevoelt zij zich gelijk als iemand, die een schoon hembd heeft aangetrokken, geheel verfrischt, Verjongt, haare

(*) Dit schreef ik in Junij 1794.

eige kragten raadende, onderneemt zij dingen, waaraan een voorig bewind, niet dan wanhoopend, durfde denken.

Ik herinner mij wel, hoe bijster ik, noch zeer jong zijnde, in de schik was met de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen, uit hoofde beider vraagen, welke zij voor ruim een quart eeuw over de Natuurlijke en Zedelijke Opvoeding der menschen opgaf. Deeze aandoening verkoelde daarna niet weinig, toen mij 't werk van J. LOCKE over deeze stoffe in de handen kwam. Deeze Maatschappij zou, dagt mij zedert, meer proefhoudende bewijzen van schranderheid opengelegt hebben, bijaldien zij den stempel haarer goedkeuringe uitgeloofd hadt op den arbeid van dien schrijver, welke 't werk van deezen grooten Engelschman door verbeteringen, bijvoegzels als anderzints, voor 't menschdom hier te lande 't hoogst mogelijk van praktikaal nut gemaakt zou hebben.

Maar dit maakt geene boekdeelen enz.

Verhandelingen, welke enkel algemeene voorschriften behelzen, die voor alle menschen, alle tijden, alle standen en landen, even en algemeen bruikbaar zijn, worden (nademaal zij onder 't eenvoudig menschenverstand vallen, en niemand van eenig nadenken, van eenige beleezenheid door iets nieuws, door iets merkwaardigs wakker houden) onder een pijp tabak geleezen, en met 't uitkloppen van de

pijp vergeeten: hoe schoon, hoe kunstig zij anders ook geschreeven zijn.^(*)

(*) In deezen rang behoort men te schikken alle de groote en kleine prijs-verhandelingen, die, hier toe betrekkelijk, een geheel boekdeel in de werken der H. Maatschappij uitmaaken. En even als of 't publiek hier aan, den buik niet kon vol krijgen heeft de Maatschappij ten *Nut van 't Algemeen* over dit of diergelijke onderwerpen al wederom vraagen opgegeven. Op haar schijnt niet geheel ontoepasselijk het geen ik in de text laat volgen. BASEDOW heeft voor ettelijke Jaaren zijn *Elementar-Buch*, waarin hij de menschelijke opvoedinge, door de verschillende levensperken, voor alle standen voetje voor voetje doorloopt, met den druk gemeen gemaakt. Dergelijk werk geschoeit op den leest onzer natie, geappropriëert naar onze litteraire nood, druft, zou dunkt mij, van dadelijk nut zijn, en verdient voorzeker de aandacht eener Maatschappij, welke vol van prijzelijke oogmerken, zich bemoeit met 't *Nut van 't Algemeen*. Wat spreek ik van *aandacht*? - Geen ander werk verdient evenveel haare bemoeijinge. Ik meen hier mede niet, dat zij dit onderwerp splisse, wedersplisse en over elk stuk prijsvraagen opgevee, om ieder haarer leden een oortje uit den zak te haalen, en daarmede eens anders werk, en alzo zich zelve goedkoop te *bekroonen*.^(**) Dit geheele *bekroonings werk* heeft veel gemeens met 't *koekoeks werk*, gewoon zijne eige eijeren door andere vogelen te laten uitbroeijen. Vraag- of Prijs-opgeevers staan, dunkt mij, in de Geleerdheid tot de Beantwoorders, als de letterzetters tot de schrijvers, of, in de Muziek de Orgel rappers tot de Organisten Zouden veelen dezer windmakers bekwaam zijn, om iets oorspronkelijks op te dreunen? Bijaldien 't deeze Maatschappij weezenlijk ernst is de vooroordeelen tegen haar wegteneemen, indien zij zich weezenlijk nog meer acht- en prijzenswaardig wil maaken, laat zij, met eigen arbeid uit de muit komende, een zo nuttig werk in haar schoot ontvangen en daaruit gebooren, (waartoe zij meer dan eenige andere Maatschappij geschikt is, onder haare leden zo wel schoen-maakers- misschien schoenlappers? - tellende als professoren) aan 't publiek geschonken hebbende, met daadzaaken toonen, waartoe zij bekwaam is.

(**) Indien de K. lezer nieuwsgierig was te weten, hoe ik op dit woord, en die zaak ben: hy zie den van 1792. bladz. 143.

Zij welke ons geleert hebben, hoe de menschen moeten worden opgevoed, laten misschien? zich in twee klassen afdeelen, van welke deeze, 't menschdom alle tot geleerden, tot professoren gemaakt hebbende, van onze aarde eene universiteit trachten te maaken Dit mogt aangaan, bijaldien geleerd te zijn 't zelve was als verstandig te zijn; bijaldien verstandig 't zelve als wijs was.

De anderen beschouwen deeze waereld enkel als een brug tot eene eeuwige gelukzaligheid, beveelen ons de oogen aftewenden van 't ondermaansche, om 't zelve te vestigen op 't *bovenmaansche*: en even als de te groote opgetoogenheid van ANAXIMENES , in 't bespiegelen der starren, hem in eenen put voor zijne voeten deedt nederstorten, alzo zouden zij 't menschdom in een hoop van godgeleerden, priesters, munnikken, anachoreeten, enz verwande't, en 't zelve geheel ontaart hebbende, ons een lee-

ven, bestemd tot werking, in bespiegeling doen doorbrengen; en ons, indien 't dan zo weezen moet of kan, hierop aarde hompelende en strompelende, hals en beenen breekende over de paden des leevens (zonder ons te wijzen, hoe erde doornen van uit den weg te ruimen, verbiedende ons de bloemen aan te raaken, de vruchten afteplukken) den hemel inlootzen.

Elk weezen is volmaakt, wanneer 't voldoet aan zijne bestemming; en schoon hij, die enkel zijn plicht doet, achter den rug voor een onnuttig dienstknecht uitgemaakt wordt, laten wij ons bij provisie vergenoegen, met 't vervullen van dien plicht, laten wij eerst trachten te loopen, en, is 't dan zo nodig, daarna vliegen; dat is, laten wij, ten einde 'er aan te voldoen, de algemeene bestemminge van 't menschdom nagaan.

Deeze bestemming is te arbeiden, te eeten to drinken, van den arbeid uitterusten, en zich hervoortebrengen. Ook denken, ook zich met geestelijke bespiegelingen afteslooven, ook om te tasten, te grobbelen na de oorzaak, de bestemminge van ons hier zijn? Vraagt mij wel iemand. 't Antwoord op die vraag legt in de volgende regels.

Welk een jammer is 't dat EVA 't oor geleent heeft aan de verleidinge der slange! toen zij en ADAM voor den val in 't paradijs, als in een proveniers-huis (behalven dat zij, zo ik vertrouw, er niet in keeven) leefden,

hadden zij in dat lui-lekkerland de onbezorgde kost, en vonden de geboterde broodjes aan de boomen hangen. Maar hoe zijn de dingen zedert verandert! en de aarde, die algemeene borst der menschen kinderen, geeft die ter onontbeerlijke voedinge nodige melk niet, dan na een bemoeizaam melken, dat is door arbeid.

Verre weg 't grootste getal der menschen bewoonen 't platte land, alwaar hun geheele weezen beezig gehouden wordt, in de onderscheide verrichtingen van den landbouw en veeteelt. Van den op- tot den ondergang der zonne zijn alle hunne oogenblikken aan ligchaamsoefeningen toegewijd; aan eeten en drinken; enz. in één woord, aan middelen, om daarin te voorzien. Deeze en 't rusten der vermoeijenissen verslinden van den aanvang tot 't einde des jaars de 24 uren van den dag.

In de steden, waarin verre 't minder getal der bewoners van de aarde verblijven, houden ligchaamsoefeningen van een anderen aart, waarmede zij gedeeltelijk hunne behoeftens, gedeeltelijk die der landlui voorzien, hen even bezig.

Alzo is te arbeiden met 't ligchaam, om de behoestens van dat ligchaam te voorzien, verre weg de algemeenste bestemming des menschdoms, over de oppervlakte der aarde; alles wat vordert eene diepe inspanning onzer geestvermogens, loopt er tegen aan. En ingeval 't

ook mogelijk was, dat iemand, wiens opvoeding hem tot denken geen aanleg hadt gegeven, op den inval kon komen, om de ploeg of 't schootsvel te verwisselen met eenig stelzel van afgetrokkene bespiegelingen, de afgematheid van ligchaam, welke de ziel tot eene traagheid van denken pleegt te verwijzen, zou hem dit werk weldra uit de hand doen valle, en inslaapen.

Edoch tusschen arbeiden en slaapen blijven bij meest allen, meer of min, eenige oogenblikken over, wier wel bestierde aanleg, niet in *metaphisieke* bespiegeling, een gedeelte der nationaale opvoedinge uitmaakt. Hier over een woord.

Ieder maatschappij van menschen heeft zeker aantal behoeftens, in welke behoeftens zo ieder lid der maatschappij geheel alleen voorzien moet, zo zal 't totaal zeer gebrekkig zijn. Indien een boer zich zijn eigen ploeg moet smeeden, zich zelve een wambuis naaijen enz. zal 't geheel gebrekkig zijn. De maatschappij vordert alzo en boeren en handwerkers. De maatschappij zal nu (betreklijk dit stuk) des te nader aan de volmaaktheid komen, naarmaate 1. zij in de gepaste evenredigheid telt de onderscheidene klassen van menschen, die haar van 't nodige of 't aangenaame verzorgen, en 2. naarmaate ieder zijn beroep met meer ijver en beleid voortstaat; met betere woorden, naarmaate hij in zijn beroep meer uitmunt.

In beide deeze opzichten gaat, in mijn va-

derland, de maatschappij veelal mank. Hoe gering ook de evenredigheid der landbouw hier te lande tot 't overige zij, noch moet zij van elders handen zoeken: ondertusschen dat die handen voortijds in handwerken en fabrieken bezig, nu ledig staan. - Onder de behoeftigen kwijnen zeer veelen, en lijden gebrek aan brood: daar onze schepen door vremdelingen bedient worden, in welker bediening zij nogtans 't vooruitzicht hebben, van zich te verheffen uit de behoeftige klasse der geringere gemeente tot den middenstand: blijkens dat aantal van vremden, die van matroos opgevaaren, nu onze koopvaardischepen gebieden.

't Is geene vooringenomenheid, 't is spijt, die mij de belijdenis afperst der meerderheid van de Franschen en Engelschen boven ons en de meeste Europeäanen, in bijna alle handwerken, blijkens de voltooidheid hunner werkstukken: waarom? wijl de ambachtsluï ieder in hun vak uitmunten.

Hem, die de maatschappij tot deezen trap van volmaaktheid wil veradelen, legt de taak op, den menschen, ieder in zijn stand, aante, wijzen, hoe de ogenblikken, die hem van den arbeid overblijven, zo aanteleggen, dat hij dien arbeid meer in volkomenheid en dus met meer voordeel kan verrichten.

Eene Verhandeling over de Nationaale Opvoeding, op deezen leest geschoeit, zich schikkende naar de preçiese omstandigheden waarin de

natie zich bevindt, doorlopende alle de standen en beroepen, is inderdaad alleen nuttig; zij is des te nodiger, naar maate de vaderlanders van deezen trap van volmaaktheid verre afwijken. Wanneer een boer, 't hoofd zo opgevult heeft, met de dingen, buiten zijn bestek, boven zijn begrip, bezijden zijne roeping, dat hij de muggenzifterijen van *Coccejaanen* en *Voetiaanen* uiteen weetende te schiften, een landgaat bezaaijen, dat braak moest leggen, zal 't hem kwalijk gaan; even als hij kwalijk zal gaan, uit hoofde van lijkdoorns, die zich de schoenen laat maaken bij een *Fansenisten* baas, die de 72 artikelen waarin hij van de R. Katholijke kerk verschilt op zijn duimpje kennende, de schoenen op een verkeerde leest maakt. Wee den lekkerbek, die ten kok een politicus heeft, welke, daar hij over de Fransche Constitutie disputeert ('t geen nu 't zelve is als kijven, schelden en raazen,) de pot laat aanbranden! Hoe beklag ik de weduwe en weezen, wier advocaat de *belangrijke* boekdeelen van A. KLUIT over *o, η, το* meer dan de wetten van zijn vaderland doorlezen heeft! enz. enz.

Daar de menschelijke geestvermogens hunne paalen hebben, kan mijn lezer met mij reeds tasten, dat niets der bovengemelde voortreffelijkheid der maatschappij, dit uitmunten haarer leden, ieder in zijn vak, zo hinderlijk is, dan de veelweetendheid, de *veeldoendenheid*, dat is beslommering, broddelwerk.

Eer wij een onderwerp, 't geen wij ons niet vermeeten, ook niet gelooven, immer te zullen afdoen, verder gaan uitpluizen, moeten wij ons voor een ogenblik ophouden met dat ander deel der Nationaale Opvoeding, dat, welk zich bezig houdt met de verbeteringe van 't Hart, de aanbouw van Deugd, 't waarneemen der Plichten in de Burgerlijke Maatschappij.

Zommige menschen, wat zeg ik, *zommige*, de meeste menschen hegten, ook voor kinderen, eene heroïeke, eene specifieke kragt aan vertoogen, zeden-lessen en predikationen. Mij dunkt, ik zie een Heelmeester den kreupelen, of gebogchelden eene verhandeling voorlezen over de ziekten der beenderen! - Zo 'er een onfeilbaar middel is, om de menschen deugdzaam te maaken, moet 't bestaan voor eerst in 't voorbeeld der ouderen, der maagen, der meesters, en van alle, welke den mensch van de kindsheid omringen, ten tijde dat hij komt tot zekere gezetheid. 't Is even verveelende voor de omstanders, als nutteloos voor de kinderen, hun de deugd bestendig te hooren voorpreken; woorden maaken op hun gemoed even diepen indruk, als 't water op een gloeienden steen. Laaten de ouders stilzwijgende preêken door goede voorbeelden; hun kragt is zo overheerschende, bovenal zo de ouders bij hun gezag weeten te voegen, zo als 't behoort, den invloed der toegeneegenheid, dat de kinderen

zonder eenige leeringe, zonder fabelen, zonder vertelzels, zonder sentimenteele romans, zonder toneelspelen, predikationen of eenig ander geteem, deugdzaam zullen worden.

Dan, hoe diep de plooi dier braave hebbelijkheid ook legge, zij loopt gevaar van uitgewischt te worden, door 't bijkans onweêrstaanbaare vermogen der omstandigheden. Even als een ijelhoofdige blootstaat aan zich uit 't vengster te werpen, tenzij hij tegengehouden worde alzo is de best - opgevoede jongeling en ieder mensch onderheevig om getroont te worden, van 't pad der deugd, door eene vertooning van belangen. Moest ik gezegt hebben *vertooning*, of is 't zomtijds iets meer? Dat een behoeftige, dat iemand, gedrukt door de zorgen voor een talrijk gezin, in wiens nooddruft hij niet langer eerlijk voorzien kan, opraape een diamanten ring, welke een rijkaart voor hem uitgaande van den vinger laat vallen, is 't voorstel der geneugtens, welke hij zich en de zijnen daarvoor bezorgen kan, een ijdele vertootooning van een averechts belangen? Ik zou hem verschoonen, bijaldien hij aarzelde.

Men voorkomt de afwijkingen der compasnaalden, met 'er van te verwijderen 't ijzer en staal. Alzo wordt de mensch gehouden in 't spoor der rechtschapenheid, door 't uit den weg ruimen der verzoeking.

Het grootste struikelblok voor de deugd is

de behoestigheid. Twee wegen zijn 'er, langs welke men haar voorkomt, 't verminderen onzer behoestens, (zo maar die vermindering onzer behoeftens de nijverheid niet doode; gelijk dit wel eens 't geval is,) en het vermeerderen der middelen, om haar te bevreedigen. Een eenvoudig, frugaal leeven geeft de minste nooddrufte. Slaat de registers der crimineele gerichtshoven op, en gij zult zien, dat 't meerder getal van de groote misdadigen armen zijn, waarvan de meesten, gewoon aan eene ruime levenswijze, aan rijkelijke verteeringen, buiten staat geraakt, behoeftens, die noodzaakelijk geworden waren, te stillen, in slechtheid middelen gezogt hebben, om zich uit de armoede te helpen. Men vermeerdert de middelen, om te voorzien in zijne behoeftens door arbeidzaamheid, en door 't overleg, waarmede men zijnen arbeid aanlegt, dat is nijverheid of industrie.

Er zijn landen, waarin ieder, hoe groot ook 't vooruitzicht zijn mag van rijkdom, waarmede hij in de waereld komt, gehouden is, zijne jeugd tot 't leeren van eenige eerlijke handteering aan te leggen^(*). Eene van de wijste wetten van de *Utopia* van TH. MORUS is die, welke een iegelijk burger verplicht vier uren, ie-

(*) Men heeft mij in Turkijen verhaalt dat de Sultan zelfs eene kostwinning moet leeren. 't Is wat sterk: Om 't aanteneemen, heeft men een geloof, niet als een mostertzaad (*'t kleinste der zaaden*), maar als een *Cosos*-noot.

der dag, te arbeiden. Was 't hier de plaats, om zulks te betoogen, zou men van den invloed van deeze wet alleen een hooge verbetering onder de menschen, een ongelooflijke vermeerdering van geluk onder hen kunnen afleiden. Deeze wet zou de rijkdommen 't vermogen om kwaad te doen, ontnemen.

Zo als 't water bederft door 't stilstaan, alzo heeft de ledigheid de eigenschap, om den besten mensch, zo niet te bederven, zeer zeker ongelukkig te maaken. Een ledig-ganger is, laten wij vieschheidshalve de waarheid niet spaaren, is niet meer dan een wandelende misthoop.

't Is van des te meer belang den mensch^(*) van kindsbeen af bij te brengen de hebbelijkheid der arbeidzaamheid, daar hij van natuur een moeilijk te overwinnen afkeer bij zich draagt van alle achtereenvolgende inspanning van werken, en zijne ingeschapene woeligheid hem al-

(*) Lees den *Hollandschen mensch*. Onder de natiën geniet hij eene groote reputatie van arbeidzaamheid, Deeze eer komt hem niet meer toe^(†). In de binnensteden kwijnt de burger veeltijds min door gebrek aan werk, als door gebrek aan lust tot 't werken. De bewooners onzer zee-kusten zijn voor een groot deel schaamteloze schoolmeesters, bedelaars en verworde *luiwammussen*, ontaarte, ziellooze., vergoorde schepzels. En de zee reikt hun haare weide armen toe.

(†) Let wel! eene periode enkel uit monosyllaben! hoe dit eene taal lieflijk maakt aan een oor, eenigzints musikaal!

leen brengen zou tot 't huppelen van 't eene takje op 't ander.

Er is een dubbel voordeel in de werkzaamheid. Een man, die arbeidt, heeft en weinige, en ligt te bevreedene nooddrift. Gelijk de arbeid hongerig maakt, zo maakt de honger eene geringe kost smakelijk. De ledigheid baart den wellusteling. Deeze is de geen, wien de kiesheid der middelen om gelukkig te zijn, ongelukkig maakt. De oogst der werkzaamheid vult onze spijskamers en kelders; zo als zij stoffeert de harssens der geletterden met eene voorraad van nutte kunde.

Deeze zijn de ringmuuren, waarmede men de deugd moet omharnassen, en die, zo ze eens daar zijn, ondoordringbaar weêrstaan aan de verzoeking.

Moet ik aan 't hoofd der deugden, of der goede hoedanigheden der ingezeetenen eensStaats zetten den volksgeest, vaderlandsliefde of *publick spirit*, zo als onze overzeesche nabuuren dien noemen, en waarin zij even zo uitblinken, als wij er arm in zijn? Behalven 't vermogen der hebbelijkheid, welke ons doet waardeeren en lieven de zaaken en perzoonen, in wier kring wij opgebragt zijn, word deeze volksgeest geënt op den nationaalen hoogmoed, die wederom wortelt in 't aanzien, eenen Staat door zijne nabuuren toegekent.

Dit onderwerp verdient een hoofdstukje op zich zelve.

Over 't aanzien ^(*) van de Republiek der Vereenigde Nederlanden onder de Mogendheden.

Men poot de snijboonen aan stokken en de

(*) Verwaandheid, de echte dochter van domheid, gevoed met eene halve historie-kennisse van dit land, doet den heethoofdigen, doet den anderzints welmeenenden burger, in zijne gloeiende denkbeelden, den bal verre mislaan in de sterkte van zijn land, in de zwakheid van een ander land te beoordeelen. Deze dwaaling, wanneer zij t hoofd der regeerders aan t duizelen brengt, is rijk in wrange vruchten.^(††)

(††) Zie de de II. Tom. I. pag. 53.

Republiek moet op 't sleep-touw genomen worden.

Veel twists is 'er op de stuurmans-collegien geweest, wie best - niet voor zich - maar voor ons, ze moest sleepen. Er zijn bedenkingen van beide zijden. De balans hangt niet in 't huisje. Bijaldien, bij de tegenwoordige eclips van bedaard, gezond menschen-verstand, in deezen oorlog van *contraindiantia*, ik de roekeloosheid had, als een onpartijdig *arbiter* uitspraak te doen, ik zou gevaar lopen, om in 't dolhuis te raaken, dat is, in een beslooten dolhuis te raaken.

De waereldburger, die zijn vooringenomen oog slaat over de bewoners der aarde, ziet ze afgedeelt in koppels, ieder geleid door een of meer hoeders, liever *houders*, wier belangen 't is hunne kudden bij zich te houden, en (daar hunne sterkte, welvaart en aanzien af hangt van de talrijkheid der kudden) ze ten koste der nabuurige kudden te vergrooten: waartoe zij zich allerlei onrechtvaardigheid, geweld en list veroorlooven. Hierom beijveren zich de aanvoerders, om hun onderhoorigen te doen gelooven, dat zij beter zijn dan hunne nabuuren, zo als ook 't land, waarop zij leeven of *graazen*. Naarmaate zij gelukkiger in dit onderwijs, in deeze opvoeding slaagen, hoe de onderdaanen meer *publick spirit*, volks-geest of patriotismus (in de oude betekenis van 't woord) hebben. Deeze deugd of hoedanigheid is hem, die zit aan de helm van Staat, des te meer aan-

geleegen, naarmaate deeze drift als de wind is, die vaart in 't schip brengt.

Dan of deeze volks-geest ligt te blaazen is in hen, welke kijken over de muuren, die scheiden natie van natie, welke weten, wie die muuren opgemetzelt hebben, en welke reeden zij daartoe hadden, in één woord, of deeze hoedanigheid in 't oog eens cosmopoliets eene deugd dan eene dwaasheid zij

Maar wat hebben wij met deeze speculatiën te doen! zullen wij de waereld veranderen?

Wenschelijk was 't maar een middel te kunnen vinden, om den Nederlander met deezen volks-geest meer te vervullen, daar hij er noch vrij wat van zou kunnen bergen.

Hoe de ingezeetenen hun vaderland van zijne nabuuren meer geëerbiedigt zien, hoe zij op dat vaderland meer hoogmoedig worden, hoe zij er meer liefde voor opvatten. Wie is nu zo steeken-blind van vooringenomentheid, om zich niet te belijden alle de elende en verzukkelingen, onder welke deeze Republiek ontvangen en gebooren is, - hoe zij, noch niet gebooren, te gering was, om haare heerschappij door Vrankrijk of Engeland te doen aanneemen - hoe zij daarna meenigerlei verneederings van haare nabuuren, die haar nu de een, dan de ander, dan beiden te zamen, straffeloos allerlei geweld en mishandelingen aandeeden, heeft geleeden; en door haare zwak-

heid heeft moeten lijden. Zal er iemand zich op verhovaardigen?

Ten anderen ontstaat dit gebrek uit dat onzer *gezeegende* (zo als men 't noemde) maar ook verdeelde constitutie. De ingezeetenen zuigen in ieder provincie, en in ieder stad van ieder provincie, de gevoelens in van hem, die hen regeert. Dit maakt zeker geen algemeenen volks geest?

Dit land wordt bewoond door eene zo groote meenigte van vreemdelingen, waarvan, in geen ander land, in dezelve evenredigheid een voorbeeld voorhanden is. Schoon nu 't bestendig verhuizen van buitenlanders na een gewest een proefhoudend bewijs van de beterheid van dat gewest, betrekkelijk tot andere gewesten, opleevert, is 't tevens onwederspreekelijk, dat alle die *nieuw-komers* ieder hunne denkwijzen, ieder eene portie van liefde voor hun oud vaderland medebrengende, een geweldigen afbreuk moeten doen aan de hoedanigheid, waarvan wij spreken.

Rijkdom en welvarendheid (waarin wij, dank zij anderzints den Hemel! bij die bloeiendste natïen der aarde 't naaste komen, of helaas! kwamen) zijn elders de banden, die den ingezeetenen hun 't land hunner inwooninge lief en waard maaken. Juist 't tegendeel kan men hier ontdekken; en 't zijn precies de groote rijkdommen, die 't grootste nadeel doen op den volks-geest 'K zal hier niet gaan teemen over de eigenschap van't geld, in zo verre het de

weelde na zich sleept, noch over de weelde, in zo verre zij onze karakters ontzenuwt. De rijkdommen hebben ook die zelve eigenschap in Engeland. Onze schatten zijn daarom den volksgeest hinderlijk, wijl de Republiek te weinig uitgestrekt zijnde, om die in territoriaale of nationaale bezittingen te plaatzen; de ingezeeten hun geld moeten aanleggen bij de buitenlanders, wier belangen dikmaals aanloopende tegen die van 't vaderland, zo moeten zij er een vijand van, en een vriend van den vijand hun vaderlands worden.

Men zegt 't gemakkelijk te zijn, te weeten eene remedie voor een kwaal, waarvan men de oorzaak kent. Wel nu! laat dan een ander ons met de Engelschen in volks-geest gelijk maaken. Ik gun hem dit vermaak.

Dit over de nationaale opvoeding hebbende laten voorafgaan, als ook over de algemeene middelen, om deugd, braafheid en *nederlandschap* onder ons te vermeerderen (welk laatste is, ons tot ééne natie te maaken) moeten wij, om ons zelve gelijk te zijn, komen tot bijzonderheeden.

Even als 't hoofd 't edelste deel is van 't dierlijk ligchaam, also is de Regent 't edelste^(*) deel

(*) Men voelt handtastelijk, dat dit opstel ouwbakken is, *item* des schrijvers onnozelheid, nuchterheid, *schandelijke* onervarenheid in de *heerlijke* leer der gelijkheid, die, hangt 't aan straatveegers en schoen schoon makers de steun-pilaaren van den Staar, meer en meer velds gaat winnen

van den Staat. Van zijne vaderlandsliefde en wijsheid hangt deszelfs welvaaren grotelijks af. Hij is 't derhalven, die zo als de meeste, zo ook de eerste opmerking na zich trekt.

Misschien zal eenig lezer, die niet voortleest, als de os voor de ploeg loopt, vraagen: Mr. A M U R A T H meent gij u bevoegt tot eene zo uitgebreide als moeilijke taak? - Geenzints - En waarom, vriend! bemoeit gij er u dan meê? - 't Is met schrijven, als met de muziek, en wilt gij een *Virtuoso* aan den gang krijgen, zo laat hem een breeken-been wat in de ooren krassen.

Aan 't hoofd derzelven vindt (*) zich zyne Doorluchtige Hoogheid/ de Heer Erfstadhouder. Op welke wyze zouden de Telgen/ welke uit deeze Familie kunnen gebooren worden/ ten meesten nutte voor 't

(*) Het zelve is gelijk dit geheele stuk (uitgenomen eenige lapjes, welke hier en daar er tusschen ingelascht zijn) lang geschreeven voor den tegenwoordigen staat van zaaken; zeker zoude 't mij op dit oogenblik niet in de herzens kunnen komen, mijn kostelijken tijd aan een zo nutteloos onderwerp te verspillen. Nu 't geschreeven is, mag 't van mijn vaderlijk-auteurs hart niet, zulks te schrappen, alhoewel ik bewust ben, hoe deeze zijstap in dit boekje figureeren zal, als een **doodshoofd** in een galanteriewinkel. Voor 't overige kunnen de liefhebbers van historische navorschingen in die lessen en in't verwaarloozen van die lessen, de zaaden der laatste revolutie duidelijk bloot gelegd vinden. En dit is 't eenig nut, 't geen deeze digressie bij mogelijkheid hebben kan.

Vaderland mogen worden aangekweekt? Dit voorstel is eer opgegeven, dan beantwoord. Nog ligter is 't slurpeijeren vooreen smulbaard op zijn pas te kookken, dan over dit onderwerp niet te veel en niet te weinig te zeggen. 't Is kraakporcelein, uit vreeze van mij te kwetzen aan de diggelen, zal ik 't alleen met 't uiterste tipje van de vinger aanraaken.

Men bewondert M. MONTAIGNE over 't beleid, waarmede hij geschreeven heeft over de keuze van een Gouverneur, bestemd voor de opvoeding van een ordinair mensch. (Zie zijne Essais, tom. ii. liv. i. rhap. xxv.) Zo nu den perzoon eens Erfstadhouders wel te vervullen, een man van extraordinaire verdiensten vordert, moet hij, welke hem daartoe den aanleg zal bezorgen, iemand van zonderlinge bekwaamheid zijn.

Schoon al mijn nationaale hoogmoed mij niet veroorlooft ('t spijt mij) mijne natie vooraan in den eersten rang van de bewooners der aarde te plaatzen, zou ik echter den jongen Oranje-spruit een vaderlander tot Gouverneur toewenschen. Men behoort, dunkt my, op een vrijen bodem gebooren te zijn, om den toekomstigen Stadhouder te toonen, hoe vrije menschen

zich best laten behandelen. Men behoort in een land gebooren, met deszelfs belangen bekend te weezen, om geconfijt te zijn in den aart en zinnelijkheden der ingezeetenen, hunne Republikeinsche gezindheid, om te kennen hun afkeer van 't monarchaale of 't geen er de reuk van heeft, hun afschuuwen van eenig eigendunkelijk gezag, dat is, tierannije; opdat de Elève van hem al vroeg moge-inzuigen, door lessen en voorheelden, hoe best met hen omtegaan.

In dit stuk was de opvoeding van Prins WILLEM DEN V^{den}, ongelooflijk slegt. En hoe kan 't anders zijn; wanneer men die opvoeding eenen buitenlander aanbetrouwt? Dit gebrek aan kennisse van den aart en zinnelijkheden des volks, onder welk hy was geboren, was de bron van zijn ongeluk. En och of dit ongeluk 't zijne alleen was! hadt hij den aart der Nederlanders beter gekent, beter zoude hy gekent hebben de aangelegenheid om hunne genegenheid, hun vertrouwen te behouden, hen niet stug, niet baloorig te maaken. Dit hoopje menschen is, zo 't mij altoos voorkwam, noch niet zo schraal voorzien van genie, als ryk bedeeft met eenen algemeenen geest van chicane. Men zoude bykans zeggen, dat 't alle geboren procureurs

zijn. Hoe diep ook uitgedagt, hoe wèl beraamd ook mogen zyn de middelen van 't Gouvernement, om tot zijn doelwit te geraaken, zy zullen ze altoos weeten te verijdelen. Met één woord, wanneer misnoegen over de heerschende magt hun gemoed overheert, zal de stugheid hun hoofdkarakter worden; 't zal onmogelijk worden met hen te eggen of te ploegen; 't zal een beuling van 12 jaaren minder moeite kosten een half dozein kalveren te gelijk thuis te brengen, dan 't weezen zou voor SOLON, LYCURGUS en de zeven wijzen van Griekenland, dit slag van menschen, alzo bezielt, te leiden.

Hadt Prins WILLEM DE V^{de} zyne medeburgers als zodanig gekent, hy zou in 87 geluistert hebben na de gebiedende stem van een groote meerderheid des volks, haar verlangen om te deelen in 't bewind bevredigt, zich van hen, welke hem van de bank zогten te knikkeren, de zulken die noch afkeeriger waren van de Democratie dan van 't Stadhouderschap, gewrooken, en wat al niet meer goeds gedaan hebben. Maar 't is mij voorgekomen, dat by de revolutie van 1787 hy meer op zich Nola! men trapt niet op iemand, die gevallen is.

Daar de Stadhouder gesteld is aan 't Hoofd van den Staaten van 't Krijgs-weezen te water en te land, zou men mogen wenschen, een DE WITT, een EUGENIUS en een DE RUITER in hem te ontmoeten. Men mag 't wenschen! maar de natuur is gierig in wonderwerken.

Een middelmatig georganiseert hoofd, doorweekt met een weinig mathesis, kan misschien? binnen een jaar tijds, in de theorie van den Oorlog (de grootste plaag voor eene handeldryvende en niet veroverzieke Republiek) al tamelijke vorderingen maaken. Dan tot 't politieke worden jaaren gevordert.

In de noodzakelykheid van te moeten opofferen, by de keuze eens Gouverneurs, iets van 't politieke of 't militaire, verbeeld ik my, dat aan 't eerste de voorrang moet gegeven worden. Ook is de staat van vrede meer doorgaande, dan die van oorlog.

Een Gouverneur, in 't tegenwoordig geval, behoort een man te zyn van algemeene kundigheeden, hoe zeer ook alsdan zyne kundigheeden niet overal tot in 't merg der zaaken zullen doordringen, 't Is 't zwak van alle standen, ieder den zynen, als den eersten, als den der menschelyke

maatschappy onontbeerlyksten te beschouwen. Kiest men alzo tot Leermeester iemand wiens opvoeding tot eenig byzonder vak, by uitsluiting, is aangelegt, zo zal hy daarvan alleen zynen Elève aan de ooren leggen teemen. 't Is toch voordeeliger voor onze Republiek, een Stadhouder te hebben, doorkneed in de theorie des Koophandels, dan in de Grammatica van VOSSIUS, of een bekwaam loots in de vouwen van de theologia polemica.

By de vereischten, welke een voortreflyken Stadhouder, volgens ons gebrekkig inzien, kunnen formeeren, en waarvan wy alleen de buitenste omtrekken gehaalt hebben, komt noch eene, zal ik 't noemen, deugd of hoedanigheid, 'k meen 't Gedult, waarvan hy een ruimer provisie behoeft dan eenig sterfling op aarde.

Niemand is 'er, in deeze politieke tyden, zo klein politiek, om onkundig te zyn van de strydige belangen der onderscheidene provincien deezer Republiek. Schoon haar devies is: Eendragt maakt magt, verliest men dit devies uit 't oog, bejaagt men ieder zyn byzonder belangen. Zeker moet men niet driftig zyn, om de sophistische

drangreedenen van eene egoïstische staatkunde aan te hooren en te wederleggen.

De Stadhouder is 't niet by uitsluiting van ééne provincie, Hy is 't van allen, van de Unie. Unie! 't Algemeen welzyn is dus zyn hoogste wet. Maar dit kan duizendwerf niet bejaagt worden, dan door de opoffering van eenig particulier belangen. Hy moet zich overreed hebben, by voorraad, van 't lot, 't geen hem boven 't hoofd hangt, van meenigmaal gelastert te worden, ofschoon hy stricte zyn plicht gedaan hebbe.

Dit vordert eene ruime maate van gedult. Maar 't vordert een JOBS , een Engelachtig gedult - te moeten ontvangen Deputatien, die onder 't voorkomen eener statige deftigheid en ernst, de comedie speelen - aan te hooren, of zich te houden, als of men aanhoorde, Aanspraaken die kop noch staart hebben - Adviesvragingen waarop zy, welke ze komen voorstellen, best weten, welke antwoorden 'er op passen - in een woord politice voor den gek gehouden te kunnen worden.

(Ik bevond my in 1779 te Parys, en maakte aldaar by toeval kennis met Mevr. de Baronesse van *, die zich in deeze hoofdstad onlangs, uit Leipzig hadt nedergezet. Naar gevolg bestondt, behalven**

drie kinderen, uit een juffrouw ('k weet niet welken naam ik haar geeven zal) en drie dienstboden. Deeze juffrouw, zelve niet wel weetende, wat eigenlyk zy was, hadt de functie van gezelschapsjuffrouw, van gouvernante, van huishoudster, van kindermeid, ook van bediende. Mevr. *** was eene goedhartige dame, maar zy hadt weinig verstand, en noch minder fermiteit. 't Is niet mogelyk zich te verbeelden een meer verwart huishouden, en waarin meer gekeeven werdt. Mevrouw deedt my eens de eer my hierover mijne gedagten te vraagen. - Ik nam de vryheid haar Ed. geb. onder 't oog te brengen, dat men geene incompatible functionen aan één mensch moet opdraagen; en wanneer men iemand in dienst neemt, hem precies zeggen, waarvoor hy scheep komt.)

Boven, bezijden en beneden den Heer Erfstadhouder stonden de Regenten. --

Om den lezer eenigzints te vergelden de moeite, die hij verspilt heeft in 't lezen van dit laatste artikel, (onderstelt, dat hij 't niet heeft overgeslaagen) gaa ik 't volgende geheel omarbeiden en schoeien op de tegenwoordige leest, op den zogenaamden democratischen vorm.

Behalven de oneindig gebrekkige zamenstelling van het lamme raderwerk der laatste consti-

tutie zaliger, behalven dat alle deeze raderen kwalijk op elkanderen liepen, hadden zij noch dit gebrek, dat de raderen zelfs een weinigje beneden het middelmaatige waren. Hem, die de uitwerkzelen beidedeezer disqualiteiten overpeinst, moet 't onbegrijpelijk zijn, hoe een zo voos uur werk met horten en stooten noch zo lang heeft kunnen loopen.

Onder 't voorig bewind was 't genoeg, gebooren te zijn, of den naam te hebben van gebooren te zijn van een burgemeester, dien tot oom en neef te hebben, om op een regentsplaats aanspraak te mogen maaken.

Alle handwerken, die den uit- en inwendigen mensch stoffeeren, de geestelijke scherm-meesters zelve niet uitgezondert, vorderen nu zekeren leer- en proef-tijd, de kunst alleen om de menschen te regeeren, maakte onder 't vorig bewind eene uitzondering; deszelfs leden schijnen van gedagten geweest te zijn, dat zommige menschen, even als de eendekuikens met die van te zwemmen, gebooren worden met de kunst, om den regent te speelen, en dat deeze aangebooren gaaf hen ontheft van de behoefte om zijn rol te bestudeeren.

Thans zijn wij, zo 't waar was ('t geen 't niet is) 't geen ik heb hooren zeggen, uit eene familie-regeering gevallen in eene factie-regeering. De eerste, de onontbeerlijkste vereischte om regent, of zo als de zaak nu heet, representant, municipaal of maire te zijn, is, bovenal vóór de revolutie (want die

't nu beginnen te doen, houdt men al ligt, en zelden zonder reeden, voor intriganten, voor politieke gelukzoekers, en visschen meestäl achter 't net) liefst met luider keel gekermt te hebben over de ondragelijkheid van 't juk des overleedenen tijrannieken bewinds, den Stadhouder en zijn aanhang gehouden en uitgemaakt te hebben, voor schelm, landverrader, landsdief, dwingeland, een slaaf van Engeland waarmede hij onder één dek lag, om ons lieve vaderland te ruïneeren, den koopman tot een bedelaar, en de beurs van Amsterdam tot een instal te maaken. Eene andere *conditio sine qua non*, of zo gij wilt, recommandatiebrief, is, dat hij alles gedaan hebhe, wat van hem afhing om 't voormalig bewind in alle deszelfs beweegingen te dwarsdrijven, om 't zelve den hals te breeken. Bedeelt met deeze gaave, met eene tong klein van breidel, waarmede hij *majesteit des volks, vrijheid* schel doe klinken, een vertrouwen-volle houding, mag hij veilig na de lint-winkel gaan, om zich een representanten of municipaal-sjerp te bestellen.

Onder 't vorig bewind waren de hoofden gekweld met een hondshonger na vette ampten; zij hielden de Republiek voor een banket-bakkers winkel, waaruit zij, die aan detrommel waren, meenden zo veel lekkers in de zak te moeten steeken, als zij maar immers bergen konden. Duidelijker, de voormalige regenten, even als of zij, arme zukkels! drie man zeven armen konden afhouden, voorzagen zich van zo veele

posten, als zij maar opslokken konden. Men vindt een burgemeester gelijktijdig lid van een admiraliteits collegie, van de O. en W.I. Compagniën, Hoogheemraad, Houtvester, Dijkgraaf, Weesmeester, Thesaurier, Commissaris van de Posterijen, Curator van de Universiteit, vergeeft mij 't Lezer zo ik noch een half dozijn posten vergeet; beurtelings zag men een en den zelven persoon zitting, en zo wij voor 't Gemeenebest hoopen en vertrouwen, directie hebben in 't Stedelijk bewind, in dat der Provincie, in 't bewind der beide Compagniën, der Marine, des Legers, der Finantien, des Generaliteit, de onbeschaamdheid hebben te aanvaarden zes posten, die ieder, zou men ze wel waarneemen, een schrander en geoesent man geheel vorderen. De posten, de commissiën liepen, over alle vakken van bewind, af, langs een eeuwigduurend, landverdervend rooster, zonder eenige deelneeming in de publieke zaak, zonder eenig allergerinst nadenken op bevoegtheid of onbevoegtheid. - Wat wonder! maakte niet CALIGULA van zijn paard een burgemeester! De tijden zeker veranderden; 't waren juist geene paarden, die men tot burgemeesters maakten. 't Is over.

O gezeegende omwenteling! o driewerf gelukkige tijden! in welke wij beleeven mogen. dat deeze hoogverlichte natie haar eige stuurлуї kiest! Beeft, gij wijzen, gij wetgeeevers van

ouds, voor uwe reputatie! weldra zullen wij met andere talenten in kennis komen.

Hoe heerlijk nu ook bovengemelde beide *conditiones sine quibus non* mogen uitgemeeten worden, men zal toch moeten belijden, ten zij men stapelzot geworden zij van partijschap, dat dezelve een perzoon niet meer bevoegt maaken, om de belangen des vaderlands in zijne diverse betrekkingen te bezorgen, dan een paar beenen, iemand bevoegd maaken tot de post van balletmeester. 't Is op dit fundament, dat ik 't woord van factie-regeering in den mond of liever in de pen nam, in welke zo 't kwam te gebeuren ('t geen niet te voorzien is), dat waare belanglooze vaderlandsliefde zo min de eerste rol speelde, als in eene familie-regeering, men onrecht hebben zou zich te verbaazen.

In't tegenwoordig bewind schijnen de *Matadors* 't hart zo zeer gezwollen te hebben van vaderlandsliefde (die ik in 't *algemeen* heb hooren vergelijken bij die van 'een hond voor een penswif, zo lang zij noch niet *los* is,) dat de zorg voor een éénig vak van bewind het zelve niet vullen kan; en de revolutie schijnt niet te zullen geneezen de constitutie van 't geene ik gaa noemen eene patriotische slechthoofdigheid, om namelijk verscheide posten, welke dikwerf geheel uit elkander loopende kundigheeden vorderen, op te hoopen op één hoofd, hoe rijk ook 't zelve moge zijn gestoffeert, hoe verward ook de familie van *debet* en *credit* t'huis er moge uitzien.

De ogenschijnlijke voortduuring van dit oud abuisje, de uitdeeling van verscheide posten aan éénen perzoon, maakt de opvoeding van den jongen burger, op wien deeze keuzen mogten vallen, bezwaarlijker. Te vraagen alzo, hoe hij moet worden aangelegt, is zo veel als te vraagen, hoe een financier, een koop- krijgs, zeestaats-man moet worden aangelegt. Indien de goedaartige natuur mij vergunt de gelegenheid, om na deeze *Lantaarn* er noch eenige anderen te fabriceeren; indien 't publiek de tegenwoordige met dezelve happigheid als die van 92 gelieft optesnappen, mogt ik deeze dingen t'eeniger tijd voor mij neemen. Voor deeze keer gelieve de Lezer zich te vergenoegen, met een paar vereischten van 't hart, welke den volksvertegenwoordiger buitengemeen zouden verçieren, en hem bij vriend en vijand nu geacht, nu bemind, of beter, die hem iedereen ten vriend of hoogachter zouden maaken.

De eerste deugd, die hij nodig heeft, is de liefde tot het Vaderland. Zij spreidt haare weldaadige uitvloeizels zo wijd van zich, dat zij bijna alle anderen inslurpt. Ligtekooijen gaan gaarne door voor eerlijke meisjes, en de minnaar van zich zelven en de zijnen voor dien des Vaderlands. Men zal geene moeder verdenken haar kroost te veel te beminnen, die zich 't boterham aan beide zijden smeerende, haare kinderen droog brood laat eten; noch, - zodra de waassem van aanspraaken en hoogsnoerkende

exclamatien vervlogen is - hem voor den echten vriend des gemeenebests, die de revolutie schijnt aan te zien voor een dubbele prefent-kaas, om er zich en de zijnen dikke hompen van te snijden, en die aan anderen te ontrukken. Het kenmerk der waare vaderlandsliefde is, gelijk die van alle andere liefden, opoffering en zelfsverloochening. De moeder, die haar kind zoogt, doet dit ten koste van haar zelve. De schamele man, die zijn verhongerden natuurgenoot laat medeëeten uit zijn schraale pot, bemint hem. Dit vordert eene zekere grootmoedigheid, eene zeldzaame deugd. Laaten wij, om 't den opkomenden patriot niet al te benaauwd te maaken, alleen vorderen, dat waare liefde des vaderlands, zo niet door opofferingen, zich ten minste kenschetse door belangeloosheid, en laat 't ons bij provisie vrijstaan, te twijfelen aan 't patriotismus van de zulken, die staatsomwentelingen gebruiken, om hunne favoriet-driften, eigenbaat, zoekendheid, wraak en heerschzucht te streelen.

Hoe nu kan dit voor den regent onontbeerlijk vereischte, de liefde tot hen, met wier zorg hij belast is, in hem aangekweekt worden.? De opvoeding, ten zij de natuur er de zaaden van in 't hart heeft neêrgelegd, kan daar aan even weinig doen, als een hovenier, ontbloot van tuin-zaaden, hoe hij de aarde ook omspitte en bemeste, haar vruchten kan doen draagen.

Eene andere hoedaanigheid, vereischte of deugd in den volks-vertegenwoordiger, die hij

behoort te bezitten, of zo hij er kans toe ziet, zich zelven bezorgen, is eene zekere vastheid van karakter, of fermiteit, welke hem behoedt om niet de speelbal te worden van een woelen regeerziek gemeen. Dat hij, voor 't aanvaarden van deeze post, twijfele aan en ondertaste de kragt zijner schouders, om deezen last te draagen, gun' ik gereedelijk, vind ik loflijk; maar wanneer hij dien eens aanvaart heeft, dat hij zich doordrongen hebbende met de manlijke gevoelens eens ALQUIER, weete zich te doen eerbiedigen zijner besluiten klem bij te zetten, en zich te doen gehoorzaamen, door hen, die zijne meesters waren, op 't oogenblik, dat zij hem verkooren tot hun vertegenwoordiger; dat hij door zijne houding 't volk toone, hoe 't te vergeefs bij hem aanklopt, om hem te doen te rug komen van zijne uitgegeeven decreeten^(*), door adressen, requesten, propositien, exceptien, declaratien, protesten, remonstrantier, of eenig ander democratico-anarchaal gereedschap, te koop of te geef in de winkel van hen - en hun getal is legio! - die liever roer dan schip wilden zijn, en wier geschreeuw de stem der wetgeevende magt al dikwerf overschreeuwende, der volks-regeeringen eene sterke helling tot regeeringloosheid gaven.

Toekomende jaar spreken wij elkander, bij gezondheid, nader; misschien wel vroeger.

(*) Zelfs zo 't in de honderduizend eeuwen ééns kwam te gebeuren, dat eenig decreet averechts was behoorde men 't voor die enkele maal liever te laten doorgaan, dan de regeering haare steevigheid te doen verliezen.

II. *Van den Natuur-staat.*

Geen Uitstap.

NATUURSTAAT, NATUURLIJKE *Gelijkheid der Menschen* enz. *zijn heden ten dage de lievelings-kostjes des Europeäanschen Publieks*. Vergun mij, Lezers, dat ik de *Hollandsche Keukenmeid* vergeete, en deeze schotel op mijne manier klaar maake.

De Dichters en Schilders hebben 't zich een onafgebroken plaisir gemaakt, door hunne leugenachtige vertellingen den mensch uit 't spoor der waarheid te dringen. Luistert men naar hun geneurie, kijkt men naar hun gekrabbel, zo leefde hij, in den natuur-staat als een wild, ongezellig, natuurgenootten-schuw dier, hebbende 't hol van een boom ter wooning, de wortels en kruiden ten spijsze, 't water ten drank, en de dampkring ten *Alma Viva*. Dit monstrueus hersenschim mogt bestaanbaar zijn, bijaldien de natuur ons bedeeft hadt als de eenden-kuikens, bijaldien 't gegeven was de menschenkinderen, slobberig gekroopen uit den oven der menschelijke fabriek, zich, gewasschen of ongewasschen, aan den door mama Natuur gespreiden disch onmiddelijk te zetten en zich te verzadigen. Klaar-

Ik lach om dichters en schilders. Ik spreek' ook niet uit systemata, boeken of collegien over natuur-recht, maar uit overdenking, gebouwd op ondervindinge Ik heb voor ruim twee jaaren een uitstapje na America gedaan, en daarin de Wilden, de Indiaanen, of, zo als wij *Grovianussen* ze noemen, de *Bokken* waargenomen. Ik herhaal mijne bekentenisse (men moge zich belgen of niet belgen) toen ik mij, bij dat waarneemen herinnerde de radeelen, de rampen en 't lijden van zo veele leden van verre weg 't meerder getal der Burgerlijke Maatschappijen, en hierbij vergeleek het gerust schuldeloos en gelukkig leeven deezer menschen, die heer noch knecht hebben, niets kennen van al 't geknoei van meest haspel- of heersch zieke wetgeevers, van bedilachtige, gemelijke insurgenten, van rechters met al hun stoet van kerkers, gerechts dienaars, scherprechters - van journalisten, deedt mijn hart aanstonds uitspraak, wie verre weg aan den besten koop zijn.

Dit gerust schuldeloos, gelukkig en benijdenswaardige leeven is alleen gegunt aan de bewooners van dien smallen strook des aardbodems, waarin de barmhartigheid des klimaats, weinige behoeftens geeft, en daarin zonder veel arbeids voorziet; waarin de bevolking dun gezaait is. - Indien de mensch veele nooddriften heeft, en daar aan niet dan met zeer veel overlegs en arbeids voldoen moet, zal hier al terstond uit volgen, dat deeze overvloed, - gene ge-

brek heeft: 't geen aanstonds den oorlog zal na zich sleepen enz. - Hoe ruimgeevend ook voor den mensch de natuur zij, zal eene dikopeengepakte bevolking schielijk dien schat uitputten, en dien gelukstaat spoedig eindigen.

Laat ondertusschen - dit zij gezegd in 't voorbijgaan, en dit voorbijgegaan te hebben, zou in mij eene lompe *nonchalance* geweest zijn - laat 't nimmer in de hersens opkomen, als of de mensch in deezen eenvoudigen natuurstaat leefde als een ongezellig dier. 't Geen de natuur van de ouders bedongen heeft, om hunne kinderen tot volwassenheid optekweeken, maakt de gezelligheid onontbeerlijk. Immer heb ik ook de Wilden, Man en Vrouw, Ouders en Kinderen, Broeders, Zusters, Familiën en Buuren te zamen zien leeven, in eene gezellige *bijelkanderheid*, die niets dan dronkenschap op hunne festijnen stoort. - Ook alhoewel zij heer of knecht, soeverein of onderdaan kennen noch kunnen kennen (daar 't leeven, 't geen zij leiden, de aarde, die zij bewonen, 't klimaat, waarin zij ademen, hun van alle kanten de deur der vrijheid open zet, om zich aan de heerschappij van hunne gelijken te onttrekken) geeft echter de sterkte van den man hem een zeker overwicht boven de vrouw, laten de kinderen zich door de ouders bestieren, geeft eene meerdere behendigheid in schieten of visschen, eene beter gemaakte menschelijke figuur den meer bevoorrechten een grooter aanzien. enz.

Den mensch nu is aangeboren de lust om zich te vermenigvuldigen. Of 't geheele menschdom, in zijne zaaden, in elkander als de *Neurenburger* doosjes, in vader A D A M ' S winkel beslooten geweest zij - dan of de menschen in die talrijkheid, waarin wij ze thans zien, even als 't geheele dierenrijk, de aarde in eens bevolkt hebben, is iets voor mij, die niet als ooggetuigen bij de schepping gezeeten hebb', niet wel te beslissen. 't Doet er niet aan, wij zijn niet gemaakt, dit is zeker, om de een den ander opteëeten. Alzo moet de bevolking des aardbodems weezen, zo als zij is. Also moeten er zo wel menschen aan de poolen als aan den eevenaar woenen. Alzo moeten veelen leeven in landen, waarin zij niet dan met veel zorgen voor hun bestaan leeven kunnen, en waarin de onzekerheid van toekomstigen voorraad dien vooraf moet doen opleggen; waarin zij noodig hebben bebouwde landen, kooren-schuuren, vleesch kuipen, wijn kelders, kleermaakers, huizen, steden met al haar ap- en dependentie. Alzo is de natuur staat van de menschen, (let hier wel op, en zo ik u niet overtuigt heb, zo herlees dit artikel) die geene in welken wij leeven zo als die heden is, en eenige kleinigheden uitgezondert, (van huizen of paleizen, van wolle peijen of van geborduurde rokken, met een vleugel van een gesneden kapoen of van een os op 't bord van hout of Saxisch porcelein)

altoos geweest is, zo lang de bevolking des aardbodems geweest is als die is. (*)

't Ontbreekt mij geenzints aan materiaalen, om op dit zo wel in 't verband gewerkt fundament te gaan metzelen. Maar, tot mijn grievend leedweezen voorziende, dat 't een gebouw met deuren, grendels en ijzere tralien gaat worden, laat ik de troffel uit de hand vallen.

(*) Dat de tegenwoordige staat van zaaken ongevaer in zijn eigenaartige plooi is, laat zich misschien opmaaken uit dien van eenige huisdieren, waarin de natuur schijnt als gewilt te hebben, dat de hand der menschen tusschen beiden kome: b.v. het getal van beide geslachten is in 't rundvee, in de hoenders even groot, en nogtans schijnt, uit aanmerking der buiten maate *prolificque* kragt der mannen in deeze soorten van dieren, de natuur dezelve niet verordent te hebben tot de *bigamie*, en dus als beöogt te hebben, dat de mensch door *castratie* of door zijne tanden hier in eene verplaatzing zou maaken.

III. *Dat de Oorlog de natuurlijke staat der menschen zij.*

Wie is 'er zo hard of droog van gestel, dat alle de tegenwoordige rampspoeden zijner Natuurgenooten hem geene traanen uit de oogen persen, en dat hij niet gevoele zijn ongeluk van niet eene eeuw later uit den dop te zijn gekoomen, of met

EPIMENIDES van *Creta* niet een *uiltje* van 43 jaaren te mogen knappen. Tegen deeze treurige aandoening heeft de Burger Prof. PARADYS onlangs eene remedie in 't graf neêrgelegd; dan of 't hem gelukt zij ons te leeren, hoe van den heuvel deezes onbestendigen levens daarin gemakkelijk aftegliden, zal ons misschien door iemand, in staat om deeze splinter nieuwe materie optevatten, hierna worden aangewezen.

Laaten wij ondertusschen noch bij ons leeven (want in den doof-pot des grafs te zoeken eene artzenije tegen de kwaalen des levens, is 't zelve, als zich beide de beenen afzetten, uit vreeze voor winterhielen) laten wij omzien na een ander pijnverdoovend middel. Niemand beklaagt zich, niet te kunnen vliegen; en gelijk geen redelijk mensch zich bezwaart, dat hem de schoenen verslijten, wanneer hij veel te voet gaat, also mag hy, die maar half weet uit te cijferen, hoe veele keeren 't bloed in een etmaal door onze slag - aderen en aderen om-

loopt, zich niet verwonderen, 'k laat staan beklagen, dat na vijftig- zestig - jaarig leeven, die pijpen onbruikbaar geworden zijnde, 't bloed ophoude voortterollen, en de kaars des leevens uitgaat. Doet nu de onvermijdelijkheid des kwaads 't ons getroost dulden, laat also de onvermijdelijkheid van twist en oorlog onder de menschen, van hun bestaan onafscheidelijk, den inwendigen vrede van ieder in zich zelven 't minst mogelijk stooren!

SALOMO zegt, dat 'er niets nieuws onder de zon is, en het zou een aarts mirakel zijn, zo, in de oude uitdragerij der menschelijke opinien, dit mijn gevoelen omtrent den oorlog onder de menschen niet gevonden werdt. 't Is mij integendeel wel bekend, hoe zeker Engelschman *dito* soort van stoffagie voor ruim 100 jaaren aan de markt bragt; dan daar ik dien man niet van nabij kenne, daar bovendien de koekebakkers, door de behendigheid hunner kneepen, koekjes uit één en 't zelve deeg gebakken een geheel nieuwe gedaante weeten te geeven, zo dat zij ze de kinderen voor geheel ander gebak in de hand kunnen stoppen, mogen also deeze denkbeelden door de zeef mijner harzens gelopen, eene form aanneemen, de opmerking mijner lezers voor een ogenblik waardig.

Niet onafscheidelijker is de omloop der vuchten van 't leeven, dan van 't leeven onafscheidelijk is de zucht om te heerschen. Deeze drift open

baart zich met de dageraat van ons *hierzijn*, en blijft ons bij, zo lang wij willen en werken kunnen. Zie de pas-geboorne kinderen, die de omgang noch de opvoeding eenige kunstdrift bijgebracht hebben, zie hoe hunne eerste pogingen daarheen loopen, om hunne sterkte, hunne heerschappij te oefenen over 't geen zij meenen te kunnen overheeren - zie hoe zij in hun kindsche spelen hunne drift tot heerschen aan den dag leggen - zie de jongskens, wanneer zij op Amsterdamsche kermis 't zoldaatje speelen (*en mij door hun TROMMELN meer dan tien legioenen duivels verveelen*) hoe ieder officier - niemand gemeene wil zijn. - Zie, zie en bewonder en verklaar uit 't zelve beginzel de miraculeuze bereidwilligheid, waarmede een detachement der stedelijke Cavallerij door de volkrijke straten van Amsterdam giert; zo menigmaal 't er op aankomt (en dan komt 't 'er op aan!) in gevaar van hun leeven, of liever in dat van kippen en kinderen, deezzen of geenen gekken geelgieter te gritzen en even als in de ontdekking van Amerika de *Spanjaarden* vervoeren met de *Mexikaanen*, in triomph na de gevangenis te sleepen. Zie hoe die drift eene onuitputlijke bron is van gekijf, van twist, van vechterijen, tot zo lang één door onbetwistbaare bewijzen van meerderheid de anderen tot zwijgen, tot onderwerping gebracht heeft - zie tevens van hoe groote uitgelaatenheid, van hoe veele onrechtvaardigheeden

aan de eene zijde, van hoe veele verdrukkingen, van hoe veele traanen aan den anderen kant, deeze drift de bron zij.

Zo ooit spreekwoorden evangeliën zijn, is zo 't geen zegt:

**Zo de ouden zongen,
Zo piepen de jongen,**

en onder de groote kinderen zou 'er geen einde aan 't vechten zijn; ware 't niet, dat men 't raadzaam hadt geoordeelt, zich een schoolmeester te kiezen, dat is, uit den staat der natuur overtegaan in dien van eene burgerlijke maatschappij.

Maar nu wil juist 't ongeluk, dat die schoolmeester uit 't zelve deeg gekneed, en met 't zelve zuurdeezem doorweekt is, als zijne scholieren, waardoor zij, bij manier van spreken, wel eens gevallen zijn van de wal in de sloot, uit de braadpan in 't vuur: want in plaatze van zijn gezag niet verder uittestrekken, als nodig is, om ten hunnen nutte 'er order onder te houden, bedient hij 'er zich zomtijd's van, als of zij alleen de werktuigen waren, die enkel om zijnentwegen school kwamen, viert hij den teugel aan zijne heerschzucht, laat hij 'er zich de schoenen van schoon maaken, spant hij ze voor zijn wagentje, laat ze tot zijn voordeel in de schuur werken, zendt hij ze om een duit mostaart, laat hij ze tegen dolle honden vechten enz.

Nu zijn 'er onder die scholieren een goed aandeel te *pootig*, om zich van één meester, dikwerf een sul, te laten ringeloooren. Hierom neemt hij een of meer onder-meesters aan, en geeft hun ieder, den een 't geweer, een ander een rol wurmsteekig papier in de hand. Hierdoor ontstaat niet een vrede, maar een wapenschorsing, waarvan de duuring afhangt 1. van de matigheid, waarmede hij zijne scepter laat zwaaijen, 2. van alles, wat de scholieren op den inval kan brengen, dat zij te zamen, hun wil in eenen verëenigt, veel sterker zijn dan de meester, de ondermeesters en hunne geweeren: een inval, waarvoor alle schoolmeesters banger zijn dan voor de derdendaagsche koorts.

Ik wil nu 't school laten uitgaan, en een klein wandelingje doen door de jaarboeken der menschheid. Wat heb ik op die wandeling geöogst? Ofschoon den mensch aangebooren zij t'onvreeden te zijn met zijnen tegenwoordigen toestand, schoon zucht na nieuwigheid hem algemeen eigen zij, en de geboorte wel eens aan Staats-omwentelingen gave, dwingt mij de waarheid, leesbaar in de historie des menschdoms, te bekennen, dat overal deeze zucht tot baasspeelen, die dorst na gezag of heerschappij, dat eeuwig wroeten van den een om den ande aan zich onderdanig en dienstbaar te maaken, alle staatendommen, ten alle tijden, verwacht, omver gesmeeten, en de bewooners der aarde in onheil gedompelt hebben. Hiervan zoude ik

een heirleger van bewijzen uit de geschiedenissen kunnen bijbrengen: maar de oude voorbeelden zouden niemand wakker maaken, en de nieuwen, waaraan (God betere 't!) 't ons ook niet hapert, en die onder den neus leggen van den nadenkenden, welke den band van oorzaaken en uitwerkzelen weet aan een te knooopen, zijn veel te hatelijk: 't was anders geene toverij te toonen, dat de tegenwoordige (1795) Koning van Groot Brittanje door eene averechtse heerschzucht voor een zeer groot gedeelte de aanleidelijke en meer dan de aanleidelijke, de dadelijke oorzaak van 't grootste deel der verwarring en tegenwoordig ongeluk van ons waerelddeel is.

Summa summarum is in regeerders het reikhalzen na een vergroote magt altoosduurend: zij die geregeert worden, zijn koekjes van 't zelve deeg, en hebben, daar zij zelve liefst wilden regeeren, een afgrijzen van dwingelandij. Deeze aandruissing van tegen elkander werkende kragten onderhoudt in de burgerlijke maatschappijen eene eeuwige gistinge, die (daar men tracht er 't opbruischen van tegentegaan) van den halfslapenden niet opgemerkt, voor rust, en vrede gehouden wordt, doch welke in waarheid niets anders is dan een wapenstilstand, die bij de eerste gelegenheid in eenen openbaaren oorlog dreigt uittebarsten.

IV. Oorzaaken van de revolutionnaire geestgesteldheid van de meeste volkeren in Europa.

Half-geleend goed.

Iets 't geen de natiën gebragt heeft op den inval van t'onvredenheid, is voor eerst geweest de slechtheid, de zorgeloosheid der Princen en Koningen. Langen tijd beschouwden zij hunne kroonen als zijde oorkussens, hunne paleizen als 't brandpunt van plaisir, niet als de moeizaame woening van zorg en verantwoordelijkheid. Zij hebben zich met hunne onderdaanen gemeenzaam vereenigt; en daardoor van nabij gekent, begonnen zij hun eerbied te verliezen. Door dwang of gemakshalve hebben zy een noodloozen afstand gedaan van hun invloed, van hunne, 't zij wettige of onwettige, voorrechten, van hun gezag. Zij hebben alleen flauwtjes en slaperig bestreeden oproerigen, welke hen met alle de woede, de hondshonger na verandering aanrandden.

Wanneer men van deeze verslapping van de regeerende klassen afdaalt tot die, welke geregeert worden, zal men 'er in waarneemen - de wijsbegeerte overal verspreid, de Filosoophen aan een verknogd door dezelve beginzels, hebbende alle 't zelve oogmerk, 't bijgeloof te ontmaskeren, de hierarchie en 't despotismus den bodem in te slaan, 't mensch-

dom van een hoop domme werk-ezels te verwandelen in menschen, bekend met hunne rechten en de plichten hunner regenten - een geest van alles uittepluizen, en vermindering van ontzag voor de geconstitueerde magten.

Eene verwarring van de rangen en costumen.

De leedigheid, de slapheid, de zedeloosheid in de eerste rangen.

Aanspraaken, gesteld in de plaatze van daadzaal en, klanken in plaatze van klepels, decoratie-werk.

De woeker, en 't plaatzen van zijn geld in lijfrenten.

De verwaarloozing van den landbouw, voor den koophandel, van den koophandel voor den wisselhandel, van den wisselhandel voor actiespel;

De publieke geldleeningen, welke heele geslachten bedurven hebben.

De weelde in alle klassen, iedereen zich behoeften boven zijne vermogens gemaakt hebbende.

Een woelachtigen lust na Staatsomwenteling, onderhouden door den geest van commercie, die strekt om onophoudelijk gemaakte behoeftens op te wekken; met oogmerk om te vermeerderen 't vertier; en de oogluiking van de regeerenden omtrent de sporelooze weelde der onderdaanen, om de publieke inkomsten te doen steigen.

De bezwaarlijkheid om te hebben, als iedereen leest, drukken laat en redeneert, Staatsbedienden, bekwaamer dan zij, die bedient worden,

het geen bij den lust om hen te doen tuimelen, 't vermogen voegt, om hen te bespotten.

't Vermogen van 't geld, sterker dan dat van territoriaalen rijkdom, den voorrang der steden voor 't platte land, der handwerkers boven de landlui.

V. Gronden van Misnoegen der Nederlanders.

En dit over de revolutionnaire geest gesteldheid der bewoners van ons waereld-deel in 't algemeen gestelt hebbende, zal 't niet onsaisoenlijk zijn, er noch bij te voegen 't navolgende, betreffende ons Vaderland in 't bijzonder

De groote Staatsman en Wijsgeer HUME zegt ergens, dat de vrije Staaten de bodem zijn, waarop partijschappen 't weeligste groeijen: in hoe verre dit toepasselijk zij op deeze gewesten is eene questie, veel te hairig om op dit tijdstip te worden uitgeplozen.

Een andert heeft gezegt, dat voorspoed de luiden brooddronken maakt; en de welvaart was, voor 1780, hier *tamelijk* groot.

Een derde heeft beweert, dat in stadhouderlooze tijden de regeering der stad *Amsterdam*, of eenig paus in die regeering, gaarne den stadhouder speelt, dat zij uit dien hoofde immer een voorstanderesse was der staats-regeeringen:

Een vierde en vierduizendste is van gevoelens, dat 't eigenlijk deeze stad is, welke de eer-

ste zaaden heeft uitgeworpen, waaruit de volgende troebels gekiemt hebben; en zulks enkel in 't vooruitzicht om WILLEM DEN V^{den} eerst bij den volke verdacht, gehaat, daarna steê-kind gemaakt hebbende, zich zelve in de stuur-stoel en aan de helm te plaatzen.

Zo dit alles meer dan opinien en waarheeden waren, is 't niet minder zo, dat de Ex-stadhouder voor dit land, zo lang 'er een Republikeinsche Regeering in zou gevonden worden, een veel te groot heer geworden was - dat zijn hof een anti-republikeinsch aanzien, een monarchaal voorkomen gekreegen hadt - dat dit, niet meer dan eene uiterlijke vertooning, van hem hadt behooren te worden nagelaaten, daar hij zag, hoe zeer alle dergelijke decoratien hem bij onze natie (die, gelijk 't geheele menschedom, gewoon is aan kleinigheden te blijven hangen) in 't bijzonder dezelve hierop wakker gemaakt zijnde, afschuwelijk maakten; en des te meer, daar zijne magt, zijn gezag noch zijn invloed met die uitwendige vertooning dikwerf in geene evenredigheid stonden^(*) en dus hem alleen ten nadeele waren.

Om de oorzaken van de tegenwoordige, of,

(*) Aan deeze waarheid zal men geloof slaan, zodra men zich herinnert de moeite, 't gehaspel en de jaaren, nodig, in weêrwil van alle de poogingen van den Ex-stadhouder, om 't werk der *quota's*, na 1787, eindelijk eens op een gereegelden voet te brengen.

zo ik hoop beter, de voorleeden misnoegtheid der natie op te spooren, moet men opspooren de oorzaaken, die ons wikkelden in den laatsten Engelschen oorlog: want deeze maakte mijne landgenooten 't eerste t'onvreeden. Deeze oorzaaken zijn drieleedig.

1mo. Hier te lande eene regeering, geheel uit politieken zamengesteld, die, schoon ook eenigzints ervaaren in de staatkunde, echter van de militaire sterkte van andere landen, van de militaire zwak heid van dit land, van zijne ongeschiktheid, uit hoofde van zijn gouvernement, om den oorlog te voeren, diep onkundig waren^(*) en verre vervreemd van die voorzichtigheid, van die menagementen, welke onze weereloosheid, en 't gevaar om onzen voorbeeldeloozen voorspoed aan de misselijke kanzen van den oorlog bloottestellen, bevoolen. 't Dom aankleeven aan 't, *'die geld heeft, heeft alles'*; eene sporelooze taxatie der sterkte, en der aangeleegenheid van dit land, die en natie en regenten 't hoofd deelt duizelen, en verhaaren in 't vertrouwen, dat Engeland nimmer ons den oorlog zou durven aandoen.

(*) Is 't wel iets anders, dan eene beestachtige domhed, wanneer men een regent van A. hoort doordraaven dat wij Engeland den oorlog moeten aandoen: en dat in een tijd, waarop wij geene 20, waarop Engeland 400 schepen in zee heeft, waarop noch schepen noch matroozen voor geld te krijgen waren!

2do. De ondraagelijke trotsheid van Engeland, en, om 't spreekwoord te bewaarheeden *zo heer zo knegt*, van den hoogmoedigen *YORK*. De nijd der Engelschen over onze welvaart, hunne roofziekte in 't uitplunderen onzer schepen, de mishandelingen onzer zeé-liên aangedaan, hunne doofheid voor onze ook billijkste klagten.

3tio. De intrigues, kuiperijen, omkoopingen, slinksche streeken van 't cabinet van *Versailles*, onder de koninglijke regeering, met oogmerk, om dit land van Engeland aftetrekken, ons daarmee in een oorlog te wikkelen, Engeland te verzwakken, en zich een nieuwen bondgenoot te maaken: waartoe 't nodig was alle die regenten, welke stemden voor menagementen jegens Engeland, tegens alle vijandelijkheeden met 't zelve, in de minderheid te brengen, en den Ex-stadhouder, aan 't hoofd van die regenten, stee kind en lam te maaken.

4to. De onnozelheid van 't stadhouderlijke hof, om zedert de revolutie niet te onderscheiden de republikeinsche Franschen, van die der koninglijke regeering, en zich op de eersten te wreken over het kwaad hun door de laatsten aangedaan. Deszelfs *konkelefoesserijen* in de Brabandsche Onlusten, met oogmerk om een lid der familie eenig *appanage* te bezorgen. Gebrek aan menagementen om de republiek te houden buiten deezen oorlog, welke een einde gemaakt heeft van de stadhouderlijke regeering. Of ongeluk

of averechtsheid, waarmede die oorlog gevoerd wordt.

5to. Eindelijk die algemeene, eeuwigduurende eigenschap des menschdoms, welke hem doet haaken na eene nieuwe orde van zaaken, en daarin eene vermeerdering van geluk doende verhoopen, hem te onvreede maakt met zijnen tegenwoordigen staat.

Wordt 'er nu een weldadige genie uitgevonden, bekwaam om uittedenken een vijftal van middelen den lande even zo heilzaam, als deeze oorzaaken 't zelve nadeelig waren, wij zullen derzelve communicatie bekroonen met eenen *Lantaarn* verguld op sneê.

Over het mislukken van den Veldtocht, onder den Hertog van Brunswyk, in Champagne, door M. P.

De gebeurtenissen van onzen tijd zijn zo rijk als belangrijk, en in veele opzichten noch wonderspreukiger, noch raadzelachtiger, dan een van beiden. Zodaanig moet hem, die wederkeert in zijn geheugen tot den staat van zaaken, op 't tijdstip van den eersten veldtocht der gecöaliseerde of geconspireerde magten tegen Vrankrijk, het gebeurde van dien tijd voorkomen. Zedert de toverij overleeden is, hebben wij geleert, dat ieder uitwerksel zijn oorzaak hebbe, ofschoon de brug van communicatie zomtjids onzichtbaar is. Ten einde der nakomelingschap de moeite te bespaaren, hier na omtesnuffelen, dient 't volgende bericht.

Eene en eene der voornaamste oorzaaken van al 't gebeurde is de natuurlijke weêrzin en onmin van de Pruissen en Oostenrijkers onder elkander. Gewoon elkander den oorlog aanteden, was 't bezwaarlijk, dat zij gemeenschaplijk met voordeel zouden vechten. Er heerschte tusschen de twee legers eene vergelijking, die den Pruissen hunne meerderheid ontnam, en hen tegen de Oostenrijkers niet weinig verbitterde. De Hongaarsche regimenten bovenal hadden eene gedecideerde superioriteit; hunne troe-

pen overtroffen hen in krijgstucht, en hunne generaals de hunne in bekwaamheden. Er heerschte onder hen een order en eene gewoonlijke ondergeschiktheid, waarvan de Pruisen geen denkbeeld hadden. Hunne zeden waren zagter, en de boeren van de Ardesnes verlangden overal na het verblijf der Oostenrijkers, terwijl 't gezicht van één enkel Pruis hen deedt vluchten^(*). Toen de legers uit elkanderen scheidden, vervloekten de Oostenrijkers hunne geëllieerden, zij behandelden hen als plunderaars en rovers. De Oostenrijkers verzekerden de Emigranten, dat *zo zij immer met de Pruisen in oorlog kwamen, zij hun 't maakloon van deezen veldtocht duur betaalen zouden*. Zodanig eene gesteldheid onder de troepen geest weinig hoop op overwinnen.

Eene andere, en zeer susfisante reeden voor dit mislukken, was derzelver ongenoegzaamheid.

Men moet deeze kwaade uitcijfering den Hertog VAN BRUNSWYK alleen wijten. Men werpt hem noch voor, dat zijne legers niet gebragt waren tot het aangekondigde getal: invoegen dat de belegeringen en communicatien on-

(*) *Stenay* werdt den Oostenrijkers ter plundering overgegeeven, geduurende zeven uren; zij vergenoegden zich, met bij de deuren om te vraagen; en eenige dagen daarna kon men 'er niets van bespeuren,

doenlijk waren - dat de oorlog te laat ondernomen was, - dat de slechtste dispositien voor 't onderhoud genomen waren, - dat men pas proviand voor 50,000 man hadt, terwijl men 100,000 monden te voeden hadt, - dat de transporten averechts bevolen waren over den Moezel, daar deeze rivier ophoudt vaarbaar te zijn in de maanden Julij, Augustus en September, - dat men voor 't minst 50 dagen verlooren heeft in de eeuwigduurende campen van Coblentz, Trier, Montfoort, Chesnieres en Verdun, - dat de tegenrevolutie ondernomen werdt, zonder eenig te voren beraamd omstandig plan, even als de revolutie begonnen werdt door de heeren Necker en la Fayette - dat de kwaade uitslag van den een zo min behoort te verbaazen, als de rampspoed van de anderen, terwijl de Hertog VAN BRUNSWYK , geheel doordrongen van de club van 1789, achting hadt voor den heer Necker; den heer de la Fayette beklagde, doch alle de generaals, die hij de eer hadt te commandeeren, verachtte, zich zelven alleen beminde, en alleen te raade ging met den hr. Tempelhoff, chef van de Pruissische artillerij.

De keus van den Prins tot Generalissimus was bepaalt geworden door eene reputatie, waar van men niet genoegzaam den grond onderzocht hadt. Men hadt niet genoeg gelet op zijn besluitloos karakter, en op zijne bekende eigenliefde, die hem greetig maakte naa eene glorie, die hij met

niemand wilde deelen. Daarenboven was een generaal, overgeleverd aan de wijsbegeerte, en 't geen men menschenliefde noemt, weinig gemaakt voor eene onderneeming tegen menschen, die, om tot hun oogmerk te geraaken, hatelijke middelen gebruikten, en alzo menigmaal zeer gestreng maatregelen noodwendig maakten, die zonder wijfelen in alle hunne uitgestrektheid gebruikt moesten worden: gebrek aan karakter in den Hertog VAN BRUNSWYK dat volkomen bewaarheid is geworden zedert hij zich bevonden heeft aan 't hoofd eener onderneeminge, die bovenal de grootste zielskracht en standvastigheid vorderde. De talenten van dien Prins zijn onvoldoende geweest, om te verhelpen de ongelegenheeden, die uit zijne gebreken moesten spruiten.

Door een gevolg zijner gretigheid na eene glorie, met niemand gedeelt, scheen hij alleen de grootste kleinigheeden te willen bestieren; gevolglijk hadt hij tot medehelpers, of onmiddellijke hulp in zijn arbeid, alleen een officier voor den dienst van generaal quartiermeester, twee adjudanten en één secretaris. 't Geheele bestier over de artillerij en genie werdt aan één ééning man toebetrouwd, dien de Hertog nergens in durfde tegenspreken, en wiens jaloersche aart, zo als die van den generaal, hun allen raadt deedt van de hand wijzen. Deeze omstandigheid maakte geheel nutteloos 't plan om tien Fransche ingenieurs bij de Pruissische armée te voegen.

Te gelijk liep de Hertog aan den leiband van een commies van 't krijgs-comptoir, zijn leger toegevoegd tot de directie van 't proviand, gezamenlijk met 't krijgs - commissariaat, 't geen in alle opzichten de gebrekkigste inrichting was, die men kan uitdenken.

De zelve Generaal, die de vornaamste en oudste officieren voor 't hoofd stootte, die hen nimmer raadpleegde, die nalaatig was in dezelve precautiën in opzicht der Oostenrijksche generaals, welke hij 't gewicht van zijn commando deedt gevoelen, was letterlijk de onderdaanige dienaar van zijn commandant der artillerij, en van 't krijgs-commissoriaat, tegen welken hij nimmer den toon van gezag durfde gebruiken.

't Blijkt aldus, dat de Hertog VAN BRUNSWYK door zijn perzoonelijk karakter volstrekt beneden de meetelooze taak was, die men de onvoorzichtigheid gehad hadt hem toe te betrouwen, en welke hij de laatlunkendheid hadt gehad, zich op de schouders te laten leggen.

De kleine menagementen, in het gewoone bestier des leevens, welke meestäl door middelmaatige luiden worden in 't werk gestelt, en die echter aan hun gedrag zekeren tint van wijsheid en deugdzaamheid geeven, waardoor men zich gemeenlijk laat verleiden, gepaart met veel applicatie op militaire kleinigheeden, en met veel waakzaame en aanhoudende zorgen in 't gemaklijk bewind van een zeer kleinen Staat,

hadden volstaan, om eene zeer groote reputatie te bezorgen aan den Prins, in zijne jeugd braaf tot de waaghalzerij toe, gelukkig in eene onderneeming in Holland, begunstigt door alle de fouten van zijne vijanden, welke de zijnen bedekt hadden, geliefkoost door den grooten Frederik in zijne schriften, geveleit en bewierookt door de geleerden, de uitdeelters der vermaardheid in onze tijden, gepreezen door alle de vreemdelingen, welken hij tot hunnent bezogt, of met eene ongewoone beleefheid bij zich ontvangen hadt.

't Is grootendeels op de reputatie van den Hertog VAN BRUNSWYK , dat de Keizer met een verwonderlijke grootmoedigheid hadt beslooten, hem 't bevel over zijne legers toetebetrouwen, ofschoon de Hertog zelve zich moest bevinden aan 't hoofd van een leger Pruissen, alwaar de Koning van Pruissen zich in perzoon bevondt, om 't grootste deel van de glorie inte oogsten, die men zich vleide te verwerven door een krijgsgeluk, waaraan men niet scheen te twijfelen.

Verre van te beäntwoorden de edelmoedigheid des Keizers, scheen de Hertog zich te hebben voorgenomen de Oostenrijksche troepen buiten de mogelijkheid te brengen, om eenige roemrugtige onderneeming uittevoeren. Nergens heeft hij een deezer legers, 't zij groot genoeg in getal, 't zij bestendig op dezelve plaatze ge-

laaten, ten einde eene nuttige operatie te kunnen onderneemen of voltooijen.

Hij ontblootte de frontieren van den kant van Brabant, en vervolgens beval hij de belegering van Luik, met een corps, ongenoegzaam om die plaats te omringen. Men scheen aan alle de gevaaren van de nabuurschap bloot te willen stellen eene magt, superieur genoeg in getal, om hun gebrek aan krijgs - tucht en ondervinding goed te maaken.

Men verzwakte 't leger van den Prins Esterhazy, door 'er 't corps van den Graaf van Erbach van te detachieren, 't geen zich nutteloos voor Thionville kwam posteeren, op 't oogenblik, waarin een bestendige weêrstand, met betrekking tot de slapheid van den aanval, de ongenoegzaamheid der middelen tegen die plaatze aangewend, hadt aangetoont.

Terwijl 't corps van den Graaf Erbach marcheerde, en voordat hij was aangekomen, hadt men 't leger van den Prins van Hohenlohe verdeelt, om 't nodeloos te posteeren tegen 't bosch van Argonne, met de Hessen, die ook bleeven leggen, zonder hunne destinatie recht te weeten.

De armée van Clairfait werdt voor Longwy gehouden, noch verscheide dagen na de overgaave van die plaatze, daar men dien tijd hadt mogen gebruiken, met allen kans op een goeden uitslag, om Montmedy te beleegeren.

Zo als de generaal Clairfait de beleegering

van Sedan begon, wiens onderwerping zo gemakkelijk als aangeleegen was, riep men hem bij 't Pruissisch leger, welk door middel van eenige bomben Verdun gedwongen hadt zich overtegeeven, alwaar 't vervolgens tien dagen verloor, zonder den vijand aantevallen. Men liet de diverse corpsen van de Benedenmaaze, van de Evêchés en van den Elzas zich verzamelen, daar de Hertog ze ieder apart kon bevechten.

Middelerwijl de Hertog deeze geleegenheeden liet voorbijgaan, versmaadde hij den raad, dien men hem gaf, en luisterde niet na 't verzoek om de aangeleegen passage van Islette te bezetten, die verscheide dagen onvoorzien bleef, welke de Hertog liet voorbijgaan, zonder eenige andere beweging te maaken, behalven twee, die dienden om Verdun te recognosceeren. Toen was 't dat de generaal Kalkreuth, tot voorbij Clermont doorgedrongen zijnde, den Hertog voorsloeg hem de engte te doen bezetten, door welke de groote weg van Verdun op Châlons loopt, 't aangekondigt oogmerk des Pruissischen legers,

't Is opmerkenswaardig, dat de tijd besteed voor Verdun altoos schoon was, en dat zo, 's anderen daags na de overgaave dier stad, 't Pruissisch leger was voortgerukt, 't zelve meester geweest zou zijn van den weg van Châlons, en den vijand niet dan in de vlakte kon ontmoeten, waar alles tot zijn nadeel was, terwijl hij hen zich latende posteerden op de hoogtens,

bedekt door een bosch, en een keeten maakende in eene nauwe engte, al 't voordeel van zijn artillerij hadt.

De regen begon eerst op den dag van 't vertrek van den Hertog, van Verdun, van waar hij een zeer moeilijken weg nam, welke hem brengen moest in de dorre vlaktens van Champagne, terwijl hij, na verwaarloost te hebben de passage van Islettes te neemen, lings af op St. Dizier hadt kunnen marcheeren, en Verdun gedekt laten door de Oostenrijkers en Hessen, die hij daarna voor 't bosch van Argonne hieldt.

Hij vondt zich aldus in een onvruchtbaar land, daar zijn vijand bestendig een vruchtbaar land voor zich hadt, te weeten Voevre, Barrois en Pertoi.

De Hertog hadt noch een voordeel, welk hij verwaarloosde, namelijk den vijand de retraite te ontnemen of zeer moeilijk te maaken, door zijne voorhoede meer vooruittebrengen, en zijn rechter vleugel meer uittebreiden, die hij door de linker vleugel van den vijand liet omcingelen, waartegen hij zich met 't corps van den generaal Clairfait kon verzetten, welk hij nodeloos in de tweede linie hieldt.

De toevoeren van den vijand konden noch op eene ande, e manier ontrust worden, door bij een corps Fransche royalisten een detachement van 't corps van den Prins van Hohenlohe, welke dit begeerde, te voegen; 't zelve ge-

keert na de Oppermaaze, zou geobserveert hebben Barrois, terzelve tijd dat hij op Verdun zou hebben doen terugvloeijen alle de mondbehoefkens, met welke de vijanden hun voordeel deden.

't Schijnt, dat zedert de aankomst des Hertogs voor Verdun, hij reeds de ongerustheid voelde, welke zijne besluiteloosheid alleen hem kon geeven, wijl hij, in een oogenblik van een ontslooten hart, aan een Franschman zei, dat, zo hij zijn gevoelen volgde, hij aan den Koning van Pruissen zou voorslaan, hier zijne onderneeming te eindigen, en zijn leger onmiddellijk in zijne Staaten terug te brengen.

't Neemen van Verdun schijnt zijne hoop te hebben doen herleeven. Toen vleide hij zich de veldtocht door een volslagen krijgsfortuin te kunnen eindigen, met den vijand op een te dringen, die zich nu verzamelde tusschen Clermont en Châlons, en wiens vereeniging hij opzetlijk wilde begunstigen, ongetwijfelt in de gedagten, op ééns hunne beste troepen te vernielen.

Anders zou men zijne werkeloosheid niet kunnen uitleggen, tot dat die vereeniging volbragt was. Dit moet men zelfs vermoeden, uit hoofde van 't vertrouwen, waarmede hij, bij zijn vertrek uit 't camp voor Verdun, tegen den Baron Breteuil zei: *‘zo zij (de Franschen) tot den 12 blijven, zullen zij vernield worden;*

en zo ik ze niet van voren aangrijp, zal ik ze omringen (tourneeren.)

Na zo veele en zo handtastelijke militaire fouten, zal men niet meer nodig hebben zich het hoofd moede te maaken, om uittedenken de reeden, waarom deeze veldtogt zo misselijk uitviel: voornamelijk zo men hier bijvoegt het onstaatkundig gedrag des Hertogs van BRUNSWYK, in zijne behandeling van het Corps Emigranten aan den dag gelegd. Moest men 't laten, zonder 't te gebruiken, of 't gebruiken, zonder oogmerk, om 'er zich van te bedienen? en zou de Hertog VAN BRUNSWYK, hun een zo bestendig, zo duidelijk ongenoegen bewijzende, na hen met beleeftheeden te Coblenz te hebben overlaaden, niet reden genoeg gegeven hebben om te gelooven, dat hij in Vrankrijk gekomen was, om een wrok van dertig jaaren tegen 't hof te koelen, indien schriftelijke bewijzen, welke hij de onvoorzichtigheid hadt 'er van te laten, ons vrijheid lieten 'er aan te twijfelen, enz. enz.

Portrait van den, *Abt S*

Getrouwlijk overgezet uit de taal zijner landgenooten.

NB. De uitgeever van dit Moreel schilderijtje kent noch 't origineel, noch den schilder. Onmogelijk is 't alzo voor hem te oordeelen over de gelijkenis. Hetzelve is gecopiëert uit eene geheele gallerij van dergelijk portraiturek; en mag men den man beoordeelen uit zijnen arbeid, zo schijnt hij 't stoute, 't kragtige van eenen REMBRANT te paaren met het fijne van eenen VAN DYK, en 't levendige coloriet van eenen TITIAAN. Voor 't overige wenscht de uitgeever in deezen te komen in geen ander aspect, als de Orgel-trapper in de Muziek, die wel den wind geeft, doch welke 'er part of deel aan heeft, zo de Organist nu een *Wilhelmusje van Nassauwen* dan wederom de *marseilliaansche Marsch* speelt: *is 't niet waar?*

Een Man, wiens geest alleen niet afgesleeten is, maar die geduurende dertig jaaren

denzelven verrijkt heeft door 't leezen van nuttige boeken, door't houden van gezonde gesprekken, grijpt een onderwerp met geweld aan, peinst over 't zelve, doordringt tot in deszelfs merg, en brengt 't weder voor in zijne geheele kragt. Dat dergelijk een mensch de groote menigte achter zich ziet loopen, is toch wel niet te verwonderen. Alles wat nieuw is, treft de aandacht; en 't in de kraam komen van een ongewoon talent, 't geen zich langen tijd verborgen heeft, om zich in zijnen geheelen luister te vertoonen, maakt onder 't menschedom een geweldig leeven, en legt de stemmen aan de ketting.

De Abt S..... heeft alles, 't geen een aantal van leezers moet behaagen. Een stijl vol van kragt, een toon als een scheermes, moed in iets te durven waagen, nieuwheid van gedagten: gevoelens, gepast op de heerschende smaak, maaken de nieuwsgierigheid wakker, en overheerschen de meesten der leezers.

In 't enthousiasmus zou men zich verwijten, hiervan te rug te komen, te gaan onderzoeken, of die zo kragtige stijl wel even zo klaar is, of de hoogte van den stijl even zo hoog is als die van de reeden, of het geen de man waagt te zeggen, 't uitbroeizel is van eene verlichte verbeeldingskracht, dan of 't is eene gevolgtrekking van een systema, gevolgt in alle zijne deelen; of zijne gedagten even zo bondig als schitterende zijn, of dezelve zo vol

van waarheid als van peper zijn, of dezelve zo juist als kragtig uitgedrukt zijn; of zijne gevoelens 't uittrekzel zijn van diepe overpeinzing, dan wel van de geheime schok van 't bijzonder belangen, 't geen over onze gevoelens heerscht, zelf zonder dat wij 't weeten.

De Abt S..... heeft al de dronkenschap van een eerst fortuintje genooten, en heeft zich in 't hoofd gebragt, dat, wanneer men veele leezers heeft, men meester is, van alle de stemmen. Van hier die groote achting voor zich zelven, die zich altoos indringt ten koste der medeburgers; van hier dat despotismus over de gevoelens van anderen, een schilderijtje 't geen zo aartig hangt aan de zijde van dat der zaak, die men verdedigt; van hier die hoogmoed, die zomtjids (men kan 't niet ontkennen) de *compagnon* is van waare verdiensten, maar die maakt, dat men berouw heeft over de loftuitingen, die men verkwist heeft voor de verdiensten, welke dien hoogmoed vergezellen.

De Abt S..... heeft de gestrengheid van zeden, voorgeschreeven door de rijpheid der jaaren, in een stand, die de doolingen der jeugd niet verschoont; der ruutheid van karakter, 't gevolg eener verwaarloosde opvoeding, en de fierheid, gegeven door 't genot eener nieuwlings verkreegene reputatie.

De Natuur, die haare gaven splitst, heeft den Abt S..... die der wlsprekendheid gewei-

gert. Zijne stem is zwak, geene gebaarden, langzaam vindt hij de woorden, moeilijk is hij van bevatting, zijn voorstel duister. Groote woelingen zijn voor hem geene zaak; hij verkiest een bedaarden leertrant boven 't vuur.

Tamelijk goede rechters hebben beweert dat de voornaamste verdiensten van den Abt s.... zijn: rauwe waarheden, welke op den tijd hunner geboorte 't toppunt van waaghalzerije waren; de Abt s..... beweert, dat alle de blaauwe boekjes, welke zedert 't licht zagen, niet meer zijn dan de tapte-melk, van de room zijner gedagten,

Non nostrum inter-vos tantas componere lites.

Dan ik ben genegen te gelooven, of ten minste te vermoeden, dat de Abt s..... een man is, dien 't publiek gemaakt heeft, namelijk dat men, na 't leezen van zijne politieke reedenvoeringen, de een gelooft heeft, dat hij een man van vernuft is - de ander van verdiensten - deeze wederom van welspreekendheid - die eindelijk van moed van ziel. Iedereen heeft geredeneert over dit half wezenlijk, half harzen-schimmig wezen. En daar men in alle Staatsomwentelingen iets nodig heeft, waar aan men blijft hangen, zo heeft de groote hoop, die onder 't *commando* van eenige weinige menschen legt, zich gevoegt bij den Abt s..... Van dat tijdstip heeft men, ten einde om overdreevene lof-

tuitingen te rechtvaardigen, hem den dubbelen eerbied beweezen.

De Abt s..... heeft zijn naam gegeven aan de beruchte motie, volgens welke de Nationaale Assemblée zich als zodaanig geconstituëert heeft. Maar de zaak wel beschouwt, wat toch blijft 'er over van deeze motie, wanneer men haar naziet, verbeetert, hernieuwt, ontaart, verzagt en omsmelt. 't Is nuttig Roervinken te hebben, bij welke de groote hoop zich moge voegen, zonder zelfs wel te begrijpen, wat zij hebben willen doen begrijpen en doen doorgaan.

Ik weet niet, of 't is, dat de menschen een grillig zamenstel zijn van tegenstrijdigheeden, dan of wij door een al te doorschijnend *prisma* zien; maar groote mannen, waren zij 't ook maar zedert zes maanden, zijn verre boven die vroege reputatie.

Zouden wij onrechtvaardig genoeg zijn, om den Abt s..... te weigeren eene fatzoenelijke portie van geest; eene fatzoenelijke portie van bekwaamheden, en bovenal geene twijfelachtige oogmerken? Voorwaar niet; dan om de nakomelingschap niet te bedriegen, zo moet men 'er bijvoegen, dat zijne schitterende hoedanig-heeden niet vergezelt zijn van die wijsheid, welke men in alle politieke affaires in acht moet neemen. Zonder deze speelt men om een koningrijk effen of oneffen, men breekt af, zonder dat men weet, hoe men wederom zal opbou-

wen, en men vergeet, dat om 't noodlot van vierentwintig millioenen menschen te veranderen, men langen tijd vooraf hen van alle zijden bekeeken moet hebben.

Iets 't geen de braave luiden altoos ontrust heeft, is de luchtige manier, waarop men gesproken heeft om zich eene Constitutie te geeven, en 't uurwerk op eene geheel nieuwe wijze te doen gaan: even als of 't zo gemakkelijk was den wil van twaalf hondert menschen ter vereenigen: even als of men zeker was, dat de provincien stemmen zouden in schikkingen, waarvan een groot gedeelte zou aanloopen en tegen de instructien en tegen de volmagten.

De Abt. s..... schijnt noch zijne eeuw noch zijn volk te kennen. Niets is ligter dan de abuizen aantetoonen, dan heftig uittevaaren tegen de aristokraaten. Niets houdt zo zwaar, als die te verbeteren, en de takken van 't gezag zo te verdelen, dat de magten in evenwicht staan. Het volk heeft een zeer groot belangen, om zich aan 't despotismus te onttrekken, maar 't heeft 'er een, dat noch grooter is, om der anarchie tegen te gaan. En hoe toch zou men durven ontkennen, dat de grondbegizels der overdreeven democraaten 'er op uitloopen? Leest met aandacht, de *brochures* van den Abt s....., en gy zult met mij toestemmen, dat zijn ijver veel enthousiasmus heeft, dat hij veel stouter van kaaken dan welspreekende is, en dat hij veel beter geschikt is voor revolutien dan voor constitutien.

Wat moet iemand, die zich ongesteld voelt, doen, om niet ziek te worden?

De geheele natuur met alle haare afwisseling van decoratien is niets anders dan eene afgebroken ketting van oorzaaken en gewrochten. De overgang van de eene tot het ander is zagt; en de sprongen (*saltus*) zijn uit de mode, of beter, waren er nimmer in. Van dezen algemeenen regel maakt 't dierlijk en dus ook 't menschelijk ligchaam geene uitzondering. In 't zelve is van de 100 gevallen 99 de overgang uit den staat van gezondheid in dien van ziekte zagt, doch niet ongevoelig. Men beschouwt deezen overgang als eene heilzame herinnering der goedaartige natuur. Verre het grootste getal onzer ziekten hebben haare voorloopers, die ons van 't kwaad, 't welk ons dreigt, verwittigende, ons den tijd laten, om 't aftekeeren. Deeze staat is als een brug van communicatie tusschen gezondheid en ziekte, 't Hangt alleen van onze oplettendheid, van onze voorzorgen te bestemmen den weg, die zij uit zal. 't Is niet te verwonderen, dat het gemeen deeze voorzorg in den wind slaat, daar de Artzen zelve dit gedeelte hunner komst (misschien) niet genoeg in waarde houden. Immers is 't ligter eene ziekte in de wieg te smoren, dan ze te laten opwasschen en haar te bestrijden, als zij sterk geworden is. Wat

verstandig mensch wil zich niet liever voor twee of drie dagen speenen, dan eenige weken lang de martelaar zijn zo niet van den Arts ten minsten van den Apteker: want was is 't anders dagelijks en ieder uur het afgrijzen tegen de medicijnen te moeten overwinnen?

't Komt 'er hier op aan zicht- of voelbaar te maaken vooreerst de baaken, de merken, waar uit iedereen, ofschoon ook geheel onervaren in de geneeskunde, kan voorzeggén, dat hij met zijne gezondheid weldra aan lagerwal zal komen. Zonder omstandig te zijn, zullen deeze weinige woorden al het voornaamste bevatten, wat daaromtrent van HIPPOCRATES af tot BOERHAAVE toe geweten en geschreven is, De raad dien wij gaan geven, zal dan van gezag zijn; zo 'er anderzints enige waarde in de geneeskunde steekt.

Het meerder getal der Ziektens ontstaat hier te lande, uit eene belette doorwazeming, eenige uit eene ongesteldheid van de maag, geboren uit onreine stoffen daarin en in de darmen opgehoopt.

Iemand, die midden op bovengemelde brug staat, dat is, die met eene krankheid, welke op 't uitbreeken staat, zwanger gaat, gevoelt meestal, dat hij niet wel is, schoon hij niet zeggen kan, wat hem in 't bijzonder deert. Hij bemerkt meenigmaal eene ongewoone matheid, de beweging valt hem zwaar en pijnlijk, en perst hem een

overvloediger zweet uit. Zomtijds is de huid droog en heet.

De gewoone ontlastingen geschieden of op ongewoone tijden, of niet in dezelve hoeveelheid.

De ziels-vermogens kwijnen nu eens, dan eens zijn zij veel levendiger, dan in de bloeiendste gezondheid. Men is over dag zo niet slaperig, ten minste lusteloos; bij nacht is de slaap afgebroken en onrustig.

Gewonelijk is men dorstig; de honger is flauwer of geheel verloren. De tong is of wordt weldra beslagen: want schoon in eene verkouwdheid de maag oorspronkelijk gezond was, doet door haare medegevoeligheid met de vaten van de huid, de belette uitwazeming haar schielijk aan. De maag is zomtijds vervuild, en nogtans blijft de tong zuiver; maar een stinkende adem en de verloren eetlust verraedt den verborgen vijand.

Naarmaate het zenuwgestel aandoenlijker is, naarmate iemand meer of weiniger, dikker of vloeiender bloed heeft, is 't hoofd of pijnlijk of niet. Zo de te groote hoeveelheid bloeds na 't hoofd gedreven, 't zelve doet lijden, is 't aangezicht gemenelijk opgezet en rood.

Hij, die deeze omstandigheden, of eenige derzelven in zich waarneemt, moet de ziektestoffe, die hij met zich voert, aanmerken, als een gevaarlijk en verscheurend dier, het geen aan zijne zijde legt te slapen. Wie zal wachten tot 't

ontwaakt? Voorzichtigheid beveelt 't aftemaken, eer 't wakker wordt.

Zo doet niet 't gemeen, dat in verkouwdheids-koortzen het zweet bij stroomen uitperst door heete en geweldige zweetmiddelen, die het bloed ontsteeken en stollen, of 't in eene rottige scherpte doen overgaan, en de natuur verbijsteren in haare pogingen, om de ziekte stoffe te kooken en daarna ontlasten. Zo doen, aan zommige oorden, niet zij, die, wanneer zij een beslagen tong een vuilen smaak of een stinkenden adem hebben, aanstonds gereed zijn met hunne harsten van *jalappa* of *scammonium* en wat al geweldige middelen meer de Aptekers de misdadige vrijheid hebben of neemen, den gemeenen man uit de hand te verkopen; middelen die, schoon zij niet onder de klassen van venijnen gerekend zijn, venijnen worden door 't averrechts gebruik: want zij drijven gezonde en ongezonde stoffen te gelijk uit, verslaan de kragten des levens, nodig om de ziekte te boven te komen: geeven gelegenheid tot de oplossing der ziekte stoffe in 't bloed, brengen de gansche dierlijke huishoudinge in rep en roer, en ontwaken den vijand, eer hij half afgemaakt is.

Nu gebeurt het zomwijlen, dat alle deeze dwalingen geen gevolgen na zich sleepen, dat men de voortekens der ziekten veronachtzaamt, of dat men in de geneezinge den verkeerden weg schadeloos inslaat. Doch is dit een kerfstok, waarop een voorzichtig mensch zal zondigen? Hoe!

omdat een waaghals 't geluk heeft 't nacht-ijs overtekomen, zal daarom een vernustig man beweerden, dat die weg veilig is?

Matigheid in spijsze en drank, dat is te zeggen, in die geenen welke verhittende of zeer voedzaam zijn, rust in een tusschen gematigd en warm vertrek, een overvloediger gebruik van lauwe en verkoelende dranken, zomtjids een zacht buikopenend middel en eene aderlating zijn de beste preservatieven.

Alle deeze behoedmiddelen moeten ingericht worden in diervoegen, dat zij van de gewoone huishouding 't minst mogelijk afwijken: want alle schielijke en geweldige veranderingen maaken de natuur driftig en weêrbarstig.

Ik zoude nogtans 't gebruik van wijn en noch meer van geestrijke dranken ten ernstigste asraden, en zo dezelve niet geheel kunnen worden nagelaten, is 't goed de maat daarvan te verkleinen.

Ook zoude ik 't schoone geslacht van tusschen de 16 en 99 jaaren, in zulke gevallen, sterk aanraaden apart te slaapen: namelijk, wanneer 't gehuwd is.

Eene ongesteldheid, die alleen uit eene belette doorwaseming spruit, zonder eene zeer merkelyk bedorven maag, vordert dat men de hoeveelheid der spijzen voor eene wijl vermindere, dat men die gene mijde, welke hard, gerookt en onverteerbaar zijn. Dat men eene meer dan gewoore menigte warme en verkoelende dranken

neeme; om een ligt zweet te verwekken. Ik ken, met den beroemden *TISSOT* , geen heilzamer middel, in de opkomst van bijna alle ziekten, dan den lijder eene warme limonade van *cremor tartari* toetereiken, zoet gemaakt, zo hij hardlijvig is, met *manna*. Deze houdt de zweetgaten open, maakt loslijvig, bevordert de ontlasting van de urin, verbetert die scherpte van 't bloed, waardoor 't tot eene inflammatorische en rottige scherpte helt. 'Er is geen ander middel, dat zo veele heilzaame hoedanigheden vereenigd, aan zo veele oogmerken te gelijk voldoet, en zo ligt te gebruiken is. Men doet 'er een gewoonen lepel omtrent vol van in een groten spoelkom kokend water, voegende 'er zo veel zuiker of *manna* bij, als de smaak vereischt. Zo men 'er een stukje citroen schel in doet, is 't bijna niet mogelijk ze van die limonade, welke met citroenen gemaakt wordt, te onderkennen. Zo de *cremor tartari* al te loslijvig maakte, moet men 'er de hoeveelheid van verminderen.

De rust is nodig om de ziekte-stoffe, die zomwijlen schadeloos hier of elders verborgen hangt, niet in oproer te brengen en niet in 't bloed te jaagen.

De beslagenheid der tong, die zich nu en dan voordoet, maakt het gebruik van een zagt laxatief zeer dienstig.

Op deeze eenvoudige wijze voorkomt men veele zwaare ontstekings-ziekten, waartoe eene belette

doorwazeming, in den beginne verwaarloosd, gelegenheid geeft.

Die ongesteldheid, welke men gevoelt, wanneer de maag en darmen met verrotte stoffen bezet zijn, en die geboorte geeft aan roten uitslag-koortzen, maakt, behalven 't waarneemen der gezegde voorschriften, noch het onmiddelijk neemen en herneemen van een zagt buikopenendmiddel noodzakelijk. De voorzichtigheid raadt die genen boven al te geven, welke terzelve tijd dat zij de vuile stoffen ontlasten, ze noch van eene rottige in eene zuurachtige scherpte doen overgaan. De Tamarinden en *Cremor Tartari* verdienen de eerste plaatze, die gevoegd bij de Cassia, Manna, Rhabarber zeer zagte en zeer heilzame laxatieven opleveren.

Zo de smaak zeer bedorven is, moet men zich van alle dierlijke spijsen onthouden en een braak-middel gebruiken. Rijpe ooft, druiven, verse of gedroogde pruimen, rozijnen, korenten met rijst en grutten geeven de beste voedzels.

Pijn in 't hoofd en bezwaarlijke ademhaling gepaard met uiterlijke tekens van volbloedigheid raaden eene kleine aderlatinge aan. Zo 't bloed bedekt is met eene spekachtige korst, mag dezelve herhaald worden, Een half vierendeel loods salpeter en braaf karmelk eenige dagen gebruikt neemt 't gevaar weg, 't welk men anderzints loopt, om in eenige ontsteking-ziekte te vervallen.

Van de Vrijheid.

Er kwam onlangs iemand te, bij eenen Commissaris bestemd tot den ontfangst der penningen voor de te wervene *Land zaaten*; hij bragt een *dubbeltje*; de van hen verzogte quitantie werdt hem door zijn Ed. vriendelijk toegereikt; en hij werdt beleefdelijk tot aan de deur uitgeleid.

Ik, die onder de meenigte auteurs, welke over dit onderwerp 't publiek kortelings zulke zwaare sommen geschonken hebben, niet meer dan een duit in de schaal kan leggen, durve niet hoopen mijn penningske te doen klinken, d.i. eene zo heusche behandeling te ontmoeten van een publiek, gewoon een gegeven paard niet alleen in den mond te kijken, maar zelfs 't de tanden uit den mond te breeken. In gevaar van kies-pijn wil ik ijlings gaan betoogen, *dat de burgerlijke vrijheid, ik bedoel 't vermogen, om zijne gedagten, zonder vreeze of ontzag, over alle voorwerpen; 't zij geestelijke, politieke of finantieele* (wat in onze moderne maatschappijen is het *hebben en krijgen*, de beurs, de hoefdrijfveer, die op alle andere werkt) *te laten gaan, en te laten uitgaan; het vermogen om zich ten alle tijden langs alle de strecken van 't kompas, of allerlei koppelkoersen te beweegen, OVERAL of NERGENS, is, was en zal zijn,*

Even zo vrij men is, in alle gewesten van Europa, en, heb ik 't wel, ook in de andere deelen van de Aarde, om voor wind en stroom den vloed aftezakken, even alzo heeft men overal de vrijheid (geloof mij, Heeren en Dames! dat ik de waaré waarachtige waarheid spreek) om te zijn van 't gevoelen der bovendrijvende partij. Deze *kostbaare* vrijheid genieten alle bewoners des aardbodems. Handen en voeten hebben zij overal los, om ten alle tijden 'er in de uitgestrektste maat gebruik van te maaken.

Wie zou mij, zo ik thans (1mo October 1794.) in Vrankrijk leefde, beletten den Koning, zo hij noch leefde, de huid vol te schelden; of wanneer ik naar Berlijn gereist was, daar den Koning te vergoden? En, om van geene andere landen te spreken, wat zou 't iemand gedeert hebben, hier te lande WILLEM den V (in 1786) luitgeschildert te hebben als een landverraader, en 1 October 1788 als een vader des Vaderlands?

Deze is de eenige, zuivere, waare, waarachtige vrijheid, welke ons in dit traanendal is toegekent: want wat hen aangaat, die in gevaar van bannissement of rasphuis, zich aanmaatigen om een gevoel te hebben, verschillende van dat der bovendrijvende partij, de geheimhouding, de angst, 't dood-zweet, waar mede zij 'er gebruik van maaken, toont genoeg van welke natuur zij is.

Maar, zegt wel iemand, de aart toch der

vrijheid is de keus, 't vermogen de Haarlemmer of Muiderpoort uittegaan; de faculteit om een gevoel op zich zelve te hebben, d.i. voor dat gevoel ruitelijk, zonder gevaar voor vervolgingen te mogen uitkeomen, en 't te bewerkstelligen. Deeze vrijheid, welke de bovenliggende partij gewoon is (zo meenigmaal die vrijheid haar hinderlijk is) *licentie* te noemen, heeft nimmer ergens bestaan, bestaat nergens en zal nergens bestaan. 't Zou zo veel zijn, als een gebouw waaraan men tevens bouwde en afbrak; welk geheel! De aart des menschdoms helt van alle eeuwigheid, overal tot het baas-speelen, maakt het ongeduldig van contradictie, maakt het te gekleeft aan zijn belangen, om niet met geweld (als men 'er de kragt toe heeft) van voor zich heen, en uit den weg te ruimen, al wat daar tegen aanloopt. Deeze aart der menschelijke natuur wordt overal bewaarheid door de waereldsche gebeurtenissen. Laat iemand in 't *vrije* Vrankrijk eene motie doen ten voordeele van 't koningschap, laat hij dit durven in 't midden der talrijke Nationaale Conventie; deeze daad en eene zelfsmoord zou dezelve zijn. Kijkt rondöm u!

En nn tot de toepassing van deeze korte predicatie. Toepassing? zal ik mijne Lezers de hoon aandoen, van te onderstellen, dat zij ze noodig hebben! Indedaad, die ze uit zich zelve niet begreep, hadt wel een pond nieskruid van doen!

(Gesteld, dat onze bestemming was een *keurslijf* te draagen, waarom zich geemelijk gemaakt over fatsoen van dat *keurs-lif*? of 't moest dan ondragelijk nauw zijn. Zij die, hoopen in Staats-omwentelingen 'er de *veeters* van te verscheuren, bedriegen zich; de *keurslijven* veranderen alleen van snee.)

NB. Men ziet al wederom uit dit kapitterltje de *ouwbakkenheid* van 't opstel. Bij nader overzien erkent de schrijver, dat dit zeggen wat al te algemeen is. In Engeland is, gelijk een ieder weet, doch hij vergat, eene openbaare, gedeclareerde, ongemaskerde, erkende *Oppositie* tegen den wil van de Hofpartij en den Koning, dien men, ten minste in zijne Ministers, openlijk mag hoonen: in welk gedrag, daar de Koning de aansteller is zijner Ministers, de *Britten* precies handelen, als de honden, wanneer zij bijten in den *stok*, niet in den *man* die slaat. - Ook is dit artikel op den tegenswoordigen staat van zaaken hier te lande *nu* niet toepasselijk.

Defensie der Republiek te Lande.

Een der gegrondste bezwaaren over de slechtheid van 't Overleeden Bestier, steunt zich op de, zal ik zeggen meer averchtsche; Organisatie des Legers van 't Vaderland; en daar de Ex-kapitein Generaal hier in de handen geheel vrij hadt, moet hij de schande daarvan alleen draagen. - Om den Lezer in staat te stellen te oordeelen, in hoe verre wij met de Revolutie geneezen zijn van dit gebrekkige laten wij hier volgen, den tegenwoordigen staat der Nieuw-Georganiseerde Armée.

Hoofdstuk I. *Van de Generaale Staf-Tractementen van de Armée.*

Het Tractement van een Lieutenant Generaal 's daags *f*24-13-3, maakende 's Jaars *f*9000-13-7.

Van een Generaal Major's daags *f*16-8-14, in 't Jaar *f*6001 19-6.

Van een Collonel Adjudant Generaal 's daags 12-6-10, 's jaars *f*4500-18-2.

Van een Lieut. Collon. Adj. Generaal *f*9 6 6, 's jaars *f*3401 6-14.
 Van een Adjoint Capitein 's daags *f*6-11-9 's jaars *f*2401-:-5.
 Van een Adjoint Lieutenant *f*3-16 12 's daags in 't jaar *f*1400-13-12.
 Van een Capitein Aide de Camp 's daags *f*6 11-9 's jaars *f*2401-:-5.
 Van een Lieut. Aide de Camp 's daags *f*3-16-12 's jaars *f*1400-13-12.
 Van een Commissaris van Oorlog 's daags *f*6-17-:, 's jaars *f*2300-5-:
 Van een Agent of Solliciteur 's daags *f*9 6-6, 's jaars *f*3401-6-14.
 Alzo kost de geheele Staf 's daags *f*99-15-1, 's jaars *f*36409-17-13.

Hoofdstuk II. *Van de Infanterie. De Compositie van een halve Brigade Infanterie. De Staf zal bestaan uit*

1 Collonel, 1 Adjudant Major en 12 Musicanten, zijnde 14 personen.

De halve Brigade zal zijn gecomponeert uit 3 Battaillons, en ieder Bataillon uit eene Compagnie Grenadiers, en 8 Compagnien Fuseliers.

De Staf van ieder Bataillon zal bestaan uit: 1 Lieutenant Collonel, 1 Lieutenant Quartiermeester, 1 Chirurgijn Major, met rang van Lieutenant, 1 Adjudant met rang van jongsten Officier, 1 Aide Chirurgijn,

2 Chirurrijns Eleves, 1 Tambour Major, en 1 Meester Geweermaker, zijnde 9 Persoonen.

Ieder Compagnie, zoo Grenadiers als Fuseliers zal bestaan uit: 1 Capitein, 1 Eerste Lieutenant, 1 Tweede Lieutenant, te zamen 3 Persoonen; vervolgens 1 Sergeant Major, 3 Sergeanten, 1 Corporaal Fourier, 6 Corporaals, 2 Tamboers en 60 Gemeenen; dus in het geheel 76 Man.

De sterkte van een halve Brigade Infanterie is als volgt. De STAF bestaat uit: 1 Collonel, 1 Adjudant Major, 12 Musicanten, in 't geheel 14 Persoonen.

Een halve Brigade, bestaat uit 3 Battaillons; i Ieder Battaillon heeft: 1 Lieutenant Collonel, 1 Lieut. Quartiermeester, 1 Chirurgijn Major, 1 Adjudant, 1 Aide Chirurgijn, 2 Chirurrijns Eleves, 1 Tambour Major, 1 Geweermaker, 9 Capiteins, 9 Eerste Lieutenants, 9 Tweede Lieutenants, 9 Sergeants Major, 27 Sergeanten, 9 Corporaal Fouriers, 54 Corporals, 18 Tambours, 60 Grenadiers, en 480 Fuseliers. Alzo telt ieder Battaillon 693 Koppen en ieder halve Brigade 2079 Man.

Van de Tractementen en Soldijen voor de Staf van een halve Brigade Infanterie: 1 Collonel geniet 's daags f10-19-3, 's jaars f4000-3-7, 1 Adjudant Major 's daags f4-7-11 's jaars f1600-5 15, 12 Musicanten 's daags ieder f:-10-: 's jaars f273-15: te zamen f3205-:-, dus 14 Persoonen in 't geheel, bedragende de geheele Soldij in 't jaar f8885-9 6. en voor Monteeing, ieder

op 16 stuivers in de week gerekend, in 't jaar *f*499:4:

Van de Tractementen en Soldijen voor de Staf van ieder Bataillon: 1 Lieut. Collonel geniet 's daags *f*8:4:7 in 't jaar *f*3000:19:11, 1 Lieut. Quartiermeester 's daags *f*2:4, in 't jaar *f*803:-: 1 Chirurgijn Major's daags 3:6 's jaars *f*1204:10:, 1 Adjudant 's daags *f*1:- 's jaars *f*365, 1 Aide Chirurgijn 's daags *f*1:7:7 's Jaars *f*500:14:11, 2 Chirurgijns Eleves 's daags *f*:13:12, 's jaars *f*250:18:12 te samen *f*501:17:8, 1 Tambour Major, 's daags *f*:15, in 't jaar *f*273:15, 1 Meester Geweermaaker 's daags *f*:-6:- 's jaars *f*109:10: zijnde in 't geheel de Soldij *f*6759:6:14 en voor Monteeing *f*208.

Van de Tractementen en Soldijen voor een Compagnie Grenadiers, 1 Capitein geniet 's daags *f*4:7:11 zijnde 's jaars *f*1600:5:15, 1 Eerste Lieutenant 's daags *f*1:19: 's jaars *f*711:15:-, 1 Tweede Lieutenant 's daags *f*1:7:7 's jaars *f*500:14:11, 1 Sergeant Major 's daags *f*:16: 's jaars *f*292:-: 3 Sergeanten, ieder *f*:-14 's daags, en *f*255:10 in 't jaar, te zamen *f*766:10:-: 1 Corporal Fourier 's daags *f*:-9: 's jaars *f*164:5:-: 6 Corporaals ieder 's daags *f*:-8:- 's jaars *f*146:- te zamen *f*876:-: 2 Tambours ieder daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15 te zamen *f*255:10, 60 Grenadiers 's daags ieder *f*:-5:8 's jaars *f*100:7:8, te zamen *f*6022:10 zijnde in 't geheel 76 koppen, die kosten aan

Soldij 's jaars *f*11189:10:10 en aan Monteeing *f*3036:16.

Van de Tractementen en Soldijen voor een Compagnie Fuseliers, 1 Capitein geniet 's daags *f*4:7:11 's jaars *f*1600:5:15' 1 Eerste Lieutenant 's daags *f*1:19:- 's jaars *f*711:15: 1 Tweede Lieutenant 's daags *f*1:7:7 's jaars *f*500:14:11, 1 Sergeant Major 's daags *f*:-:15:-: 's jaars *f*273:15, 3 Sergeanten ieder 's daags *f*:-:13:-: ieder in 't jaar *f*237:5: - te zamen *f*711:15:-:, 1 Corporaal Fourier 's daags *f*:8:- 's jaars *f*146:-, 6 Corporaals ieder 's daags *f*:-:7:- 's jaars *f*127:15 te zaamen *f*766:10: 2 Tambours ieder 's daags *f*:-:6 's jaars *f*109:10 te zaamen *f*219:-:, 60 Fuseliers ieder 's daags *f*[?]:5:- 's jaars *f*91:5:- te zaamen *f*5475:-: Alzo telt ieder Compagnie 76 Man, zijnde voor 8 Compagnien 609 kostende aan Soldij in 't jaar *f*83238:5 en voor Monteeing, Geweer en Wapenen *f*24294:8:-

Jaarlijks Montant der Tractementen en Soldijen, voor zes halve Brigades Infanterij.

Staf van een Bataillon, kost 's jaars, 1 Lieutenant Collonel *f*3000:19:11 1 Lieutenant Quartiermeester *f*803:-: 1 Chirurgijn Major *f*1204:10 1 Adjudant *f*365:- 1 Aide Chirurgijn *f*500:14:11, 2 Chirurgijn Eleves te zamen *f*501:17:8,

1 Tambour Major *f*273:15; 1 Meester Geweermaker *f*109:10: het geheel der Staf, zijnde 9 Persoonen, beloopt dus aan Soldij *f*6759:6:14 aan Monteeing, Wapenen en Geweer *f*208, te zamen *f*6967:6:14.

1 Compagnie Grenadiers zijnde 76 Man, aan Soldij *f*11189:10:10 Monteeing enz. *f*3036:16 te zamen *f*14226:6:10.

8 Compagnien Fuseiiers groot 608 Man, aan Soldij *f*83238:5:- Monteeing enz. *f*24294:8:- te zamen *f*107532:13.

Het geheel van een Bataillon, groot 693 Koppen, kost aan Soldij *f*101187:2:8 aan Montering enz *f*27539:4 te zamen *f*128726:6:8 het geheel van 3 Bataillons, zijnde 2079 Koppen, kost aan Soldij *f*303561:7:8 aan Montering etc. *f*82617:12:- te zamen *f*386178:19:8. De Staf der halve Brigade 14 Persoonen sterk, kost aan Soldij *f*8885:9:6 aan Monteeing etc. *f*499:4:- te zamen *f*9384:13:6 het geheel der halve Brigade, groot 2093 Man, kost aan Soldij *f*312446:16:14 aan Monteeing *f*83116:16:- te zamen *f*395563:12:14.

Het geheel van zes halve Brigades, groot 12558 Man, beloopt de kosten aan Soldij *f*1874681:1:4 aan Monteeing *f*498700:10:- te zamen *f*2373381:17:4.

Hoofdstuk. III. Beloop der Stafs-Tractementen en Soldijen voor de vier Battaillons Jagers.

STAF van een BATAILLON 1 Lieutenant Collonel 's daags *f*8:4:7 in 't jaar *f*3000:19:11, 1 Quartiermeester 's daags *f*2:4:- 's jaars *f*803:-: 1 Adjudant 's daags *f*1 's jaars *f*365, 1 Chirurgijn Major 's daags *f*3:0:- 's jaars *f*1204:10, 1 Tweede Chirurgijn 's daags *f*1:7:7 's jaars *f*500:14:11, 2 Eleves of Fraters ieder 's daags *f*:-:14:- 's jaars *f*255:10 te zamen *f*511:-1- 1 Stafs-Halvemaanblazer 's daags *f*:-:9- 's jaars *f*164:5, 1 Meester Buxemaker 's daags *f*:-:7: 's jaars *f*127:15:-: dus 9 Hoofden, te zaamen kostende aan Soldij *f*6677:4:6 aan Monteeing en Wapenen etc. *f*208 in 't jaar.

Een Compagnie kost, een Capitein 's daags *f*4:7:11 's jaars *f*1000:5:15. 1 Eerste Lieutenant 's daags *f*1:19:-: 's jaars *f*711:15:-: 1 Tweede Lieutenant 's daags *f*1:7:7 's jaars *f*500:14:11, 1 Sergeant Major 's daags *f*:-:16:1 's jaars *f*292, 4 Sergeanten ieder daags *f*:14 's jaars *f*255:10:-: te zaamen *f*1022:-: 1 Corporaal Fourier's daags *f*:-:9:-: 's jaars *f*164:5:, 8 Corporals ieder 's daags *f*:-:8: 's jaars *f*146:-: te zamen *f*1168:-:, 1 Halvemaanblazer 's daags *f*:7- 's jaars *f*127:15-2 Waldhoornisten ieder 's daags *f*:-:7:-: 's jaars *f*127:15:-: te zaamen *f*255:10: 80 Jagers ieder 's daags

f:6:- 's jaars *f*109:10:- te zamen *f*8760:-: dus een Compagnie van 100 Koppen, kost 's jaars aan Soldij *f*14602:5:-10 en aan Monteeing, Wapenen Geweer etc. *f*4035:4.

6 Compagnien zijnde 600 Koppen kosten in 't jaar aan Soldij *f*87613:13:12 aan Monteeing etc. *f*24211:4; de Staf 9 Persoonen sterk zijnde, bedraagt *f*6677:4:6 aan Soldij; en *f*208: aan Monteeing; bedraagende dus het geheele Bataillon groot 609 koppen, van jaarlijkse Soldij *f*94290:182 en aan Monteeing etc. *f*24419:4.

Het geheel van 4 Battaillons groot 2436 koppen, kost 's jaars aan soldij *f*377163:12:8, aan Monteeing etc. *f*97676:16.

Recapitulatie.

Een Bataillon kost jaarlijks aan soldijen *f*94290:18 2. aan Monteeing *f*24419:4:-: te zaamen *f*118710:2:2 de vier Battaillons kosten jaarlijks aan soldijen *f*377163:12:8, aan Monteeing *f*97676:16 dus te zamen *f*474840:8:8.

Hoofdstuk IV en V.

VAN DE ARTILLERIE. *Compositie van het Corps Artilleristen.* De Staf zal bestaan uit 1 Collonel Effectief of Chef, 1 Aide Adjudant, voor den Chef, met rang van Capitein, 1 Regiments Schrijver, met rang van Onder-Lieutenant, te zamen 3 personen.

Het Corps zal zijn gecomposeert uit 4 Battaillons, en ieder Battaillon uit 6 Compagnien. De Staf van ieder Bataillon zal bestaan uit: 1 Eerste Lieutenant Collonel, 1 Adjudant en 1 Quartiermeester beiden met rang van eerste Lieutenants, een Tambour Major, te zaamen 4 personen. Ieder Compagnie zal bestaan uit: 1 Capitein, 2 Eerste Lieutenants, 2 Onder-Lieutenants, te zaamen 5 personen. Vervolgens 1 Eerste Bombardier, 7 Bombardiers, 1 Corporaal Fourier, 7 Corporaals, 2 Cadets Eleves, ten minsten 12 jaaren oud. 70 Cannonniers, 2 Tambours, 2 Timmerlieden, 1 Wielemaker Cannonnier, 1 Smit Cannonnier, 1 Compagnies Chirurgijn, te zaamen 95 man, maakende de geheele Compagnie 100 man uit.

Sterkte van het Corps Artilleristen.

DE STAF. 1 Collonel effectief of Chef, 1 Aide Adjudant voor den Chef, 1 Regiments Schrijver, te zamen 3 personen.

BATTAILLONS, de Staf van ieder Bataillon bestaat uit 1 Eerste Lt. Collonel, 1 Adjudant, 1 Quartiermeester, 1 Tambour Major, zijnde 4 personen, vervolgens 6 Capiteins, 12 Eerste Lieutenants, 12 Onder Lieutenants, 6 Eerste Bombardiers, 42 Bombardiers, 6 Corporaals Fouriers, 42 Corporaals, 12 Cadets Eleves, 420 Canonniers, 12 Tambours, 12 Timmerlieden, 6 Wielemakers-Canonniërs, 6 Smits-Canonniërs, 6 Compagnies Chirurgijns; de sterkte

van ieder Battaillon, met deszelfs Staf is dus 604 man.

De geheele sterkte van het Corps, bestaande uit 4 Bataillons, is 135 Officieren, 2284 Onderofficieren en Gemeenen, te zaamen 2419 man.

Tractementen en Soldijen, voor de Staf van het Corps Artilleristen.

1 Collonel of Chef 's daags $f19:3:9$'s jaars $f7000:5$ 1 Aide Adjudant 's daags $f3:6:$'s jaars $f1204:10:$, 1 Regiments Schrijver 's daags $f2:1:2$'s jaars $f750:10:10$ zijnde 3 personen, te zamen 's jaars $f8955:-15$.

Tractementen en Soldijen, voor de Staf van ieder Battaillon.

1 Lieutenant Collonel 's daags $f9:11:13$, 's jaars $f3500:11:9$ 1 Adjudant 's daags $f2:14:13$, 's jaars $f1000:6:9$, 1 Quartiermeester 's daags $f2:4:-$'s jaars $f803:-$, 1 Tambour Major $f:-17:-$'s jaars $f310:5:-$ voor Monteeering $f36:8:-$ te zamen 4 Personen, genietende $f5614:3:2$ aan Soldij, en $f36:8:-$ aan Monteeering.

Tractementen en Soldyen voor een Compagnie Artilleristen.

1 Captein 's daags $f6:17:-$'s jaars $f2500:5:-$, 2 Eerste Luitenants ieder 's daags $f2:1$ 2 'sjaars

*f*750:10:10 te zaamen *f*501:1:4, 2 Onder. Lieutenants ieder 's daags *f*1:12:15 's jaars *f*601:2:3, te zamen *f*1202:4:6, 1 Eerste Bombardier 's daags *f*1:- 's jaars *f*365:-7 Bombardiers 's daags ieder *f*:-17:- 's jaars *f*310:5:- te zamen *f*2171:15:- 1 Corporaal Fourier 's daags *f*:-13:- 's jaars *f*237:5:- 7 Corporaals ieder 's daags *f*:-9:- 's jaars *f*164:5:- te zaamen *f*1149:15:-, 2 Cadets Eleves met Bombardiers Uniform ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*255:10:-, 70 Canonniers ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*8942:10:- 2 Tamboers ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*255:10:-, 2 Timmerlieden Canonn. ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*255:10:-, 1 Wielemaker Canonnier 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:-, 1 Smit Canonnier 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- 1 Compagnies Chirurgijn 's daags *f*1:2:- 's jaars *f*401:10:- te zaamen 100 koppen, kosten aan Soldij *f*19493:5:10 en aan Monteeing, Geweer, Wapenen &c *f*3421:12:-

Jaarlijks Montant der Tractementen en Soldijen van het Corps Artilleristen.

Een Battaillon met deszelfs staf, 1 Lieutenant Collonel geniet 's jaars *f*3500:11:9, 1 Betaillons Adjudant *f*1000:6:9, 1 Quartiermeester *f*803:-, 1 Tamboer Major *f*310:5:-, 6 Capiteinen, *f*15001:10:-, 12 Eerste Luitenants *f*9006:7:8,

12 Onder-Luitenants *f*7213:6:4, 6 Eerste Bombardiers *f*2190:-, 42 Bombardiers *f*13030-10:-, 6 Corporaals Fouriers *f*423:10:- 42 Corporaals *f*6898:10:-, 12 Cadets Eleves *f*1533:-, 420 Canonniers *f*53655:-, 12 Tamboers *f*1533, 12 Timmerlieden Canonniers *f*1533:-, 6 Wielemakers Canonniers *f*766:10:-, 6 Smits Canonniers *f*766:10:-, 6 Compagnies Chirurgijns *f*2409.

Het geheele Bataillon groot 604 koppen, kost *f*122573:16:14 aan Soldij, en aan Monteeing, Wapenen enz. *f*143139:16:14.

Het geheel van 4 Battaillons 2416 koppen bedraagd *f*490295:7:8 aan Soldij, en *f*572559:7:8 aan Monteeing, Soldij en Wapenen.

De staf van het geheele Corps zijnde 3 Persoonen *f*8955:15:-

Het geheel van het Corps 2419 man sterk, kos *f*499250:8:7 aan Soldij, en *f*82264:- aan Monteeing, Geweer, Wapenen, Werfgelden &c. à 14 st. 's weeks voor ieder hoofd, te zaamen *f*581514:8:7.

Rijdende Artillerie.

Compositie van het Corps Rijdende Artillerie.

Kleine staf. 1 Adjudant, met rang van Premier-Lieutenant, met 1 Paard, 1 Onder-Piqueur, met rang van Onder-Lieutenant, 1 Tweede-Chirurgijn, 1 Zadelmaker, 1 Vaansmit, zijnde 5 Persoonen met 1 Paard.

Het Corps gecomponeert zijnde uit 2 Compagnien, zal ieder van dezelve bestaan uit:
 1 Capitein met 2 Paarden, 1 Eerste Lieutenant met 2 Paarden, 2 Onder-Luitenants met 4 Paarden, 1 Eerste Wagtmeester met 1 paard, 6 Wagtmeesters met 6 Paarden, 1 Corporaal Fourier met 1 Paard, 6 Corporaals met 6 Paarden, 2 Cadets Eleves met 2 paarden, 64 Canonniers met 64 Paarden, 1 Trompetter met 1 Paard, 1 Timmerman met 1 Paard, 1 Wielenmaker met 1 Paard, 1 Smit met 1 Paard, te zaamen 88 Persoonen, met 92 Paarden, 2 Compagnien 184 Paarden, 176 Hoofden. Kleine staf 1 Paard, 5 Persoonen: Totaale sterkte van het Corps rijdende Artillerie is 185 Paarden, en 181 Koppen,

NB. Deeze Brigade rijdende Artillerie is in allen opzichte gecenseert mede te behooren tot het Corps Artilleristen; zullende dienvolgens worden geattacheerd aan een der vier Bataillons, onder de ordres van den Lieutenant-Collonel, welke bij het zelve zal commandeeren.

Jaarlijks Montant der Tractementen en Soldijen van het Corps rijdende Artillerij.

KLEINE STAF. 1 Adjudant met 1 Paard 's daags *f*1:18:6 's jaars *f*700:6:4 een Onder-Piqueur 's daags *f*1:13:- 's jaars *f*602:5:-, 1 Tweede Chirurgijn 's daags *f*1:7:8:- 's jaars *f*501:17:8, 1 Zadelmaker 's daags *f*:-17:- 's jaars *f*310:5:-,

1 Vaansmit 's daags *f*:-17:- 's jaars *f*310:5:- Voor de Monteerings der Zadelmaker en Vaansmit *f*52:- komt voor de kleine staf *f*2477:18:12.

Een Compagnie trekt 1 Capitein met 2 Paarden 's daags *f*0:17:- 's jaars *f*2500:5:-, 1 Eerste Lieutenant met 2 Paarden 's daags *f*3:16:12 's jaars *f*1400:13:12, 2 Onder-Luitenants met 4 Paarden ieder 's daags *f*3:6:- 's jaars *f*1204:10:- te zaamen *f*2409:-, 1 Eerste Wagtmeeester met 1 Paard 's daags *f*1:- 's jaars *f*365--, 6 Wagtmeesters met 6 Paarden 's daags ieder *f*:-17:- 's jaars *f*310:5:- te zaamen *f*1861:10:- 1 Corporaal Fourier met 1 Paard *f*:-13:- 's daags en 's jaars *f*237:5:-, 6 Corporaals met 6 Paarden 's daags ieder *f*:-9:- 's jaars *f*104:5:- te zamen *f*985:10:-, 2 Cadets Eleves met Wagtmeesters Uniform, met 2 Paarden, ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*255:10:- 64 Canonniers met 64 Paarden, ieder 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- te zaamen *f*8176:- 1 Trompetter Canonnier met 1 Paard, 's daags *f*:-13:- 's jaars *f*237:5:- 1 Timmerman Canonnier met 1 Paard 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- 1 Wielemaker Canonnier met 1 paard 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- 1 Smit Canonnier met 1 Paard 's daags *f*:-7:- 's jaars *f*127:15:- 92 Paarden en 88 Persoonen *f*18811:3:12.

Voor Kleeding, Wapening, Recruteering, Remonteering, Fourage van 84 Persoonen en 84 Paarden *f*3:- 's weeks *f*13104:-83 Paarden en 176 hoofden sterk zijnde *f*63830:7:8 voor de kleine

staf 1 Paard 5 Persoonen *f*2476:18:12, bedragende het geheele Corps, dat 185 Paarden en 181 Persoonen groot is, *f*66307:6:4.

Inspectie der Magazijnen en Geschut-Gieterij.

1. Tot de Inspectie der Magazijnen en die der Grof-Geschut-Gieterije zullen worden gekozen vier Artillerie-Officieren uit het Corps, dewelke daar toe de vereischte bekwaamheden hebben.

2. De Officieren dewelke tot deeze Posten worden benoemd, zullen (om aan de overige dienstdoende Officieren tot geen praejudicie te strekken) alleen hun Rang in het Regiment behouden, dog geheel buiten het Corps, op een vast bepaald jaarlijks extra Tractement worden gesteld, gerekend ten naasten bij, na evenredigheid hunner actueele Revenuen.

Den Generaal inspecteur over de Magazijnen en Grof-Geschut-Gieterije, dewelke zig moet onthouden te 's Hage, behoord te worden toegelegd, jaarlijks *f*5000:-, den Eersten Inspecteur der Constructie Magazijnen te Delft, jaarlijks *f*4500:-, den Tweeden Inspecteur der Constructie Magazijnen te Delft, jaarlijks 3500:-, den Commandeur der Constructie Magazijnen, dewelke zig moet onthouden te Dordrecht jaarlijks *f*300:-, totale kosten voor de Inspectie der Magazijnen en Geschut-Gieterij *f*16000:-.

Wanneer egter de voornoemde vier Officieren in Commissie buiten de Plaatsen van hun ver-

blijf, het zij tot het inspecteeren van Magazijnen ofte anderzints worden geëmploijeert, dan zullen dezelve extra mogen declareeren, per dag 8 guldens zonder eenige reiskosten hoe genaamd in reekening te brengen.

NB. Op deeze wijze zal de inrigting tot de Inspectie der Magazijnen en Grof-Geschut-Gieterije, volstrekt aan den dienst in het Corps niet praejudicieeren, en voor den Lande minder kostbaar zijn, als wel voorheen.

Inrigting en Soldijen voor de vier Artillerie-Schoolen.

1. Wanneer de Artillerie-Schoolen tot wezentlijk nut voor het Corps zullen strekken, dan behoorde 'er bij ieder Bataillon eene te worden geëtablisseeert, welke in de vier Hoofd-Guarnizoenen der Bataillons zullen moeten gehouden worden.

2. De Directeurs deezer Schoolen, zullen even als de Inspecteurs der Magazijnen, worden gekozen uit de Officieren van het Corps, en dienvolgens hun Rang, dog geen Tractement in het Regiment behouden.

3. En daar het allesints noodzaakelijk is, dat bij het etablisseeeren deezer Schoolen moet worden gebuteerd, zoo wel als de Instructien voor Onder-Officieren en Canonniërs, als voor de jonge Officieren en Cadets Eleves, zoo behoorde

ieder dezer vier Schoolen te worden ingerigt als volgt, namentlijk: een eerste Directeur op een vast bepaald jaarlijks Tractement, van *f*3000:-:- een Eerste Adsistent, voor de Militaire Wetenschappen en Exercitien *f*300:-:- een Tweede Adsistent, voor de Mathematische Wetenschappen *f*250:-:- een Bombardier Vuurwerker, welke de Cadets Eleves, Onder-Officiers en Canonniers, in het maaken der Lust- en Ernst-Vuurwerken, instrueert *f*150:-:- een Schryf- en Reekenmeester, welke, in dien het een Bombardier uit het Corps kan weezen, ten minsten zal dienen te hebben *f*150:-:- een Hand-Tekenmeester, welke de vereischte bekwaamheden heeft, en niet ligt in het Corps zal gevonden worden, vermeend men dat een Tractement diend te hebben van *f*250:-:- voor den aankoop van de nodige Teken-Instrumenten, Boeken, Papier, Potloden, enz. voor de Onder-Officiers en Canonniers *f*200:-:- voor den aankoop van Boeken, Instrumenten, Modellen, Kaarten, enz. die een eigendom van den Lande verblyven *f*300:-:- Huishuur voor een Gebouw, waar in de School zal moeten gehouden worden, die egter voor alsnog niet naauwkeurig te bepaalen is, maar waarschynlyk niet minder zal wezen dan *f*500:-:- moетende in een zulk Gebouw ten minsten drie groote Instructie-Zaalen weezen, voor den Oppasser der School, indien het een Canonnier is *f*100:-:- Vuur en Licht

f150:- - Kosten voor eene School f5350:- - 4, Kosten voor de vier Scholen f21400:- -

NB. Hier onder is nog niet begreepen de eerste uitlage die vooraf moet gaan, alvorens met de Instructie een begin kan gemaakt worden, als:

Het laten aanmaaken der nodige Teken - Tafels, Banken, enz. als meede het aankooopen der benodigde Kaggels, enz. welke, behalven het geene reeds voorhanden is, voor ieder School geëstimeert kan worden op f500:- - dus voor de vier Scholen f2000:- -

Recapitulatie

Der voorenstaande Tabellen.

De Tractementen en Soldijen voor het geheele Corps ordinaire Artilleristen, bedragen f499250:8:7, de Kleedingen enz. voor de Onder-Officieren en Gemeenen, bedragen f82264:- - Totale kosten voor het geheele Corps Rijdende Artillerie, zoo aan Soldijen, als aan Kleeding, Equipement, Remonteering, Fourageering, enz. f66307:6:4, de Tractementen voor de Inspecteurs der Magazijnen, bedragen f16000:- - de geheele jaarlijksche onkosten der vier Artillerie-Scholen, bedragen 21400:-, Totale onkosten f685221:14:11.

Aanmerkingen.

1. Het bovenstaande Plan van Formatie is voorzeker niet ingerigt op dusdanige voet van sterkte, als wel den dienst deezer Republicq, uit hoofde van derzelver locale positie komt te vorderen; deeze laatste omstandigheden, hebben zulks nog ten duidelijkste beweezen, doordien het Corps Artilleristen ofschoon over de 4000 Hoofden sterk, nog op verre na niet toereikende was, omme de Vestingen en Inundatie-Linien, dewelke moesten worden gedefendeert, na behooren te bezetten.

2. Het Corps behoeft egter niet, het zij Vreede ofte Oorlog, op even den zelfden voet van sterkte in Manschappen te blijven, dog de inrigting wegens het aantal Officieren en Onder Officieren, beboord op zoodanige voet gefixeerd te zijn, dat men bij opkomende onlusten het Corps genoegsaam spoedig tot een voldoende sterkte kan augmenteeren, zonder dat men als dan meerderen Officieren ofte Onder-Officieren zal behoeven aan te stellen.

Men heeft wel dra, in cas van augmentatie een gedeelte nieuw aangenomene Canonniërs, dewelke in de respective Compagnien kunnen worden ondergestoken, geëxerceerd, en tot de bediening van het Geschut bekwaam gemaakt, dog tot het formeeren der Onder-Offi-

cieren word meerder tijd gevorderd; en tot het verkrijgen van Officieren die bruikbaar en bekwaam zijn, word eene onafgebrokene applicatie en jaaren tijd vereischt, terwyl ook nog boven dien bij het Corps Artillerie meerder Officieren en Onder-Officieren, dan wel bij andere Corpsen, noodzaakelijk zijn, en wel vooral bij dat van dezen Staat, aangezien het aantal Vestingen en Magazijnen, dewelke door Artillerie-Detachementen moeten bezet worden.

3 Men kan alzoo deeze voorgestelde Formatie, zoo wegens de sterkte der Onder-Officieren, als die der Cononniërs, in tijd van Vreede, als genoegzaam voldoende achten; maar geensints in het getal der Officieren. Dog wegens het wezentlijke gebrek aan goede sujetten (ter remplaceering van een aanmerklijk aantal allesints geoeffende en bekwaame Officieren, dewelke het Corps komen te quiteeren) word het schier onmogelijk, om voor dit moment eene betere Formatie te kiezen; terwijl door het aanstellen van ongeschikte en niet kundige Officieren, den Staat geen dienst kan hebben; en het Corps, dat zig naderhand van dergelijke sujetten niet zoude kunnen zuiveren, allesints den last moeten dragen.

4. Den Rang van tweede Capitein, dewelke bij ieder Campagnie, volgens het voorige Plan, op een jaarlijks Tractement van *f*1200-:- was ingevoerd, heeft men, om voornoemde redenen

(namentlijk bij volstrekt manquement aan goede sujetten) in dit Plan moeten agterlaaten; dog vermelde Rang is bij voortduurendheid van tijd bijna onmisbaar, vermits 'er nu voorzeker te weinig Capiteins bij het Corps zijn geplaatst, den zelven is boven dien bij alle andere Mogendheden ingevoerd, en maakt een geschikt intermediair avancement tusschen den eerste Capitein en den eerste Lieutenant uit, waar van actueel het different, zoo in den Dienst als in het Tractement, te groot zal weezen. Het is alzoo te hoopen, dat binnen drie à vier jaaren, het goede effect der Artillerie - Schoolen, zig zoodanig zal manifesteeren, dat als dan, deeze Rang, waar op men niet genoeg kan insteeren, wederom zal kunnen hersteld, en aan meritante sujetten vergund worden.

En ten einde op eene voor den Lande menageuse en tevens aan het oogmerk voldoende wijze, tot deeze allesints nuttige inrigting te geraaken, zoude men het Departement Militair kunnen voordragen, om bij het vaststellen van dit Plan van Formatie, ook tevens als nu te bepaalen, dat na verloop van vier jaaren, de helfte der 48 eerste Lieutenants (en wel praeferabel dezulke, die zig in die tusschen tijd het meeste hebben tragten te bekwaamen) tot tweede Capiteins, op een jaarlijks Tractement van *f*1000:-: zullen worden aangesteld; als wanneer ieder Compagnie zou zijn gecomposeerd uit een eerste Capitein, een tweede Capitein, een

eerste Lieutenant, en twee Onder-Lieutenants; waar door dus het aantal Officieren niet vermeerderd, maar hunne samenstelling oneindig zoude verbeterd worden; terwijl boven dien het Corps, door de benoeming deezer 24 tweede Capiteins, waar bij egter wederom zoo veel eerste Lieutenantsplaatsen komen te vervallen, aan het Land in het geheel maar *f*6000:- 's jaarlijks meerder aan onderhoud zal komen kosten als wel nu volgens dit Plan No. 2. berekend is.

6. Wegens de gewoone avancements bij het Corps Artillerie, in de vervulling der van tijd tot tijd openkomende vacatures, behoord, een ander Plan te worden voorgedragen, als het geene men bij de Infanterie staat in te voeren. Bij een Corps van Studie dienden de weezentlijke Talenten vooral in aanmerking te komen, en derhalven zoo moeten de jaarlijksche Examens op de Artillerie-Schoolen voornamentlijk decideeren, in hoe verre het eene sujet boven het andere meriteert, om tot Officier te worden aangesteld.

6. De inrigting der Magazijns-Inspectien, mitsgaders de directie der Artillerie-Schoolen, is volgens dit Plan geheel buiten het Corps gesteld, ofschoon de Officieren tot deeze Posten benoemd, altijd niet uit het zelve worden gekosen en ook hun Rang daar in behouden, hier door zal men provenieeren het praejudice, dat allesints de overige dienstdoende Officieren bij

het Regiment, door het gemis deezer extra Geëmploijeerdens komen te lijden, en het welke vooral nu, daar maar weinig Hoofd-Officieren en Capiteins bij het Corps geplaatst zijn, gevoeliger zoude weezen.

NB. Tot Onder-Directeurs of Repetitors der Artillerie-Schoolen kunnen egter Subalterne Officieren uit het Corps worden geëmploijeerd, dewelke hunne Officiers Gage behouden, en vrij van dienst behooren te zijn.

Hoofdstuk VI. *Sterkte en Betaaling der Cavallerie.*

De Cavallerie, Dragonders en Hussaren zullen sterk zijn, en betaald worden als volgt:

DE STAF, 1 Collonel, 3 Paarden, 's daags *f*12:6:10, 's jaars *f*4500:18:2, 2 Luitenants-Collonels, 6 Paarden, ieder 's daags *f*9:6:6 's jaars *f*3401:6:14, te zamen *f*6802:13:12' 1 Regiments Quartiermeester, 's daags *f*2:14:14 's jaars *f*1001:9:1, 1 Chirurgijn Major, 's daags *f*3:5:14, 's jaars *f*1202:4:6; 1 Tweede Chirurgijn, 's daags *f*1:7:8, 's jaars *f*501:17:8, 2 Eleves of Fraters, ieder 's daags *f*:-14:-, 's jaars *f*255:10:-, te zamen *f*511:-:, 1 Eerste Adjutant, 1 Paard, 's daags *f*2:14:14, 's jaars *f*1001:9:6, 1 Tweede Adjutant, met 1 Paard, 's daags *f*1:18:6, 's jaars *f*700:6:4,

1 Eerste Piqueur, 's daags $f2:4:-$, 's jaars $f803:-$: 1 Tweede Piqueur, 's daags $f1:13:-$, 's jaars $f602:5:-$, 1 Zadelmaker, 's jaars $f310:5:-$, te zamen 14 Persoonen en 11 Paarden, kosten $f18247:13:12$, voor de Monteeing der twee Fraters, Zadelmaker en Vaansmit a $f29:-$: $f104:-$:, bedragende dus het totaal $f18351:13:12$ in 't jaar.

Ieder Compagnie zal bestaan uit:

1 Ritmeester met 2 Paarden, Soldij 's daags $f6:11:9$, 's jaars $f2401:-$:5, 1 Lieutenant met 2 Paarden, soldij 's daags $f3:16:12$, 's jaars $f1401:13:12$, 1 Sous-Lieutenant met 2 Paarden, 's daags $f3:5:14$, 's jaars $f1202:4:6$, 1 Opper-Wagtmeester met 1 Paard, 's daags $f1:-$: 's jaars $f365:-$: 2 Wagtmeesters met 2 Paarden, ieder 's daags $f:-$:17: 's jaars $f310:5:-$ te zamen $f620:10:-$, 1 Corporaal Fourier met 1 Paard, 's daags $f:-$:9-, 's jaars $f237:5:-$, 5 Corporaals met 5 Paarden, ieder 's daags $f:-$:9-: 's jaars $164:5:-$ te zamen $f821:5:-$, 64 Ruiters, Dragonders of Hussaaren met 64 Paarden, ieder 's daags $f:-$:7-: 's jaars $f127:15:-$ te zamen $f8176:-$:, 1 Trompetter met 1 Paard, 's daags $f:-$:13-: 's jaars $f237:7:-$, 1 Compagnie 77 Persoonen en 80 Paarden groot, bedraagd $f15462:3:7$, voor Kleeding, Wapening, Recruteering, Remonteering, Fourage &c. van 74 Persoonen en 74 Paarden a $f3:-$: 's weeks

*f*11544:-: komt voor 1 Compagnie *f*27006:3:7 8 Compagnien groot 616 Persoonen met 640 Paarden *f*216049:7:8, 14 Persoonen en 11 Paarden de Staf *f*18351:13:12, maakende te zaamen 1 Regiment van 630 Persoonen met 651 Paarden kost *f*234401:4:4, en vier Regimenten 2520 Persoonen, 2604 Paarden sterk, kosten 's jaars *f*937604:5:

Hoofdstuk VII. Mineurs en Sappeurs.

Compositie van het Corps Mineurs en Sappeurs.

De Staf zal bestaan uit: 1 Lieutenant Collonel, 1 Quartiermeester met rang van Lieutenant, 1 Adjudant met rang van Onder-Lieutenant, 1 Chirurgijn te zaamen 4 Persoonen.

Het Corps zal zijn gecomposeert uit 2 Compagnien, ieder Compagnie zal bestaan uit: 1 Eerste Capitein, 1 Tweede Capitein, 2 Premier Lieutenants, 1 Onder-Lieutenant, te zaamen 5 Persoonen, 1 Eerste Sergeant, 4 Sergeanten, 1 Corporaal Fourier, 6 Corporaals, 40 Mineurs en Sappeurs, 1 Tambour, 10 Metzelaars, 6 Timmerlieden, 4 Steenhouwers en 1 Smit, insgelijks Mineurs en Sappeurs zijnde, te zaamen 79 Persoonen.

Sterkte van het Corps Mineurs en Sappeurs.

DE STAF. 1 Lieutenant Collonel, 1 Quartiermeester, 1 Adjudant, 1 Chirurgijn, 4 Persoonen Officieren.

1 Compagnie, 1 Eerste Capitein, 1 Tweede Capitein, 2 Eerste Lieutenants, 1 Onder-Lieutenant, 5 Persoonen Officieren, 1 Eerste Sergeant, 4 Sergeanten, 1 Corporaal Fourier, 6 Corporaals, 46 Mineurs, 1 Tambour, 10 Metzelaars, 6 Timmerlieden, 4 Steenhouwers, 1 Smit, te zaamen, behalven de Staf 79 Persoonen, Onder-Officieren en Gemeenen, in 2 Compagnien 158 Persoonen, totaale sterkte van het Corps 102 Persoonen.

Tractementen en Soldijen voor de Staf van het Corps Mineurs en Sappeurs.

1 Lieutenant-Collonel geniet 's daags *f*9-6-6 's jaars *f*3401-16-14, 1 Quartiermeester 's daags *f*1-13-: 's jaars *f*602-5-:, 1 Adjudant *f*1-13-: 's daags en *f*692-5-: 's jaars, 1 Chirurgijn 's daags *f*1-7-7 's jaars *f*500-14-11, het geheel 4 Persoonen kost *f*5106-11-9.

Jaarlijks Montant der Tractementen en Soldijen van het Corps Mineurs en Sappeurs.

Een Compagnie, 1 Eerste Capitein 's daags *f*6-17-: 's jaars *f*2500-5-:, 1 Tweede Capi-

tein 's daags *f*3-5-14 's-jaars *f*1202-4-6, Premier-Lieutenants 's daags ieder *f*2-1-2 's jaars *f*750-10-10 te zaamen *f*1501-1-4, 1 Onder-Lieutenant 's daags *f*1-13: 's jaars *f*602-5-:, 1 Eerste Sergeant 's daags *f*1-:-: 's jaars *f*365-:-:, 4 Sergeanten ieder 's daags *f*:-17-: 's jaars *f*310-5-: te zaamen *f*1241-:-:, 1 Corporaal Fourier 's daags *f*:-13-: 's jaars *f*237-5-:, 6 Corporaals ieder 's daags *f*:-9-: 's jaars *f*164-5- te zaamen *f*985-10-: 40 Mineurs en Sappeurs ieder 's daags *f*:-7-: 's jaars *f*127-5-: te zaamen *f*5110-:-:, 1 Tambour 's daags *f*:-7-: 's jaars *f*127-5-:, 10 Metselaars ieder 's daags *f*:-7-: 's jaars *f*127-5-: te zaamen *f*1272 10-:, 6 Timmerlieden ieder 's daags *f*:-7-: 's jaars 127-5-: te zaamen *f*766-10-:, 4 Steenhouders ieder 's daags *f*:-7-: 's jaars *f*127-5-: te zaamen *f*511-:-:, 1 Smit 's daags *f*:-7-: 's jaars *f*127-5-:

Totaal eener Compagnie 79 Koppen, voor Soldij als Monteeing, Geweer en Waapenen *f*19248-12-10 's jaars.

Van 2 Compagnien, 158 Koppen *f*38497-5-4, de Staf *f*5106 11-9.

Totaal voor 't Corps 162 Hoofden *f*43603 16-13.

Hoofdstuk VIII. Pontonniers.

Compositie van een Compagnie Pontonniers.

1 Capitein, 1 Eerste Lieutenant, 1 Onder-Lieutenant, 8 Officieren, zijnde: 1 Sergeant-

Major, 2 Sergeanten, 1 Fourier, 4 Corporaals, 1 Blikslager, 1 Smit, 1 Wielemaker, 3 Timmerlieden, 2 Tambours, 40 Pontonniers, 1 Chirurgijn, te zaamen 60 Persoonen.

Jaarlijks Montant de Tractementen en Soldijen, voor een Corps Pontonniers.

1 Capitein geniet 's daags *f*6:17-: 's jaars *f*2500:5-:, 1 Eerste Lieutenant 's daags *f*2:1:2 's jaars *f*750:10:10, 1 Onder-Lieutenant 's daags *f*1:13-: 's jaars *f*602:5-:, 1 Sergeant Major 's daags *f*1-: 's jaars *f*365, 2 Sergeanten ieder 's daags *f*:-17-: te zaamen 's jaars *f*620:10-:, 1 Fourier 's daags *f*:-13-: 's jaars *f*237:5-:, 4 Corporaals ieder 's daags *f*:-9-: te zaamen 's jaars *f*657-:-, 1 Blikslager, 's daags *f*:-8-: 's jaars *f*146-:-, 1 Smit 's daags *f*:-8-: 's jaars *f*146-:-, 1 Wielemaker 's daags *f*:-8-: 's jaars *f*146-:-, 3 Timmerlieden ieder 's daags *f*:-8-: te zaamen 's jaars *f*438-: , 2 Tambours ieder 's daags *f*:-7-: te zaamen 's jaars *f*255:10-:, 40 Pontonniers ieder 's daags *f*:-7-: te zaamen 's jaars *f*5110-:-, 1 Chirurgijn 's daags *f*1:2-: 's jaars *f*401:10-:

Totaal 60 Persoonen aan Soldij *f*12375:15:10. Voor Monteeing, Waapenen en Werving à 16 st. 's weeks, voor ieder hoofd bedraagd 's jaars *f*2329:12-: te zaamen *f*14705:7:10.

Hoofdstuk IX. Corps de Genie.

Compositie van het Corps de Genie.

Ingerigt na het getal der Vestingen die zig in Neerlands Republicq voordoën en door dezelve bezet zullen worden en dus vermindert; aizoo Staats-Vlaanderen, de Steden Maestricht en Venlo, door de Republicq der Vereenigde Nederlanden aan de Fransche Republicq afgestaan zijn; welk gemelde Corps tot heden in alle zijn verschillende Classen sterk is geweest 92 Leden, dog door deeze verandering alleen tot 72 gebragt, dus met 20 Leden vermindert, en waar na de Organisatie der Leden thans in proportie haarer afzonderlijke Classen na die der oude inrigting in getalle bepaald en ingerigt zijn.

1 Directeur, 1 Eerste Adjudant, 1 Tweede Adjudant, welke beide uit de Officieren van de Genie genomen zullen worden, 3 Collonel-Directeurs, 2 Lieutenants Collonel Directeurs, 6 Lieutenant Collonel Ingenieurs, 20 Capitein Ingenieurs, 22 Lieutenants Ingenieurs, 18 Extraordinaris Ingenieurs; te zaamen 72 Persoonen.

Tractementen en Soldijen, voor het Corps de Genie.

Directeur Generaal geniet 's daags f19:3:9.

's jaars $f7000:5-$, 3 Collonel Directeurs ieder 's daags $f11:15:10$'s jaars $f4300:3:2$ te zaamen $f12900:9:6$, 2 Lieutenant Collonel Directeurs ieder 's daags $f8:15:6$'s jaars $f3200:11:14$ te zaamen $f6401:3:12$, 6 Lieutenant Collonel Ingenieurs ieder 's daags $f6:17:-$'s jaars $f2500:5-$ te zaamen $f15001:10:-$, 20 Capiteins Ingenieurs ieder 's daags $f5:9:10$'s jaars $f2000:13:2$ te zaamen $f40013:2:8$, 22 Lieutenants Ingenieurs ieder 's daags $f2:14:13$'s jaars $f1000:6:9$ te zaamen $f22007:4:6$, 18 Extraordinair Ingenieurs ieder 's daags $f1:12:15$'s jaars $f601:2:3$ te zaamen $f10819:19:6$. Totaal 72 Persoonen kosten 's jaars $f114143:9:11$.

Recapitulatie.

Sterkte en voet van betaling voor de Nieuwe te Organiseerene Armée.

2520 Man Cavallerie, alles vrij en zonder eenig bezwaar voor den Landen zal jaarlijks kosten $f937604:5-$, 12558 Man Infanterie in zes halve Brigades, met der zelfver Staven, en verder als boven $f2373381:17:4$, 2436 Man Jagers, in vier Bataillons, als boven $f474840:8:8$, 2419 Man Artillerie, verdeelt als boven $f581514:87$, 4 Hoofd-Officieren van de Artillerie, tot Inspecteurs van de Kanongieterij, Arsenalen &c. jaarlijks $f16000:-$, 181 Man Rijdende Artillerie, in twee Compagnien $f66307:6:4$, 162 Man Mineurs, in twee Compagnien als boven $f43603:16:13$, 60 Man Pontonniers, in

eene Compagnie als boven *f*14705:7:10, 72 Ingenieurs, zullen jaarlijks kosten *f*114143:9:11. De groote Staf bij raming, wijl der zelve getal van het Gouvernement dependeert *f*80000:-, de vier Artillerie-Schoolen, 's jaars *f*21400:-, 20412 total Manschappen, kosten 's jaars in het geheel *f*4723500:19:9, 7200 Man Zwitzers^(*), in zes Regimenten volgens Resolutie van 7 Septemb. 1792 's jaars *f*1477399:4:-, 3606 Man Duitsche Troupes, in Capitulatie *f*628599:16:8, 400 Man Amsterdamsche Stads Soldaten *f*46800:-, 202 Man Friesche Gardes *f*26158:6:8, 75 Man Groninger Gardes *f*10172:4:-, 31895 de geheele Armée *f*6912630:10:9.

Volgens de Resolutie van 7 September 1792 was de Armée sterk 42329 Man a *f*8210635:10:-. De Nieuwe Armée, zal dus minder sterk worden directelijk 10604 Man, en ten minsten kosten *f*1333435:3-15, Nog profiteert het Land aan Staf - Tractementen 's jaars *f*702885:13:-, het Corps Ingenieurs, niet onder de vorige Armée begrepen *f*99000:-, de Serviesgelden *f*308834:16:12, te zaamen *f*2444155:13:11. Word verder uitgewonnen, alle Gouverneurs, en Groot-Majors Tractementen. Dan nog de geduurige toelagen aan de Troupes bij de minste ongelegendheid, welke in de laatste jaaren, bijna altoos heeft plaats gehad. En verder nog eenige andere Posten op de extraordinaris Staat van Oorlog.

(*) *Deezen, zegt men, gaan na huis, A.E.H.B.*

Defensie van de Republiek ter Zee.

't Is merkwaardig, dat de Defensie van ons Vaderland altoos ('t tijdvak van den Raad-Pensionaris DE WITT uitgezondert) sterker was, in evenreedigheid van onze magt, te Lande dan te Water; daar toch de Zee en onze Overzeesche Bezittingen 't Vaderland zoogen. (*) Misschien zal de tegenwoordige staat der Nederlandsche Marine hiervan een nieuw bewijs geeven.

Lyst der schepen.

Naamen	Charter	Gecommandeert
VRIJHEID	74 Stukken	Adm. DE WINTER.
JUPITER	- -	- H. REYNTJES.
Staat Gener.	- -	S.B.N. S. STORIJ.

(*) Geen *misschien*! Bevestigde een ander tijdvak in 's Lands Historie spreekender mijn gezegde, dan 't tegenwoordige? waarin 't Leger aan de Republiek f20,000,000 's jaars kost, eene somme te groot, om eene andere in evenreedigheid voor de Marine te kunnen afsteeken.

REVOLUTIE	64 Stukk.	S.B.N. J.D. BLOIJS VAN TRESLONG.
UTRECHT	- -	- F.A. MEURER.
DORDRECHT	- -	Kapt. E. LUCAS.
WASSENAAR	- -	- C. BLOIJS VAN TRESLONG.
T. HIDDE DE VRIES	- -	- A.F. STEFFERS.
GELIJKHEID	- -	Capt. Lt. H.A. RUIJSCH.
ADM. DE RUITER	- -	- - A. HOLLAND.
LEIJDEN	- -	- - J.D. MUSQUETIER.
HERCULES	- -	- - G.J.V. RIJSOORT.
GERBERUS	- -	- - H. JACOBSON.
ROTTERD. Wachts.	- -	Luit. FETERIS.
ADM. TROMP	54 -	Capt. J. RIJNBENDE.
DELFT	- -	- G. VERDOOREN.
ADM. P. HEIN	- -	Capt. Lt. LOMBAR.
BESCHERMER	- -	-
BATAVIER	- -	- DE SOUTER.
BROEDERS. Wachts.	- -	- VITRIARIUS.
POLLUX	40 -	Capt. W.O. BLOIS VAN TRESLONG.
PALIAS	- -	Capt. Lt. O. WIGGERTS.
MONNIKKENDAM	- -	- J. VALKENBURG.
HECTOR	- -	- J. ZOETEMAN.
BRAVE	- -	Capt. Lt. C. DUSSEAU.
DRAAK	- -	- J.W. KRAFT.
MARS	- -	- D.H. KOLFF.
CASTOR	- -	- E. DE KANTER.
ARGO	36 -	- A.L.C.V. DIRKING.

JASON	36 Stukk.	Capt. G. DONCKUM.
JAGER	-	Capt. KLOOT.
ENKHUIZEN	24 Stukk.	Capt. Lt. C. DE CERF.
BELLONA	-	Luit. DE PALK.
VENUS	-	Luit. J.J. KRAAIJ.
WAAKZAAMHEID	-	C. Lt. M. VAN NIEROP.
ALARM	-	...
ZEEPAART	-	...
SIJRENE	-	Capt. HINXT.
WALCHER. Wachtf.	-	Luit. J. HARTMAN.
MAAS-NIJMPH.	Ben. 20 St.	C. Lt. J. HUIS.
ECHO	-	Luit. M.C. KEIL.
PANTHER	-	Luit. SICCAMA.
HAVICK	-	Luit. P. BEZEMER.
MERCUUR	-	Luit. W.G. GAIJMANS.
VLUGHEID	-	Luit. A. VAN ESCH.
SNELHEID	-	Luit. J.C. GOUDAPPEL.
GIER	-	Luit. H. BOK.
ZEEHOND	-	Luit. C.H. BUSCHMAN.
LIJNX	-	Luit. BROUWER.
MUG	<i>Advies Jachten.</i>	Lt. C. CORNELISSEN.
VLIEG	- -	...
POSTILLON	- -	...
COURIER	- -	Luit. L. IJSBRANDS.
KIJK-UIT	- -	Bevelh. W. VAN GEEN.
ZWALUW	- -	Luit. T. OLIJVE.
LEVRETTE	- -	Bevelh. L. HARTERVELT.
DIANA	Kostschip	Luit. VELSBERGEN.

Deeze is op dit oogenblik, 1 October 1795,

de Staat onzer Navaale Magt, dewelke, zo men mag oordeelen uit de buitengewoone activiteit van 't Comité van de Marine en uit 't getal der Schepen noch voor handen, en die noch uit de handen kunnen komen, binnen kort, aanmerkelijk in sterkte zal toeneemen: iets 't geen den welneemenden vriend zijns Vaderlands hoop geeft, dat de heerschappij over de Noord-Zee, zo de oorlog dan moet voortduuren, in de aanstaande lente, aan ons zal zijn; bijzonderlijk zo de Franschen op den inval mogten komen, om hunne Vlooten aan de andere zijde van 't Kanaal wat meer lucht te laten scheppen, dan zij in deezen zomer gedaan hebben.

De Nationaale Opvoeding.

Vervolg.

Ieder een bemoeit zich met opvoeden, *à enseigner l'Histoire, la Géographie &c.*, ik ken een land, waarin luiden, die in hun Vaderland, in dit of geen ambacht breekbeenen waren, en 'er de kost niet konden winnen, komen opdaagen als *Instituteurs, Gouverneurs, Intendants de l'éducation* van, den grooten en kleinen adel. In dit mijn hoogwijs Vaderland wordt een Apteeker, te veel aan den drank om goed een Klisteer te zetten, Cathechiseermeester: (*) even als of 't moeilijker was te vinden den ingang des endeld.. ms, dan te vinden den ingang des eeuwigen leevens! - Ik heb geleezen in de Dagbladen van A. dat de Wel-Eerwaarde, zeer geleerde en zeer beminde Burger Do. B.... de

(*) Deeze Historie is geene sictie, maar een fact, gebeurt in mijne Vaderstad, waarvan gewisselijk noch oogen oor- getuigen voorhanden zijn. Verder verzoekt AMURATH-EFFENDI (een slof observateur der *bienséance*, zo wat *ex Cynicorum Familiâ*) 't devote publiek nedrig verschooning oor 't quasi - aanstotelijke zijner comparatie.

edelmoedigheid gehad heeft zich als Schoolmeester der Schoolmeesteren aantebieden. Was deeze vlieger opgegaan, mij dagt, ik zag alreeds de kinderen met manteltjes en beffjes loopen!

De enkele rechtschaapen Gouverneurs en Meesters (want onder deeze Peper loopt geweldig veel rotten-drek!) belijden zich en anderen de bezwaarlijkheid van hun beroep, schoon 't zich alleen bepaale tot de opvoeding van één enkel individu: hoeveel moeilijker is 't nu niet de opvoeding eener Natie voor zich te neemen!

Ik heb, volgens 't *oordeelkundig*, tevens en *vrijmoedig* doodvonnis der geestige, der onfeilbaare, der boven al *zedige* Vaderlandsche Letter-Oefenaars, eene *plethora* van verwaandheid, die zij de menschlievendheid hadden mij laastelijk te willen aftappen: door welke kuur 't dan geschied is, dat ik: nu eindelijk allerduidelijkst begin intezien mijn onvermogen om iets groots daaromtrent te presteeren. Dus is mijn oogmerk in deezen alleen (daar 't toch zo gemakkelijk is éens anders gebreken intezien) luiden van luisterrijker talenten, door mijne arabische invallen, tot beter invallen te verlokken.

't Vordert geene Arends-oogen, om gebreken, om groote gebreken in ons Nationaale Opvoedings-werk te ontdekken; men behoeft geen toveraar te zijn, om die te verhelpen; maar men zou wel een halve toveraar moeten zijn, om die alzo te verhelpen, dat de nieuwe kuur geene aanleiding gaf tot nieuwe abuisen.

Wanneer ik 't woord *opvoeding* neêrschrijf; beoog ik wel verre 't minste een *liflaf van morale*, een eindeloos geteem van zedenlessen, van fabelen, vertelzeltjes, van *loci communes* d.i. van dingen den kinderen in de K. k - stoel bekend, en van welke Predicatie, zedert ettelijke jaaren een stort-reegen, gevloeit uit de pen van luiden alle buiten-ordinaris gëoccupeert met 't algemeen welzijn, over dit volk is uitgestort; door opvoeding en door Nationaale Opvoeding versta ik de kunst om, in eene maatschappij van menschen, ieder haarer leden ten meeste nutte van zich en van 't geheel aanteleggen; welteverstaan dat 't nut van ieder individu en dat der massa één was: eene onderstelling, die wel eens uitzondering kon lijden.

't *Locale* van ieder Land en de *idiosyncrasie* der tijden vorderen bijzondere modificatie in 't algemeene plan der Nationaale Opvoedinge. Eilanders, bewoners van de vaste kust, veehoeders, visschers, landbouwers, manufacturiers en kooplui, dienden wel ieder eene aparte ziel ingeblaazen te worden, die noch, zo zij niet gefatzoeneert werd op 't fatzoen der tijden, schoon dezelve gebleeven, voortijds goed - nu kwaad kon worden. -

Iets 't geen 't opvoedings-werk zeer werkelijk, ja als onbehandelbaar maakt, is dat men 't beginnen moet met de opvoeders optevoeden (een ding waarvan deeze menschen weinig droomen)

een ding 't geen eene bovenmenselijke opvoeding in den *entrepreneur* onderstelt.

-

Hij, die, niet vergenoegt 't publiek een *olipodrigo* van *generalia*, dus weinig praktikaale, dus weinig voedzaame of nutte kost voortedisschen, die wenscht weezenlijk nuttig te zijn, moet in 't merg van de zaak indringen - na de phijsieke, politieke en moreele gesteldheid van een volk in een algemeen oogenschijn genomen te hebben, moet hij tot in eindelooze kleinigheden of liever bijzonderheden afdaalen; hij moet in 't bijzonder 't oog gevestigd houden op de middelen van bestaan van een volk, en van ieder deel van 't volk; opdat ieder lid der maatschappij zo opgevoed worde, dat hij geduurende zijn lidmaatschap hier op aarde zijn onderhoud, door den bijzonderen aanleg zijner opvoedinge, gemakkelijk vinde, en in de behoefteigheid geen zeil-steen vinde tot moreele of liever anti-moreele declinatien, en zo niet een voortreffelijk, ten minste een goed lid der maatschappij leve en sterve.

De Nationaale Opvoeding, op deezen leest geschoeit, vordert eene allernauwkeurigste land- en volks-kennisse, opdat men van ieder mensch de opvoedinge zo moge aanleggen, dat hij zich zelven en anderen 't nuttigste mag worden.

Overeenkomstig, dit beginzel, moet een Nationaal Schoolmeester kennen de preçiese ge-

steldheid des lands, om te bestemmen de juistste approximatie in 't getal van handen vereischt tot het bebouwen van 't land, de veeteelt, de visscherijen, de fabrieken, trasieken, zeevaart, koophandel - deeze behoeftens van handen combineeren met het getal van handen in ieder streek lands daarzijnde, ten einde, dat alle op 't voordeeligste voor zich en voor 't algemeen werk verschaft worde, opdat de opvoeding der individus zich daarna regele: want ieder zal in zijn vak aan zijne bestemming 't beste voldoen, naarmaate hij van de tedere jeugd af daar eenig en alleen toe worde opgeleid.

Maar de menschen alzo aanteleggen is misschien min de post eens Nationaalen Schoolmeesters dan wel eens kundigen Regents, vordert min den raad des zedemeesters dan den dwang des wetgeeevers - misschien strijdt die dwang met de Burgerlijke Vrijheid - misschien doodde hij de industrie en de ontwikkeling van 't vernuft - maar geen *misschien*, dat wij wel hondert jaaren van deeze praktijken zijn - en wederom *misschien* zou deeze Lantaarn, of dit stuk der Lantaarn beter voor 1896 passen. -

Men maakt wel 't roer van 't zelve hout als 't gantsche Schip, maar onder de menschen, schoon ook gebakken uit een zelven deeg, behooren die geenen in edeler form gekneepen te zijn, welke bestemd zijn tot de edelste werkzaamheden der maatschappij. En welke is 'er wel edeler, dan die van zijnen evenmensch te

ontbolsteren? De Keizerin van Rusland heeft aangelegd een Kweekschool voor Acteurs en Actrices; zou 't niet mogelijk zijn 'er een ander aanteleggen voor Meesters en Matressen?

Terwijl wij in die verwachting leeven, zo slaan wij middelerwijl een vluchtig oog over 't aanzienlijkste der opvoedinge, welk de aanzienlijksten van den Staat op de Hooge-Schoolen ontvangen. - Hier doet zich terstond eene vraag op, welke veelen bevremden zal, naamelijk of deeze gestichten voor de Weetenschappen en Geleerdheid waarlijk nuttig zijn? Men vindt 'er die beweeren, dat alle die deelen der opvoedinge voor welke geene openbaare fundatien of gestichten zijn, 't beste onderweezen worden. Op onze universiteiten bestaan de Hoogleeraaren verre weg 't meeste door hun salaris, en de collegie- en promotie profijten zijn eene beuzeling, spelden-geld voor mevr. Zo deeze schikking juist omgekeert wordt, zou zij den staat meer voordeels belooven. Wien is 't onbekend, dat in alle standen en beroepen een iegelijk zich benaarstigt en zijn best doet, naarmaate de behoefte van - en 't zekere vooruitzicht op - loon hem aan den dans helpe? Uit dit gezichtpunt dooden alle donatien aan universiteiten ten voordeele der Leeraars, hun vast, jaarlijksch ruiminkomen enz., de nijverheid der onderwijzers, en loopden den zelven weg uit met de onverschilligheid, de slofheid der Leerlingen. Niemand werkt, ten zij gedwongen. De Professo-

ren maaken zich alzo 't werk zo gemakkelijk als maar immer doenlijk. Maar 't gemak der Professoren is niet 't voordeel der Studenten.

Van deeze geleerde dagdieverij ken ik geen onwederspreekelijker staal, dan de gewoonte om de Studenten - arme jongens! - te amuseeren of te ennuyereen met 't schrijven van *dictata*,^(*) waarmede al veeltijds een geheele *cursus academicus* vermoord wordt; en waarin hij tegen duizend en meer guldens, en een jaar tijds bestaalt, 't geen te koop is voor één zesthalf. Dat de eerste lichten in de Weetenschap, dat scheppende vernuften, die haar eene geheele nieuwe gedaante geeven, of eene geheele nieuwe daarstellen, dat zeldzaame hoogvliegers zich, bij de overkropping der gedrukte *chefs d'oeuvre* in alle vakken, veroorlooven de kern hunner nieuwe gedagten hunne toehoorders te dicteeren, moet zijn; maar dat hoogel. tuimelaars, onbekwaam om van een eigen produkt in de kraam te komen, dit na-aapen, kan 'er niet door. -

(*) Op de Hoogste School van mijn Vaderland worden thans, volgens de nieuwste berichten, door 17 Hoogl. 44 Collegien gegeven, op 19 van de welke de Studenten *dictata* schrijven. In 't Rechtsgeleerde vak is 't onderwijs geheel dicteerend, dat is, meestal tijd en papier vermorsend. Nu wilde ik bij alle elementen wel eens weeten, wat nieuws 'er uitkraamen zij in een vak, waarin zo veele eeuwen zo veele Geleerden zich afsloofden; en laat 't ieder bescheiden mensch te beslissen, of dit gebruik, liever misbruik, wel iets anders dan eene geleerde dagdieverij zij.

De inrichting der Academien nu eens daarzijnde, sleurt alles voort na den ouden slenter. De Heer GAUBIUS plagt de universiteiten de Beurs der Weetenschappen te noemen. Maar op de Beurzen of Markten vindt men waaren, naar belang van de vraag die 'er na is. Anders is 't op de Academien; hier vindt men waaren, en geene vraag, ten minste geene behoefte. Hier ontmoet men luiden, die eene houding aangenomen hebbende, als of zij wat nieuws in de mars hadden, opstaan, zeggende: 'Hoort na mijne woorden,' en die u dingen vertellen, welke men even goed of beter, zeker met meer gemak en minder kosten in 100 gedrukte boeken leezen en leeren kan. Behalven de Physica Experimentalis, waaronder ik de Chemie begrijp; behalven de Anatomie, moet een matig géorganiseert hoofd, alle wetenschap door lectuur en relectuur kunnen leeren. Wie bemerkt niet, hoe de Republiek volgestampt is van Rechtsgeleerden? En nogthans gaat men voort met 't maaken van Advocaaten, even als of wij 'er groot gebrek aan hadden! Alzo zijn 't meerder getal der juridische Hoogleeraaren onnutte meubels, en hun onderwijs tijdverspilling. Gelijk waaren, waarna geene vraag is, verschimmelen, alzo doen 't vakken van geleerdheid, waarna weinig vraag of behoefte is. Laat eens een Privaat-Meester, een juridisch school oprichten, en zijn magere kaaken zullen getuigen de magerheid van zijne soupe. Waren 'er alzo geene publieke instituten

voor onderwijs in overbodige zaaken, dit onderwijs zou van zelven doodbloeden, de Staat zou eenige handen gelds in de koffer meer, en de partikulieren wat min spinrag in de harsens krijgen. Men heeft wel eens waargenomen jongelingen, die zo als men zegt, wet gestudeert hadden, en nogthans onbekwaam waren een gepast woord te spreken, over de gemeenste voorwerpen van 't dagelijksch leeven: wijl de opvoeding van hen geleerden en geene menschen gemaakt hadt.

De geleerdheid is, naar 't oordeel der gegadigden, als de peterselie-saus, te gebruiken bij alle soort van waereldsche pot-spijze; maar anderen beweerden, dat enkel Boek-geleerden en luiden van weezenlijke, nutte kunde verschillen, als *Crème fouettée* en *Westphaalsche ham*. Zo iemand, die *MOZARTS handleiding tot de Viool* bestudeert hadt, zonder eenig ander hulpmiddel, onderstondt een *solo* van *Lolli* te speelen, hij zou gewis eene malle figuur maaken; en zij die met enkele Boek-geleerdheid op de markt des leevens, aan de behandeling van zaaken komen, speelen eene weinig min zotte rol, en des te belachlijker, naarmaate de Boeken, met welken zij omgegaan hebben, hun nimmer tegengesprooken hebbende, zij zich zelve als paerlen van 't eerste water, tot alles bekwaam aanzien.

Uit al dit hakmoes volgt, dat zij, die voor aan de opvoedinge staan, zelve zo geene opvoeders zeker opzichters zouden kunnen bergen.

Universiteiten zijn 'er, waarop de eene Professor. de inspector is van den anderen: maar de goede Hemel en de des kundigen weten, dat deeze inspectie zo verre gaat, als zij voeten heeft. In denk', dat onder ons de Curatoren oorspronkelijk niet enkel bestemd waren, om de geleerden tot hooggeleerden te slaan, maar ook om ze te bewaaken. Dan deeze mode is ouderwetsch. De Professoren leeraaren, en wat (de Theologie uitgenomen) en hoe zij willen, gerust alle drie maanden hun salaris te ontvangen. Alle zondigen zij tegen de les van HORATIUS , *quidquid praecipies, brevis esto* &c. Ieder haalt bij zijn vak een geweldigen omslag van bijwerk om, en brengt u van Amsterdam over den Helder na den Haag. De Studenten intusschen zouden 't onderwijs beter behouden, zo de Meester in één jaar zijn vak tweemaal niet *doorkroop*, maar *doorwandelde*, zo hij bovenal ieder week het fummie van 't in die week onderweezene recapituleerde, enz. enz. enz.

En nu zwijg ik, niet omdat ik niets meer te zeggen heb, maar omdat ik geene ruimte meer heb.

Dat der menschen bestemming niet is redelijk te zijn.

'k Mogt wel eens weeten, wat de dieren van ons lief menschen-geslacht denken: gestelt dat zij denken. 't Zou eene magere lofreeden zijn. Naar ons inzien, zijn wij halve of drie-quarts goden! maar bij ongeluk zijn wij tevens rechters en tevens-partij. Al praatte men ook als *Brugmans* ^(*) van 's menschen voortreffelijkheid, men zal moeite hebben mij te overreeden, dat hij iets meer is, dan 't flimste dier op twee pooten.

En wat toch zou 'er worden van die zo hoog opgevijzelde *redelijkheid*, zo ik bewijzen kon, dat 't menschengeslacht om te zijn: wat 't is, onreedelijk zijn moet? Dit bewijs legt voorhanden in 't stuk van de voortplanting van dat geslacht zelven, iets 't geen hij niet zou doen, zo hij redelijk was.

Ei lieve zegt mij eens, wat zoudt gij zeggen van een Orlogiemaker, die raderen en spillen door een zette, zonder te weeten, of hij ging maaken een wekker, eene pendule of een *time-keeper*? ^(†) Wat zoudt gij zeggen van den

(*) *'t Is toevallig dat de hoogleeraar BRUGMANS openbaare lessen houdt, de Praestantiâ hominis, d.i. 's menschen voortreffelijkheid.*

(†) *'t Voortreffelijkste van alle Orlogiën, gebruikelijk bij Sterrekundige waarneemingen, en 't geen blijft loopen, terwijl men 't opwindt.*

zee-man, die zonder roer of kompas, zich van de wal stootte? wat zoudt gij zeggen van een Diamantzetter, die verkoos in de stik-dikke duisternis te gaan arbeiden? niet meer of min, dan gij kunt zeggen van den man, die gaat arbeiden, om vader te worden! Dit doende scheept hii zich in op een oceaen van wisselvalligheeden. Dat hij slaage in zijne dierlijke onderneeming, en hij is even onzeker, of hij geärbeid heeft tot zijn geluk, als iemand die in 't *passedix* elf oogen gegooit heeft, onzeker is of hij wint dan verliest. De fraaije, de *redelijke* werkman! Geheel onvermogend en lijdelijk is hij in 't bestemmen, zelfs van 't geslacht zijns werkstuks: een artikel 't geen en form en formeerder zo nauw aan 't hart legt! Schoon beide de werklui 't zijn, die 't stuk geheel alleen afmaaken, zijn zij beide lijdelijk in 't bestemmen van 't temperament, de figuur, den imborst, 't harsengestel van 't geen zij gaan maaken. Wanneer zij zich dapper uitgeslooft hebben, en hun werk, nu uit den oven gekomen, voor hunne oogen naakt legt, blijft 't voor den nadenkenden een zorglijk raadzel, of dat kind een ADONIS of een MOOLLICK, een eerlijk man dan een CARTOUCHE, een CROMWEL dan een *Welcrom* worden zal; of dat kind hunne oude dagen zal schraagen, dan wel hun vroegtijdig van hartzeer zal doen omkomen?

Is zo te werken en zo te moeten werken 't werk, de bestemming eens redelijken schepzels?

Staat alzo 't geval met den mensch; noch meer is de vrouw in 't bijzonder, wanneer zij zich bestreeft moeder te worden, verdooit van 't pad der *redelijkheid*. Van een *redelijk* schepzel is 't karakter zijne twintig stuivers voor één gulden te ontvangen, geen goud te duur te koopen; en de vrouw die moeder wordt, ontvangt voor een vijf groot pas een ph....? Laaten zij onder de vrouwen, die haare daaden weeten te becijferen, uitspraak doen, en zeggen of zij voor een stooter iets meer inwisselen. Laaten zij leggen in de eene schaal de misselijke ongestedheid, de veelvuldige gezellin der zwangerheid, de gevaaren, de smerten, de ziekten, de verspilling van levenskrachten, wanneer om der zonden wille van EVA haar gestel zo heftig geschokt en uit een gescheurd wordt, de zorgen aan 't zoogen verknogt, de tallooze opofferingen van haare eige geneugtens aan die van haar wicht, enz. enz. enz. laten zij in de andere schaal leggen, wat zij willen, en opbiegten, wat zij inwisselen. Zo de eerste schaal niet zo gedecideert overwoog, zou het voorzeker in zulken conflict, zwaar houden de balans optemaaken; en wel bijzonder, daar de natuur de slimmigheid hadt, de reeden in de interessantste oogenblikken te verdrinken in eene dronkenschap van wellust, de geslaagen vijandin van nadenken: Indedaad zo de natuur deeze slimmigheid niet gebruikt hadt, zo zij ons in dat oogenblik vergunt hadt te mogen *redelijk* zijn,

wij zouden de slimmigheid gehad, de kunst uitgevonden hebben, den wellust voor ons te neemen, en de zorgen hoe 't menschedom in stand te houden, voor de natuur te laten.

Om de waereld niet tot een instal te maaken, is dan 's menschen bestemming, in de hoofdrol zijns leevens, te moeten verdrinken, zijne *reedelijkheid* in zijne *dierlijkheid*.

En van welk gebruik, in de subalterne rollen, hem opgelegd te speelen, is voor hem deeze wegwijster, de reeden? is zij wel iets beter dan eene *slons*, die zich *encanailleert* en *prostitueert* met de eerste *absurditeit*, welke haar voor de boeg komt? Wijst mij, gij haare advocaaten, eene dwaaling, eene ongerijmtheid, die niet steeg en niet nestelde in 't brein, niet van één enkel *individu*, maar van natien, niet voor een oogenblik, maar voor eeuwen? men kan de miswijzingen van 't kompas verbeteren door 't *azimuth*, maar voor de miswijzingen van deeze gids des leevens is 't *azimuth* noch te zoeken!

'K wil hier niet spreken, hoe dit oog der ziele door de driften, die in spijt van al 't gekijf, 't geblaf der redeneeringen, haar benevelen, haar uitsteeken, haar dwars in de wielen rijden, zo meenigmaal 't bloed, de gal, 't *sperma* enz. die in haar onweêrstaanbaar doen opborrelen, 'k wil onderzoeken 't vermogen der reeden, ijskoud van alle passiën, aan haar eigen beheer overgelaaten. En wat meer is zij dan noch, behalven de slaavin van zich zelve? In

een slapeloozen ochten-stond leg ik te overdenken dit mijn onderwerp, beveel mijne reeden zich geheel in 't zelve te concentreeren, maar in spijt van mijn bevel brengt mijne reeden, rebelleerende tegen haar zelve, mij tot de posities van 't schaak-spel des vorigen avonds terug, en overdwars haar eige werkzaamheid. 't Is als of de mensch meer dan ééne reeden hadt, die gelijk de leden eener Wijkvergadering met elkander overhoop leggende, aan eene *binnenzielsche* anarchie geboorte geven.

Deeze lijdelijkheid onzer ziele, waardoor, in spijt van haar zelve, haar onwelkomen, verboden aandoeningen en denkbeelden t'huis gebragt worden, haar stugheid in 't scheppen van denkbeelden *ad libitum*, toegepast op 't verband tusschen oordeelen en willen, doet 't gordijn geheel opgaan, en den zeldzaamen waarneemer van 't geen in 't binnenvertrek van zich zelve omgaat, duidelijk beseffen, hoe veel of hoe weinig de denkende mensch zich als een werkend wezen moet aanmerken, als een wezen 't geen 't eerste beginzel zijner daaden in zich zelve heeft; en wat vorders van *moraliteit, imputabiliteit, straffe, belooningen* enz. te denken zij; doet hem bezeffen 't groot onderscheid, 't geen 'er is tusschen 't *Marionnettenspel* van, J A N C L A A S S E N zaligr. en de zedelijke waereld.

West-Indische Fragmenten, of losse uittreksels uit een drietal brieven, geschreeven uit de Coloniën Suriname, Demerarij en de Berbice.

Heden den 15 *September* begint men aan 't opslaan der kermis-tenten. Dit herinnert mij aan *Suriname*. Die overgang, zegt iemand, is wat hortig. Niet zo veel als gij denkt.

Ik bevond mij in deeze drie Colonien, de eene wat langer de andere wat korter, ongeveer een half dozein maanden. Verwacht alzo niets doorwrochts of diep uitgedagts. Verwacht enkel eenige vluchtige, misschien gewaagde gedagten van een reiziger, ongewoon lang op eene plaatze te vertoeven, of zijn aandacht lang aan eenig voorwerp te kleeven, gedagten, getrokken uit brieven aan mijne bekenden, in welke de schrijver los van eenig verband, vrij van alle methode, de eerste, denkelijk de leevendigste, aandoeningen uitdrukte, waaraan 't gezicht der Nieuwe Waereld in hem de geboorte gaf. -

- Wanneer men zes weeken achter een niets gezien heeft behalven water en lucht, is men geneegen allen land fraai te vinden. Mijn reisgezel was geboortig van *Paramaribo*. Toen wij vlak over 't fort *Nieuw Amsterdam*, waar de rivier zich in twee armen deelt, in de *Cemmewijne* en in de eigenlijke rivier van *Suriname*, gekomen waren, verzocht hij mij de heerlijkheid van dit gezicht te bewonderen. Volgens mijn half *stoïek* half *cyniek*

humeur nam ik, tegens de regels der wellevendheid, de vrijheid van een strijdig gevoelen te zijn. De oevers vertoonen een laag, vlak, slibberig land, tot op de uiterste boorden, behalven waar 't aankomen der plantagiën is, begroeid met de treurige *Mangroven*, een geboomte wiens blad gelijkt na dat der Willigen, waaraan zwavel-geele bloemklokjes hangen. Bij laag water staan de wortels bloot, op de manier van bemorste hoepel-stokken.

In 't verschiet wordt dit gezicht gebrooken door dat der gebouwen op de plantagiën, wier architectuur 't oog niet vervrolijkt. 't Zijn alle houte huizen of lootzen, op gemetzelde voeten, doch verre van die soliditeit en fraaiheid, welke de houte huizen in *Muskovien* pleegen te hebben. Zij onderscheiden zich van die in de stad alleen door eene gallerij. De beschrijving van deeze doet u de anderen kennen.

In *Paramaribo* hebben zij veel overeenkomst met enkele en dubbele wavel kramen, of kermis-tenten, opgeslaagen van planken, over elkander geschooten, bij wijze van klinkwerk, gespijkerd tegen een geraamte van balkwerk, 't welk men, om 't ongedierte geen schuilhoeken te geeven, van binnen niet beschiet; zodat men terstond ziet, dat de woning niet meer dan eene net gemeubileerde loots is. -

Bij aldien de *Surinamers* even zo veel zorgen genomen hadden, zo als zij hadden behooren te doen, om de hitte 't huis uittehouden, als de

Muskovieters dit gedaan hebben met de koude, 't leeven indedaad zou hier vrij min onaangenaam geworden zijn: want voorzeker een der ingrediënten, om zijn leeven genoeglijk doortebrenge, is wel gehuisvest te zijn, niet door de lucht gebraden te worden.

In *Paramaribo* staan, in de beste straaten, de woningen tegen elkander, gelijk de huizen in de steden van *Europa*: iets 't geen de koelte niet vermeerdert. - In deze huizen, zijn de vengsters zo groot als in *Amsterdam*, en dus niet weinig toegankelijk voor de zonne-stralen, daar zij van buiten door geene luifels, gespannen zeilen, door geene sassinetten, zelden in *Paramaribo* door jalouziën, door geen geboomte afgeweert worden. Men sluit de vengsters van buiten door lomte luiken. Alzo heeft men de keuze of in donker te zitten koekeloeren, of door de zonnestralen geschroeit te worden. - De doorgaande hitte is in deze gewesten van 85°. op de schaal van FAHRENHEIT. - Te vergeefs zou men zich in 't zweet praaten, om mij te doen begrijpen, dat 'er op Gods lieven aardbodem een oort is, waar dikkere regenplassen vallen dan hier. De geleerden verschillen omtrent de hoeveelheid, die eenigen op 18, anderen op 28 voeten waters 's jaars begrooten. (*)

(*) Er is in dit land een groote en een kleine regentijd; de eerste begint omstreeks 20 Meij en duurt tot 28 Junij; de tweede begint 5 Januarij en duurt tot 't einde van Februarij: een paar dagen vroeger of laater, langer of korter.
't Grootste verschil van de lengte der dagen is van 't opgaan der zonne op 5 uur 49 1/2 en ondergaan op 6 uur 10 1/2 tot 6 uren 10 opg en onderg.

- Men vertelt mij, dat *Paramaribo* de menschlijkste plaats van dit quartier der *West-Indiën* is; zo moeten de anderen dapper slecht zijn. De nabuurschap van de linie, en de moerassigheid van dit boom en waterachtig land is weinig gemaakt, om 't leeven aangenaam te maaken, maar met permissie van de eerste aanleggers zaligr. van deeze plaatze, 't was niet zo zeer de ligging van dit land bij de linie, als de helling van hunne harsens tot eene *Westphaalsche* domheid, die hunne veele voordeelen, met welke de natuur u hier als tegens 't lijf loopt, deedt over 't hoofd zien. Bij voorbeeld, de *Yssel* is niet rijker in leem, dan de rivier van *Suriname*. Hout is hier zo overvloedig, dat 't bijna overal in den weg staat. De zon bakt de steenen *gratis*; en nogtans heeft men de averechtsheid, de tichel- of bak-steenen uit *Holland* te doen komen, schoon men ze alhier tegens *f35:-* 't duizend betaalen moet. Even zo is 't met de kalk, in weêrwil der schelpen, alhier rondsom in overvloed voorhanden.

Men maakt zich bijna boos, wanneer men in *Paramaribo* beweert, dat steene huizen koeler

zijn dan houte. 't Kan zijn, dat de eerste door kalk aan één gebonden, in dit waterachtig gewest, eene hinderlijke vochtigheid zouden krijgen; dan wat zou de *Surinamers* hinderen, de muuren hunner huizen van steenen, in de zon gebakken, met water en leem aan één gemetzelt, twee à drie voeten dik, met geene overgroote of te talrijke vengsters doorboort, ééne verdieping hoog te bouwen. De *Muskovieters* verstaan deeze archietektuur meesterlijk: zo als ik dit in de *Krim* en in de buurt van de *Krim* hebbe waargenomen. De *Surinamers* beweerden, dat steene huizen eens door de zon verhit, bestendig warm blijven, in spijt der nacht koelten. Dan niets is gemaklijker voortekomen, wanneer zulk slag van wooningen, rondsom beschut met eene genoegzaame breede gallerij, om daardoor de zon- en regenvlaagen (die denkelijk eene sterk vernielende kragt zouden hebben op steenen in de zon gebakken) aftekeeren. Nu schijnt de natuur zelve dit gewilt te hebben, daar zij den bewoner deezer gewesten eene meenigte van gewassen schonk, wier blad, als halve tafelbladen eene goedkoope en gemaklijke afschutting opleevert.

Volgens eene nauwkeurige opgaave, telt *Paramaribo*, in zijne vier wijken, 1052 huizen. -

Wanneer men elders de sensualiteit der bewoners van warme luchtstreeken heeft opgemerkt, ondervindt een reiziger, aangenaam aangedaan door de uitsteekende gastvrijheid, vriendelijk-

heid, hupsheid, dienstvaardigheid deezer menschen tegen de *nieuwkommers*, eene onaangenaame aandoeninge over derzelve onverschilligheid op 't stuk van 't geen 't leeven kan veraangenaamen, of beter 't geen voor 't genoegen des leevens noodwendig is.

Niemand is 't, zo veel ik hoorde, tot noch toe in de harsens gekomen, in zijne wooningen de zaalen door fonteinen te bekoelen, eene praktijk zo gemakkelijk intevoeren door den overvloed van regenwater. 't Gaat met de *Surinamers*, als op aarde met veele andere-ers; zij stellen 't genot des leevens tot een onzeker toekomende uit, en latende zich 't tegenwoordige ontslippen, zijn zij meest bedacht om een haastig fortuin te maaken. Misschien is 't hier aan te wijten, dat een zo nodig lommer hier zeldzaam eene aangename schaduwe geeve. De Heer A.... een der rijksten en aanzienlijksten, heeft achter zijn groot, prachtig huis een groote tuin, zo kaal van geboomte, dat nauwelijks een pad hier schaduwe vindt *Apropos* of *hors de propos* van padden, deeze zijn een mijner plaagen; zij, maar al te talrijk in de stad ingekwartierd, maaken 's avonds een Gods erbarmlijk muziek; de vrolijkste mensch, was hij ook van 't languitgerekte middagmaal, met een paar bouteilles *Bourgogne*-wijn in de maag, wederkeerende, moet door dit akelig gebrom in droefgeestigheid gedompeld worden. - Men zegt dat 't geboomte, bovenal, dat de fraaije Tamarind de insekten te

veel huisveste. Zeker is 't dat deeze hier zo onnoemelijk talrijk, als baloorig maakende zijn, en Oom TOBIAS zou zeker hier zijne reputatie van gemaatigdheid 'er bij ingeschooten hebben. Men moet bijna bestendig een stok of waaijer in de hand hebben, om zich tegen mieren en muskieten te verdedigen. De mombieren, een bijna onzichtbaar klein insekt, kwellen bovenäl de *nieuwkommers*, en geeven eene aandoening, als of men iemand heet zand op 't lijf gooide. In weêrwil van deeze kwellingen der insekten, van welke de boomen broei-nesten zijn, hebben zij een groot voordeel bij eene zo brandende zonne-hitte. Slaat HARTSINCK over *Guyana* op; 't gezicht van *Paramaribo* is noch heden van eene treffende gelijkenisse. Gij zult van onder bij 't gouvernement tot boven aan op groote afstanden, vijf kleine tropjes boomen vinden; en hij die ettelijke maalen deezen weg 's daags moet afleggen, is wel geduldig of hardhuidig, bijaldien hij deeze *boomen-strijd* niet voor den drommel wenscht. In de *grave-sstraat*, de beste wijk, staan *quasi* eenige weinige oranje-boomen, doch dezelve staan te laag en te krom gegroeit, om eenig lommer te geeven. -

Zo als ik hoorde zeggen, is deeze kolonie nu zeer gezond, zedert meer bosschen rondsom zijn afgekapt. Op dien voet was zij voorheen zeer ongezond. Mij dagt de emigratiën na de andere waereld zijn hier noch al talrijk! zeer hoog bejaarde luiden zijn overal, doch hier bui-

tengemeen zeldzaam. Men kan de ongezondheid van dit klein oort beoordeelen uit het spoedig roesten der metaalen, 't spoedig bederven der dierlijke spijzen, de hitte en vochtigheid van het klimaat, de sterke afwisseling der hitte van den dag en nacht-koelte enz. -

Schoon de meesten blanken herwaarts vloeijen, verlokt door de hoop op een groot fortuin, schijnt die grilzieke dame onder de talrijke candidaaten maar enkele favorieten te hebben, schijnen maar weinigen daarin te slaagen; de luiden van grooten rijkdom zijn hier ligt te tellen. Weltevredenheid is overal een schaarsch produkt, en de *Surinaamers* klaagen luide klagten over 't moederland. Zo hunne klagten ook maar een halven grond hebben, is 't voor hun een *stiefmoeder-land*. Zij kermen, dat de lasten 't als onmogelijk maaken, het land met voordeel te bebouwen, daar de produkten overal door tollenaars en zondaars zo geplukt worden, dat 'er voor hun bijna niets overblijft. 't Is niet in *Europa* alleen dat men misnoegden vindt. Ook hier vindt men luiden, die bedillen de directie en als eene nuttelooze uitgaave aanmerken die sommen, welke werden aangelegt, om de colonie van alle kanten te dekken met militaire posten, aangelegd, met oogmerk, om haar te beveiligen tegen de stroperijen der weggeloopene Negers, om te beletten, dat hun getal door geene nieuwe weglopers gerecruteert worde.

- Deze maatregelen waren het, welke de nieuwe belastingen onvermijdelijk maakten.

Een ander meenigvuldig klaagen der *W. Indische* Colonisten heeft hunne *Europeaansche* Correspondenten ten voorwerp. Hunne produkten, zeggen zij, worden tegen eene laage markt verkogt, en de behoeftens, welke hun worden toegezonden, moeten zij peper duur betaalen. In *Europa* merkt men wederom wel eens eene ontevredenheid over de schraalheid van pluk of oogst, en wantrouwt de apparitie der *N. Amerikaansche* Scheepen in onze Colonien. Zo ooit spreekwoorden evangelien zijn, is 't dat, 't welk in 't tegenwoordig geval zegt: *daar twee kijven, hebben ze beiden schuld.* -

Ik zag de *N. Amerikanen* op de *Surinaamsche* Plantagien de *malassie* laaden. Denkelyk vraagt gij, wat ding 't is? Wanneer 't vogt, uit 't suikerriet geperst, door kooking de vereischte dikte of korligheid verkreegen heeft, doet men 't zelve in vaten, die men zet als op een schuine rooster van dunne balkjes, leggende over een digte planke zolder. Alzo kunnen de suikervaten de dunne sijroop of *malassie* uitlekken, die door de schuinsche helling der planken in bakken te zamen loopt. De *Demerarijaanen* zijn op den verstandigen inval gekomen, hier van zelve rum, en wel een rum zo goed als die van *Jamaica*, te stookten. -

Veelen onzer Landsgenooten, die groote ka-

pitaalen op *Surinaamsche* Plantagien schooten, ondervonden een weinig laat, *dat verre van zijn goed, dicht bij zijne schade is*. Wanneer men de dingen van nabij gadeslaat, moet men zich verwonderen, dat ze noch zo goed gaan. 't Is een Directeur, die op ieder plantagie 't bestier over den arbeid der negerofficieren en negers heeft. Doorgaans is deeze Directeur een uitgedient soldaat (dus iemand van geringen afkomst, van gebrekkige, verwaarloosde opvoeding, van weinig kunde) die eerst eenigen tijd de post van neger-officier heeft waargenomen. 't Is grappig te zien de stijve, koele, deftige en achterhoudende houding des Directeurs jegens zijne neger-officieren, de eenigste blanken, met welke hij op zijne plantagie kan omgaan. - 't Staat vreemd, dat een nieuwling in 't ambacht wijzer wil zijn, dan een *agricola veteranus* of oud costumier, en evenwel is 't mogelijk, dat de hebbelijkheid den laatsten blind maakt voor eene fout, welke den eersten aanstonds treft. Zo scheen mij, onder verbeeteringe en welmeenene, 't beheer over de negers hierin gebrekkig dat men hun arbeid niet afdeelt in kleine loten, in bepaalde, kleine bestekken, ten einde te weten, wat ieder half dozein gewerkt heeft: iets onmogelijks, wanneer men vijftig negers door elkander in 't veld laat arbeiden.

Boven dozen Directeur staat een Administrateur, welke het opper-bestier over de plantagien heeft, en in *Paramaribo* woonachtig de goederen

ontvangt, en na *Europa* aan den eigenaar of correspondent inscheept. Deze is de spil waarop alles draait. Dan daar hij in de stad woont, daar hij de administratie van tien, twintig, dertig en meer plantagien te gelijk heeft, daar hij bovendien noch zijne bijzonderen eigendom te bezorgen heeft, laat 't zich opmaaken, hoe veel, of liever hoe weinig zorg en oplettendheid hem voor ieder plantagie overblijve. Indien nu iemand eigenaar is eener plantagie, eenigzints verre van de stad verwijderd, zou 't juist geen mirakel zijn, zo de administrateur in de twee jaaren eene plantagie ééns kwam visiteeren. De Directeur niets te vreezen hebbende van 't bezoekend, onderzoekend, verbeterend, bestraffend oog des administrateurs, versloft zelfs alle dagen de *tour* te doen door zijne koffij en zuiker-werken, is wel eens te gichtig of te kreupel, om deeze fatigue dagelijks te kunnen uithouden, laat 't op de neger-offieieren aankomen, die misschien 't voorbeeld van de rest volgen, en daar de koe niet hun is, ze slapjes bij de hoorns vatten. Verschoon de vluchtige, maar stoute bemerkingen eens reiziger, welke de dingen alleen ter loops kon waarneemen, dingen welke juist niet ingericht zijn, om de zulken, die bij dit werk groot belangen hebben, geruster te doen slaapen. Zeker zou 't wel wonder weezen, zo deeze bemerkingen niet 7/8 juist waren: want *verre van zijn goed, dicht bij zijne schade*, -

Aan 't hoofd deezer Colonie staat de heer FRIDERICI , een man van de uitsteekendste bekwaamheid en kunde, ik beoog geen boek geleerden, geen wijs man in theorie, (schoon deeze heer ook eene uitgestrekte lectuur bezitte,) neen iemand beleert door eene lange behandeling van zaaken, tot zijn beroep specteerende, door en door kundig in de dingen van zijn Gouvernement, de beste kenner van *Hollands Guyana*, 't geen hij in zijne veelvuldige militaire expeditien, rechts- en links doorreisde. Wanneer men aan 't hoofd van 't bewind gesteld zijnde, zich in de geleegenheid bevindt, om eenigen te verplichten, moet men veele sollicitanten afwijzen, moet men veele vijanden hebben; en nogtans hebbe ik, die in deeze Colonie veelerlei gezelschappen bijwoonde, niemand van deezen braaven en verdienstvollen Man iets ten nadeele hooren zeggen, een ieder den mond van deszefs lof hartelijk vol hebben. Z E: is tevens aan 't hoofd van 't civiele en militaire gestelt. De militairen, 't is iets ongelooflyks, zien 'er zo fris uit als bij ons, zijn even goed geëxcerceert; en kwam 't te gebeuren, dat t'eenigen tijd een buitenlandsche vijand zich van deeze kostelijke Colonie wilde vermeesteren, 't laat zich aanzien, dat eene bezetting van 2400 uitgeleezene troepen, onder 't aanvoeren van een man, van zo veele militaire ondervinding, van een zo koelen, bedaarden moed, als de heer F. het den vijand

over zijne onbedachte onderneeming, zou doen berouw hebben.

De natuurlijke legging van deeze Colonie maakt alle vijandelijke onderneeming tegen dezelve zeer bezwaarlijk. De ondiepte der rivier, maakt dezelve op zijn allerhoogst voor schepen van 50 stukken genaakbaar, die noch een bij. zonder hoog water moeten afwachten, om binnen te komen. 't Vaarwater of de geul, welke zij door moeten, loopt vlak voorbij en reeds van verre onder 't bereik van 't talrijk geschut van 't fort *Nieuw-Amsterdam*, (om welk te bedienen een corps van ruim 200 man voorhanden is) en is te smal, om meer dan één schip tevens doortelaaten. De boorden der rivieren, zijn hier overal, de aanlegplaatsen der plantagien uitgezondert, begroeit met *Mangroven*, met geboomte, tusschen beiden van 't welk het dikke en sterke *lianen*-gewas, de moerassige, slibberige bodem, de doortogt overal bezwaarlijk, en op den langen duur onmogelijk maakt^(*): Men ontmoet hier bestendig in de bosschen een boom, wiens stam geheel gewapend is met lange, sterke, scherpe doornen, die men niet kan

(*) Wanneer men de Plantagie achter in de bosschen, waar altoos noch eenig argwaan van gebaanden weg is, wil indringen, laat men een paar negers met lange messen vooruitgaan, om deeze lianen door te kappen. 't Is den onervaaren niet begrijpelijk te maaken, hoe afmattende deeze wandeling is.

aanraaken zonder zich te kwetsen. De Colonie is boven dien zo wel voorzien van 't geen tot 't levens-onderhoud nodig is, met 't geen het leeven aangenaam maaken kan, manufactuuren en wijnen uitgezonderd, (de eersten van welken de warmte van 't klimaat niet zo nodig maakt, de tweeden van welken men met rum vervullen kan) dat haar te willen uithongeren, verloren moeite zijn zou. 't Vee is in *Paramaribo* zo overvloedig, dat men 'er vijfmaalen in ieder week, een Os, en éénen dag een of meer Varkens slagt. De *Banannen*, de *Mais* en veele meelachtige wortelen kunnen de plaats van brood vervullen. -

Kwam 't t'eenigen tijd gebeuren dat de bronaderen van welvaaren, een weinig aan 't uitdroogen, ophielden, 't Vaderland te zoogen, (iets 't geen ik hoop, dat lange mag uitblijven!) kwam dit te gebeuren. *Guyana* zou voor de Republiek eene dubbel belangrijke bezitting worden. De tallelooze, ongelooflijk vette gronden, die aan de boorden der schoone en bevaarbaare rivieren van *Copanama* en *Sarameca* onbebouwd leggen, zouden de cultuur van Zuiker, Koffij, Katoen, Kakao, zodanig kunnen uitzetten, dat *H. Guyana* alle de markten van *Europa* met deeze produkten of behoefkens zou kunnen voorzien. En waarom zou eene geoorloofde industrie zich niet ook mogen verrijken met de Indigo en Cochenille? waarom zou men zich niet mogen toeleggen op 't inzamelen van alle die medicinaale drogerijen, welke de *Spanjaarden* nu uit *Peru* trekken? de

gelijkheid van 't klimaat zou ons *a priori* van 't slaagen deezer speculatie kunnen verzeekeren, zo in de *Surinaamsche* bosschen, ook de ondervinding ons ettelijken van die produkten niet met beide oogen deedt zien. -

't Is bekend uit de *Historia Medica*, en gelukkig dat 't alleen daaruit bekend is, welke eene afschuwelijke ziekte oudtijds was de Melaatsheid, *Lepra* of *Elephantiasis*, door welke nauwgezette voorzorgen haare besmetting verhindert werdt zich verder uittebreiden. Zedert zo goed als twee eeuwen is dit ongeluk van ons geweeken; en wij weeten nu alleen, dat in *Damascus* noch één wijk is, waarin de Melaatschen, gescheiden van de gezonden, leeven; maar 't geen zeer enkelen weeten, is dat de Colonie van *Suriname* misschien meer Melaatschen telt, dan de genoemde Stad in *Syrien*. Reizigers, welke in de *W. Indien* geleefd hebben, kennen de geweldige huidziekten der *Afrikaansche* Zwarten. 't Zijn de Negers, die ons (een dichter zou zeggen, om zich te wreken over de onrechtvaardigheid hun door ons aangedaan) of liever den *Surinamers* dit legaat gemaakt hebben. De moeilijkheid voor een Artz, 'k laat staan voor iemand, die 't medicinaale *schemer-licht* niet gezien heeft, om deeze ziekte in haare geboorte^(NB) te ken-

(NB) 't Eerste kenmerk van de *Boässi* is een vlakje, veeltijds op 't vleesigste deel van 't ligchaam, grauwwachtig van verwe, waarvan de *anaesthesia* u die plek kan doen prikken en branden, zonder dat de lijder er gevoel van hebbe.

nen, de liefhebberij om in eene *contoraale*, of juister in eene *conhangmakkaale* gemeenzaamheid met de zwartinetjes te leeven, maakt de blanken eerst mannen, daarna vrouwen, erfgenaamen van dit afschuwelijk legaat. Te vergeefs droeg en draagt de regeering zorge, dat geen Slaavenhaaler zijn Armazoen in de Colonie mag verkoopen, ten zij de Dr. hiertoe van haar aangestelt, de zwarten nauwkeurig onderzocht, en den verkoopbaaren een getuigenisse gegeven heeft van vrij te zijn van deeze ziekte, in deeze gewesten bij den naam van *Boässi* bekend. Dit kwaad heeft zich onder de *Surinamers* maar al te veel verspreid. Welk een ongeluk, indien 't zelve wederom onder de bewoners van de andere deelen der waereld kwam woeden! een ongeluk, des te vreesselijker, daar men voor eerst gebrek zou hebben aan goede Artzen, met de *diagnosis* en *methodus curativa* deezer ziekte bekend.

't Was ter voorkoming van zo grooten onheil, dat de wijze voorzorg des heere FRIDERICI aan de boorden van de *Sarameca*, 18 uren van den oever der zee, bij de militaire post *Groningen*, een *Boässi*- of Leproozen-gesticht in weezen gebragt heeft. Door de goedheid van dien heer zag ik mij, op den 5den Maart 1792, in de zeldzaame geleegenheid, dit eenig en ge-

ducht verschijnzel te zien, en eene ziekte waarteneemen, die den ongelukkigen zijne existentie, bij stukken en brokken, eerst doet, daarna ziet verliezen^(*). Zo als men mij verhaalde, telde men in dit etablissement 140 lijders, in welker getal ook eenigen waren buitengewoon erg geteistert van de *Lues Venerea*. Eenige hadden de vingers en teenen verlooren; zommigen hadden de teenen stompachtig tot een gegroeit, en bewaarheidde de etymologie van 't woord *Elephantiasis*, ettelijken waren begroeit met korsten en zweeren. Een *Rotterdammer* die eenige vingers verlooren en de andere dood of gevoelloos hadt, verhaalde mij bij 't aanhoudend gebruik van de kwik baat gevonden te hebben. - Naar 't mij voorkwam scheen dit etablissement meer te beoogen de gezonden te stellen buiten de gelegenheid van besmetting, dan de kranken te stellen buiten de mogelijkheid van te kunnen aansteeken, dat is, hen te geneezen. Men vindt

(*) Om deeze kronkelachtige uitdrukking klaar te maaken, gelieve de Lezer te weeten, dat de *Boëssiërs* eerst 't gevoel in eene der extremiteiten, daarna de extremiteit zelve verliezen. Zo 'er in dit ongeluk eenig *solamen* was, mogt 't zijn, dat deeze extremiteit nimmer de *penis* is, waarvan een buitengewoone *vigor* de lijders kwelt met eene zeldzaame *salacitas*. De *Medici* begeerig iets bijzonders te weeten omtrent deeze ziekte, kunnen raadpleegen de geleerde schriften van den ervaaren *Surinaamschen* Artz SCHILLING, voor weinige jaaren te *Utrecht* uitgegeeven.

in de zo aangehaalde schriften des heere SCHILLING eenige geopenbaarde *arcana* over dit euvel; dan hunne waardij daar latende, zou ik geneegen zijn te gelooven, dat eene zeer lange gerekte *methodus sudatoria* 't beste *arcanum* (*) is. -

De Negers staan in de Colonie van *Suriname* tot de Blanken als elf zo geen twaalf tot één, en nogtans hebbe ik tot noch toe geen woord van hen gesproken. Bij mijn komst voor 't *N. Amsterdam*, werd mijn *Surinaamsche* reisgezel door een tert-boot van zijn vaders plantagie in de *Commewijne* afgehaalt. - Geduurende mijn langduurig verblijf in *Rusland* hadt mijn oog zich duizendmaal vermaakt met de sloepen, welke de *Neva* bevaaren, die door roeijers en quartier-meesters, alle in eene gelijke kleeding, wel van geene fijne stoffagie, maar door 't uniforme en de leevendigheid der geschakeerde kleuren op een afstand aan 't gezicht behaaglijk, bediend worden. Alhier ontwaardde ik een zevental van zwarten, de een met een hoed, of een fragment van een hoed, mutz of doek de andere met de kaale kop, deeze in een hemd, zo heel als gescheurt, met

(*) Op zommige plantagiën moet men in haast de koffij droogen op steene zolders, die van onderen door kagchels heet gestookt worden. De negers, die dit stookwerk verrichten, zwemmen in een bestendig zweet, en worden door dit zweeten 't best van huidziektens geneezen.

heele, halve of geene broeken, in één woord 't zinnebeeld van ellende, haveloosheid, verzukkelinge. Dit bevestigde 't geen ik van de slordigheid der negers had hooren vertellen, en gaf mij geene te hooge gedagten van de huishoudelijkheid en 't overleg der baazen, die met een greintje oplettendheids en met zeer geringe kosten deeze hunne ge voone equipagie in goede orde konden houden. De eenige ordentlijk bemande boot, welke ik in de *W. Indien* gezien heb, was die van den heer gouverneur F.

Dit uithangbord der *Afrikaansche* moedeloosheid en haveloosheid ziet men ook op de plantagien en in de stad; en met dit al lieven deeze schepzels, en, zo zij zeggen, mede-schepzels, geweldig den opschik; doch om een zijde-doek, gordel of eenig ander optooizel ordentlijk te bewaaren, er lang nut van te hebben, zo verre gaat hun nadenken niet! - De paarden en ezels zijn geen mede-schepselen. Uit derzelver vermenging wordt gebooren 't muil-dier, onbekwaam zich te vermeenigvuldigen met eenig ander muil-dier. De vermenging van blanken en zwarten geeft de mulatten en mulattinnen, die nimmer trouwen, wijl zij zeggen, dat uit dit huwelijk geen kroost voortkomt Toen ik mij in de *W. Indien* bevond, deed ik mijn uiterste best, om eens voor al muur-vast te verneemen, of dit een praatje dan een *fact* was. 't Bericht van den een streedt met dat van den ander. men erkende toch over 't algemeen niets te weeten van ee-

nig huwelijk van een mulat met eene mulattin; en *per saldo* kwam ik zo wijs t'huis als ik uitgegaan was. Zo nogtans 't negatieve waar was, zo deeze geele grauwe of bruine menschen niet onder elkander voorteelden, zou 't gevolg wel kunnen zijn, dat de zwarten onze medeschepzelen zijn, gelijk de ezels 't zijn van de paerden. - 't Was de plaats u hier eenig verslag te geeven van de levenswijze en 't lot deezer onzer heele of halve natuurgenooten in de *W. Indien*, maar de welspreekende abt RAYNAL is mij hierin voorlang in de voorbaat geweest.

Ik herinner mij niet, dat hij gesproken heeft van hun *Groot-Zondag*, zo noemt men een dag, die op ieder plantagie alle jaaren eens komt, wanneer de zwarten hunne en haare kleedingsstukken, eenige ellen bont, salpouris, hoed enz. ontvangen! 't Is de plantagie-kermis; geen werk doen - de zweep aan de spijker - drinken - danzen en vrolijk zijn. De reiziger zou wel lui moeten zijn, dien 't gezicht van dit festijn^(*), niet betaalde de moeite eener reize van 1,200 geographische mijlen. Men ziet en men bewondert de onvermoeide dans-koort^(†) der zwarten, die hen 48 en meer uren in beweeging houdt.

(*) De Engelschen hebben 't zelve in plaat afgebeeld.

(†) Men vertelt u, dat zommige negers eene dans verstaan, waar mede zij elkander betoveren: *relata refero*. Deeze dans is op 't strengste verboden.

Een der negers neemt een balk van 10 a 12 duim diameter, holt die balk aan een der eindens in de form van een kom uit, spant er een vel over, en legt zijn balk op een stuk houts. Zich daar nu kruiselings over heen gezet hebbende, touwt hij aan 't werk, en slaat met beide vuisten op die quasi-trommel met een geweld, ten einde in de concurrentie der andere muzikanten gehoor te vinden, met een geweld, dat 't zweet hem langs 't lijf loopt, en maakt alzo kloppende eene soort van eentonige *cadance*, waarvan 't *thema* ieder ogenblik hervat wordt. In dit concert wordt hij geëaccompagneert door negers en negerinnen, die met rammelaars en quasi-paternosters, 't lighaam in allerlei contorsien beweevende, een ongehoord gedruis maaken: terwijl tevens eene bende van zwarten van de *Groot Zondag*, en van de omliggende plantagiën door elkander vliegen, springen, en de geciviliseerdsten onderden zwarten hoop, (waarvan eenige gekleed, eenige 99/100sten naakt, anderen met lorren, todde en ruïnen van klederstukken behangen: een geheel 't welk eenig en voorbeeldeloos bont is!) stukken en brokken gelijktijdig van menuëts en contredanzen door elkander maaken. - - -

Geen sprekender bewijs is 'er, dat de luchtgesteldheid of klimaat eener plaatze juist niet altoos precies afhangt van haaren meerderen of minderen afstand van den evenaar, dan een reiziger ondervindt die uit *Suriname* in *Demerarij*

komt, in welke plaatze men, zijn gevoel alleen raadpleegende, zeggen zou zich op een veel grooter afstand van de linie te bevinden: zo veel min drukkende is hier de hitte! dit voordeel is men verschuldigt aan 't afkappen der bosschen, en eene vrijen doorspeeling van de winden. Dan hier door leggen deeze kusten ook meer open voor eene vijandelijke landing, tegen welke *Demerarij* veel minder in staat zou zijn zich te verdedigen dan *Surinamen*. *Item* de Smokkelarij!

In een mijner voorigen hebbe ik gesproken van de nadeelen, welke de landbouw lijdt door gebrek aan opzicht van den eigenaar of administrateur. Hier woonen de luiden meest alle op de plantagiën, die, zo ik gehoord hebbe, *pro rato* van de uitgestrektheid meer producten geeven, dan de *Surinaamsche* - misschien ook wel wijl de gronden verder afzijn van uitgeput te zijn - misschien ook wijl de landbouw in *Demerarij* min belemmering plagt te vinden in belastingen van in- en uit-gaande rechten - misschien ook wijl veele planters met groot en onmiddelijk voordeel een goed deel hunner produkten aan de *N. Amerikanen* kunnen afzetten, zonder door correspondenten in *Europa* geplukt te worden - eindelijk misschien wijl de aankoop van slaaven hun hier gemaklijk gemaakt wordt.

Voor aan in 't opkomen van de rivier van

Demerarij, de fortres even voorbij gevaaren, ontmoet men, aan de linker zijde, *Stabroek*, de hoofdplaats deezer Colonie, de zetel van 't gouvernement, de woonplaats van eenige officianten en winkeliers. *Stabroek* is eene breede straat, ongeveer 10 minuuten lang, ter zijde van welke men aan weêrskanten andere huizen vindt. In 't geheel mogen zij, naar gis, 250 in getal belooopen. Zoo als alles, wat nieuw is, behaagt, also behaagt dit gehucht van nieuwe houte huizen.

Men heeft *Demerarij* vergeleeken bij een jeugdig, welvaarend kind, *Suriname* bij een volwassen, afgeleefd man; eene vergelijking, die mogelijk meer dan eene zwakke zijde heeft. *Demerarij* mag jeugdig zijn (want deeze Colonie is ongeveer 50 jaaren oud) mag koel en gezond zijn, *Demerarij* mag langs de boorden van zijnen stroom een pad voor rijtuigen hebben ('t geen nogtans de klei van den grond voor rijtuigen in den regentijd onbruikbaar maakt) *Demerarij* is en zal noch lang, wat 't dagelijksch leeven aangaat, zeer onbekwaam blijven. Zo als in de steden de inwoners de huizen bewoonen, bewoonen de *Demerariaanen* hunne plantagien, geleegen langs de kusten, langs de zoomen der rivier. Daar nu in dezelve 't water regulier open af-loopt, dwingt dit de *Demerariaanen* hunne beweegingen, op- of afwaarts, naar de ebbe en vloed aftepassen; om nu niet te gewaagen van

't veelvuldig gebrek aan bekwaame steigers of aanlegs-plaatzen aan de plantagien, waardoor 't aankomen meer bezwaarlijk wordt dan men zou denken. De wurm, welke in deeze wateren 't hout spoedig verteert, misschien ook de kosten, doen 't timmeren van schuins oploopende steigers achterweg blijven. Wat de wurm betreft, men kan haar den lust tot 't hout-knaagen door middel van de koolen-teer beneemen: dan daar deeze niet altoos voorhanden is, zo geloov' ik dat men, een weinig *arsenicum* in de ordinaire teer mengende, 't zelve oogmerk even goed bereiken zou; eene proef, die ligt te neemen is.

Demerarij is eene colonie, wiens planters half Engelsch zijn. Dit doet mij vreezen, dat dit volkje, schrikkelijk gezet op alles wat zijner natie is, t'eenigen tijd bij de opdaginge van eenige vijandelijke *Britsche* magt ons eene kwaade part mogt speelen. Men kan van *Demerarij* over de *Barbados* op *Falmouth* en *Europa*, regulier twee maalen in de maand correspondeeren.

Voor 't geen ik van de *Berbice* te zeggen hebbe, is een P.S. groot genoeg, ten zij ik wilde uitweiden over de belachlijkheid, dat een kleine hoop menschen, op meer dan duizend mijlen afstands van hun vaderland, 't onverstand hebben zich door twee partijen te verdeelen, d.i. 't genoeg van 't maatschappelijk leeven den hals te breeken: want hier te lande is 'er

eene partij, die 't houdt met den heer gouverneur, eene andere, welke met hem overhoop legt, wijl iemand van haaren aanhang geen gouverneur geworden is. De hoofdplaats van *Berbice* legt drie tijden, d.i. 18 uren de rivier op. De huizen, misschien geen vijftig in getal, zijn van steen gebouwt. Zo men u niet vertelde, dat hier een fort is, men zou moeite hebben, om 't te gelooven; want twee drie stukjes kanon, op een brok hout vast gemaakt zouden u bezwaarlijk 'er eenig denkbeeld van geeven; of 't mogt dan zijn, dat men dit artillerij-park in zijne verbeeldinge combineerde met eenige zoldaten.

Men gaat hier zwanger met 't ontwerp van 't bouwen van een nieuwe stad, die veel digter aan de zee zal komen; eene onderneeming, in welke ik deeze eerlijke luiden veel voorspoeds wensche, schoon de geringheid der Colonie een zo groot project, en den omslag van 't verhuizen dien voorspoed zeer gering mogt maaken. Daar de lasten hier minder dan elders in hollandsch *Guyana* zijn, en 'er geen gebrek is aan goede gronden, begrijp ik niet, waarom dit etablissement zo klein gebleeven zij.

Ettelijke uren boven de hoofdplaats, aan de *Savonnetta*, is een dorp, waarin duizend en meer *Indiaanen* wonen. 't Spijt mij, verstoken geweest te zijn van de gelegenheid, deeze schuldellooze menschen een bezoek te hebben kunnen

geeven: maar men heeft niet altoos en boot en negers tot zijne dispositie.^(*)

En u, *Nederlandsch* Publiek, u, wiens gedult dagelijks zo onbarmhartig misbruikt wordt, u verzoek ik nedrig te versooneen het weinig beteekenende van dit *W. Indisch* geschrijf: daar 'er zo veel beteekenends over te schrijven was. Maar eene *Lantaarn* is ook geen *Vuurbaak*, en eene *brochure* geen *boek*!

(*) Daar 't kon gebeuren, dat eenige W. Indische Vrienden van den Schrijver, gesteld, dat bij toeval hun dit boekje in de hand kwam, hen daaruit mogten kennen, neemt hij ten besluite deeze gelegenheid waar, om hun zijn oprechten dank te herhaalen voor de meenigvuldige bewijzen van eene gulle en elders ongewoone gastvrijheid die hij bij hen genooten heeft, voor den welmeenenden en hartelljken ijver, waarmede zij hem onverdient, in zaaken van aangelegenheid, wilden van dienst zijn.

Fragmenten des Ussieten Burgers Job.

De mensche van eene vrouwe gebooren is kort van dagen, en zat van onruste - hij komt voor als eene bloeme en wordt afgesneeden; ook vlucht hij als eene schaduwe, en bestaat niet. - De dag verga waarin ik gebooren ben. - Waarom ben ik niet gestorven van de baarmoeder aan? en heb ik den geest gegeven, als ik uit den buik kwam? - en ik zoude niet zijn met de koningen en raadsheeren der aarde - van den morgen tot den avond worden ze vermorselt, zonder dat men 'er acht op slaat, vergaan ze in der eeuwigheid. - Och of mijn verdriet recht gewoogen wierde! heeft niet de mensch eenen strijt op der aarde? en zijn zijne dagen niet, als de dagen des daghloners. - Alzo zijn mij maanden der ijdelheid ter erve geworden, en de nachten der moeite zijn mij voorbereid. - Mijne dagen zijn ligter geweest

De Nakomelingschap by 't leezen der Historie van den Tegenswoordigen tyd.

dan een weevers-spoele, en zijn vergaan zonder verwachtinge.

Een wolke vergaat en vaart heenen, alzo die in 't graf daalt, zal niet weder opkomen. Hij zal niet meer wederkeeren, en zijn plaats zal hem niet meer kennen. -

Wat is de mensch, dat gij hem groot acht, en dat gij uw herte op hem zet? - Mijne ziele is verdrietig over mijn leeven, ik zal mijne klage op mij laten; ik zal spreken in de bitterheid mijner ziele. - Och dat ik den geest gegeven hadde, en geen oog mij gezien hadde! - gewisselijk gij zijt leugen-stoffeerdere: gij alle zijt nietige medicijnmeesters. Och of gij alle stille zweeget! dat zoude ulieden voor wijsheid weezen - Uwe gedachtenisse zij gelijk asche; uwe hoogten als hoogten van leem.

Van de Tegenwoordige Regeeringe van Holland.

In mijn vorige *Lantaarn* deelde ik mijne Lezers en Lezeressen mede, een apart schetsje van 't toenmaalg gouvernement deezer Provintie. Zij die, bekend met haare topographie, dit voorstel overdagten, (want de gevolgtrekkingen, 'er uittehaalen, hun vlak voor de neus te leggen, was niet saisoenelijk) waren dan wel steekenblind, zo zij niet zagen de - en wel geduidig zo zij niet morden over de ongerijmtheid van dat zamenstel, zagen met weêrzin in de Vergaderinge van *Holland* één afgevaardigden, of ten minste één stemvoerer van *Amsterdam* en van *Edam*, en vernamen met walginge, dat de afgevaardigde van 't laatste, volgens de constitutie, 't recht hadt die stem zo luid te doen klinken, als die van 't eerste.

Laaten wij eens effen loopen kijken, hoe de boël 'er nu uitziet! Deeze moeite, zal mij mogelijk iemand tegenwerpen, is vrij overbodig, daar 't tegenswoordig gouvernement alleen *provisioneel* is, daar de vergadering van Holland, weldra in de Nationaale Conventie versmolten, als op 't gijpen legt. Ik voel 'er de kragt van. Een provisioneel gouvernement staat tot een constitutioneel, als eene loots staat tot een gebouw. Men heeft altoos de gewoonte 't laatste, voorzo verre 't eenige schoonheid heeft, afteschilderen, maar wanneer de loots eens is afgebrooken, herinnert zich niemand meer aan haare consti-

constructie. Laaten wij hierom, terwijl de werklui 'er noch in bezig zijn met 't ontwerpen van 't plan, misschien ook wel met 't prepareeren van 't gereedschap voor 't reële gebouw, mij en 't publiek 't vermaak, de stichting niet weigeren, om te leeren, hoe die loots, eer zij noch is afgebrooken, 'er van buiten en binnen uitziet, en de teekening daarvan voor de nakomelingschap bewaaren, die heete traanen storten zou, zo zij van dit kabinet-stukje zich beroofd zag.

't Getal der leden, die thans uitmaaken de Hooge Vergaderinge der Provisioneele Representanten des Volks van *Holland* is niet vast bepaalt. Zelden of nimmer daalt 't beneden de 40, noch steigt 't boven de 90. Dit Hooge Collegie bestaat uit:

I. De Afgevaardigden der voormaals 18 stemhebbende steden der Provincie.

II. *Niet* de Ridderschap, waarvan één lid voortijds in die vergaderinge zitting hadt. Deeze is nu, gelijk men weet, in den Heere ontslaapen, is reeds lang begraven, en was reeds voorlang vergeeten, zo de erfenis haarer nalaatenschap 'er noch zomtijds de erfgenaamen niet aan deedt denken.

III. De Afgevaardigden van ettelijke steden, die in overoude tijden stem in Staat hadden, doch bij verloop van tijden te pover wierden, om de kosten van de bezending goed te maaken, en welke onder den naam van *Stede* en

niet van *Stad*, onder ons plagten bekend zijn; bij voorbeeld *Woerden, Oudewater, de Beverwijck, Schaage* .

IV. De Afgevaardigden van ettelijke Dorpen, welke 't zij verstooken van 't recht, om ieder een Afgevaardigden te zenden, 't zij te arm om dit te bekostigen, in een zeker mij onbekend getal, één gedeputeerden te zamen na 's Haage zenden.

Ieder dier stemberechtigde plaatzen mag, zo ik wel heb, tot 12 leden zenden, die echter eene niet meer dan vierledige stem kunnen uitbrengen.

Of deeze Afgevaardigden de poincten van de liberatie zenden aan hunne Committenten, of zij van dezelve eene instructie ontvangen, of zij gehouden zijn te gehoorzaamen aan hunne bevelen enz. enz. in één woord, hoe dit alles gaat of kruipt, zijn dingen mij *notario* totaal onbekend. Alleen is hieruit ontemaaken, dat, bij aldien *Zaandam* goedvindt 4 Leden na de Vergaderinge te zenden, dat Dorp even zo veel intebrenge krijgt als de stad *Amsterdam*, welk laatste daar door juist die maate van invloed *wint*, die zijne volkrijkheid en zijn rijkdom proportioneel vorderen.

Zo ziet 'er ons Provinciaal, Provisioneel Staatsgebouw van buiten uit. Van binnen heeft deeze Hooge Vergadering wel eenige overeenkomst met die der Kristenen, in de eerste eeuw der Kerke. Gelijkeid wordt hier ten stipste waar-

genomen. De oude rangschikking is 'er geheel uit verbannen, en alle de Afgevaardigden zitten, zo als zij komen, door elkander, mogen zich plaatzen naar verkiezinge, behalven aan 't *Buffet*.^(NB.)

Denkelijk zal de lezer wel iets gehoord hebben van wijlen een *Poolschen* land dag, van de verwarring, 't gekijf, 't wilde geschreeuw der afgevaardigden, hoe deeze of geene geknevelde Magnaat door 't woeste getier, 't onbezuisde gebabbel van zijnen aanhang, ('t geen men in een Stadhuis-woord *acclamatie* ^(*) noemt) zijne be-

(NB.) *Nodige Herinnering.*

De lezer, voor zo verre hij eenigzints bereist of beleezen is, mag misschien wel gezien of gelezen hebben, hoe 't in Engeland de gewoonte is, dat de leden der beide huizen, wanneer hunne vergadering wat langer duurt, na een nabuurig *Buffet*, in een belendenden *tavern* loopen, om zich te gaan versterken, ververschen of bekoelen. Dit wetende zou hij - 't geen ik mij haaste voortekomen - kunnen denken, dat dit *Buffet* eene soort van *kantoortje* was, aan 't welk deeze of geene kasteleinesse de gevraagde verkwikkingen kon toedienen. Hierin zou hij zich lompelijk bedriegen. Geen schaduw van dit alles is hier te ontdekken. De Representanten des Volks van Holland leeven veel soberer, dan 't Volk 't geen zij representeren. Terwijl veelen deezer onder een vriendelijk glaasje zitten, vergenoegen de Leden deezer Hooge Vergadering zich met een kop of kom *Thee*. Mogt ik als *Medicus* en Menschenkenner een ongevraagden raad geeven, mij dunkt een kop *koffij* zou om deszelfs *antisoporifique* kragt de voorkeure verdienen.

(*) In goed Nederduitsch *toeschreeuwinge*.

geerte wist door te drijven. Deeze of zoortgelijke ongeregeltheden zijn verre van hier gebannen. Men delibereert met bedaardheid, met eene gelijke vrijmoedigheid, zonder eenigen paus, drijver of bullebak na de oogen te zien, en komt alleen door een gereegeld, cordaat opneemen der stemmen tot 't concludeeren, 't de creteeren: zodat 't zo goed als mathematisch zeker zij, dat ieder decreet de emanatie van den wil der meerderheid is.

Verders worden alle de zaaken behandelt langs den volgende voet:

α 't Gebed.

β Resumtie van de Notulen.

γ Deliberatie over de ingekomene requesten en missiven.

δ Rapporten van de Gedeputeerden ter Generaliteit.

ε Adviezen van den Hove.

ζ Dan aan de orde van den dag, d.i. die lijst van Commissoriaal gemaakte stukken, tot welker afdoening een vaste dag bepaalt is.

NB. Deeze lijst wordt geformeert door den Commies der Secretarie.

Nu komen in de Rapporten der differente Committés, die door leden van die Committés zelve ingebracht worden; als daar zijn:

1. 't Committé van Algemeen Welzijn.
2. 't Committé van Algemeene Waakzaamheid.
3. 't Committé van Militaire Zaaken.
4. 't Committé van Finantie.

5. 't Committé van Koophandel en Zeevaart.
6. 't Committé van Vivres.
7. 't Committé van Algemeene Waakzaamheid.
8. 't Committé van Noodlijddenden en Uitgeweeenen.
9. 't Committé van Voorlichting.
10. 't Committé van Hooge, Laage en Middelbaare Jurisdictie.
11. 't Committé van de Zee- en Rivier-dijken.
12. 't Committé van Onderzoek.

De President brengt alles in deliberatie.

NB. In eene Vergadering van 100 personen vindt men allerlei talenten van 't politieke, militaire, finantieele, kerkelijke, commercieele enz. Niets is dus voordeeliger dan alle die talenten te ziften - wel te verstaan met eene goede zeef - en voor ieder vak van bestier luiden van bevoegtheid te neemen. Deeze nieuwe acquisitie in de regeeringkunde is een legaat van Frankrijk, waarvan wij edoch 't collateraal betaalen.

Nu doet eenig lid der vergadering een particulier voorstel, waartoe een ieder gelijk recht heeft.

Eindelijk en ten laatste, en zomtjids zeer laat scheidt de President de Vergadering; dan of dezelve, even als bij de opening met een gebed, nu bij de sluitinge met eene dankzegginge afloope, is iets waar omtrent mijne berichten zwijgen, 't geen mij grieft! *item*, de eed van secretesse wordt alleen geïnjungeert, wanneer

een te neemen besluit, buiten deeze precautie, 't bedoelde effect niet zoude sorteeren.

Ik zoude deeze schetse onzer teegenswoordige Provisioneele Regeering hier gevoeglijk kunnen besluiten met mijne oprechte, schoon minvermogende voorbede, dat Wijsheid, Gematigdheid, Rechtvaardigheid, Edelmoedigheid, Bedaardheid, Orde en Beleid, de bestendige drijfveer van alle haare daaden mogen zijn, was niet, dat alle die daaden zelve hiervan reeds de luidspreekendste bewijzen draagen, en dit gebed aldus ontijdig, overtollig zijn mogt.

Van de bevolking der Republiek, en van de Lasten, welken de ingezeetenen in ieder Provincie betaalen.

De menschen zijn 't bloed, de zenuwen, de harsens, de ziel van een Staat: in zo verre namelijk de bodem, of de artificieele existentie van deszelfs inwoners hen voeden kan. Zonder deeze zijn zij liever voor den Staat een last. Er zijn landen in Asiën, in welke de groote disproportie tusschen de eeters en de eetwaaren, gebiedt de kinderen, welke boven een zeker bepaalt getal in de waereld komen, bij de geboorte te dooden.

Dan dit is 't geval hier te lande geenzints, maar kon 't worden.

De bevolking van een Staat is de politieke

thermometer van zijn welvaaren. De regenten onder 't vorig bewind schijnen dit zo niet te hebben aangemerkt; ten minste weet ik niet, waaruit 't zou blijken, dat zij eene onafgebrooken oplettendheid op de rijzing en daaling van deeze schaal hebben gevestigd. Anderzints zou men een vasten voet hebben, in de begrooting der volkrijkheid deezer Landen.

Wanneer men bij elkander voegt de verspreide materiaalen, welke uit eene menigte werken te haalen zijn, zo schijnt voor ongevaer vijftig jaaren de geheele bevolking deezer Landen bedraagen te hebben een getal van 2,200,000 zielen.

Volgens den Heer KERSSEBOOM schijnt elke bevolking aan haar zelve overgelaaten, aangroeijen in deeze reeden: namelijk dat 100,000 menschen leevende op eenig present jaar, aangroeijen tot 100,175 op het naastvolgend jaar.^(*) Zo men nu hier noch bereekent de jaarlijksche emigratien uit andere landen herwaarts, zo zal men weinig zwarigheden maaken, om de opgaave, welke van Nederlands bevolking voor ruim tien jaaren gegeven is, voor echt aan te neemen; en des te meer daar dezelve zo specifiek is.

Overeenkomstig deeze opgaave bedroeg zij 2,778,682 zielen. Namelijk:

Aan Mannen en Jongel. onder de 20 jaaren	610,123
---	---------

Vrouwen en Dochters onder de 20 jaaren	610,826
--	---------

Mannen tusschen de 20 en 50 jaaren	591,114
------------------------------------	---------

(*) Bladz. 21.

Vrouwen tusschen de 20 en 50 jaaren	600,198
Mannen tusschen de 50 en 65 jaaren	120,000
Vrouwen tusschen de 50 en 65 jaaren	121,315
Mannen tusschen 65 en 80 jaaren	51,518
Vrouwen tusschen 65 en 80 jaaren	51,826
Mannen boven de 80 jaaren	7,300
Vrouwen boven de 80 jaaren	7,412

Volgens de opgaave der schrijvers, welke voorheen de bevolking, zo als gezegt is, begrootten op 2,200,000 menschen, was deeze bevolking afgedeelt in de volgende manier:

Gelderland	268,632	Inwoners.
Holland	1,000,000	(*) -
Zeeland	95,000	-
Utrecht	75,000	-
Vriesland	140,000	-
Overijssel	108,000	-
Groningen en Ommel	80,000	-
Generaliteitslanden	435,000	-

In welke proportie de bevolking in ieder der zeven Provinciën en Generaliteit, is aangenomen, kan ik niet zeggen, en heb ik nergens gevonden.

Van het Finantie-weezen der Republiek.

De bevolking onzes Vaderlands is door de slofheid der oude Regeering zo wat raadzachtig;

(*) De Heer KERSSEBOOM stelt dezelve op 980,000, doch om de ronde somme hebben wij 't getal van één millioen behouden. (Zie de noot op 173.)

de staat zijner geldmiddelen door haare geheimhouding een ondoorgrondelijk misterie. 't Was maar bij enkele gelegenheden, dat eenige leden van 't Bondgenootschap, bijzonderlijk de Friezen, dit voorhangzel scheurden, dat iemand de gelegenheid hadt door de reeten te gluuren.^(*)

Eerst ga ik opgeeven, hoe de finantien der zes minvermogendste Provinciën van 't Bondgenootschap voor tachtig jaaren opgegeeven werden; daarna zal ik daaromtrent eenige reflectien waagen; ten laatsten zal ik zeggen het geen ik gis, en 't geen ik weet van de geldmiddelen van Holland.

Volgens deeze opgaave hadden de natenoemene Provinciën deezen staat van jaarlijksche geldmiddelen:

Gelderland	<i>f</i> 1,500,000
Zeeland	2,200,000
Utrecht	1,650,000
Vriesland	2,400,000
Overijssel	1,000,000
Stad en Lande	1,400,000

(*) Toen ik mijn eerste Lantaarn, in 1792, opstak, verhaalde mij een Heer van aanzien in de toenmaalige regeering, dat niet meer dan vier leden derzelve in Holland 't geheim van zijn finantie-weezen wisten; en schoon hij onder dat viertal zich bevondt, misbillijkte hij niet mijne gedagten daarin gewaagt, op 't stuk van Hollands Geld-middelen. Voor 't overige konden de Friezen zelve 't geheim der finantien van Holland niet doorgronden.

1°. Deze opgaaven werden gemaakt in tijden, wanneer 'er onder de huisgenooten der Unie gehaspel was, over 't draagen der lasten van den Staat, en ieder Lid van 't Bondgenootschap, uit lamentatie van zijn aanslag in de quota's, uit vreeze van hooger te zullen worden belast, den staat zijner geldmiddelen op zijn *Israëlitisch* bereekende, en zo veel *smokkelde*, als 't 'er maar immer door mogt.

2°. Is 't handtastelijk, dat onderscheide dier Provintien zedert tachtig jaaren verbeterd, en dat dus de staat haarer kassen voordeeliger moet zijn.

3°. Dat men in ettelijke Provincien, zedert een tijdvak van zo veele jaaren nieuwe geldmiddelen heeft uitgevonden.

Deze drie consideratien, in een gesmolten, mogten misschien eenig financier bemoedigen, om den bovengezetten staat der geldmiddelen der zes aangehaalde Provintien, naar zijne gissingen met een vierde te verhoogen.

Volgens deeze gedagten zou men de revenuen der gemelde Provincien mogen stellen op de volgende manier:

Gelderland	f1,875,000
Zeeland	2,750,000
Utrecht	2,062,500
Vriesland	3,000,000
Overijssel	1,250,000
Stad en Lande	1,750,000

Van de finantien van Holland.

Geene gissingen^(*) maar geëxtraheert uit de secrete Notulen van 31 December 1762.

In 1757	<i>f</i> 22,638,085:6:6
- 1758	22,638,085:6:6 ^(NB!)
- 1759	22,638,085:5:6
- 1760	22,648,228:1:6

Gissingen, Raamingen.

In mijn *Lantaarn* van 1792 waagde ik 't, toen dit papier noch niet na mij was overgewaait, de revenuen van Holland te begrooten op *f*22,500,000: zonder daar bij te voegen het provenu van veele finantieele middelen, zo dat volgens die berekening de inkomsten van deeze Provincie niet verre (in 1792) moeten zijn *geweest* van de ronde somme van *f*30,000,000.

Dat zedert 1763 de welvaart in deeze Provincie heeft toegenomen, blijkt, en wordt waarschijnlijk uit de volgende reedenen:

- I. 't Aflossen van de Lands-schulden.
- II. Een lange en tot in 1780 ongestoorde vrede.

(*) Getrokken uit een papier, door, ik herinner mij niet meer welken, wind mij ter kamer ingestooven.

(NB!) Dit schijnt wel toverij, dat de revenuen van een zo groot huishouden drie achtereenvolgende jaaren precies dezelve zijn. Mijn M.S. is zeer duidelijk geschreeven.

III. De meerdere welvaart onder de ingezeetenen en meerdere verteering.

IV. De toeneemende duurte, d.i. toeneeming van geld, kennelijk door 't plaatzen van geld in zo veele vreemde negotiatien.

V. Meerdere waardij van Landen, Huizen of Perceelen van Lands Effecten, wier hoogere verkooppenningen de provinciaale kas sterk verrijkten.

VI. Meerder oogst uit 't Collateraale Middel enz.

Op deezen grond bouw ik de navolgende hoogst waarschijnlijke approximatie: dat de inkomsten van Holland doorgaans wat meer wat min, omstreeks de dertig millioenen guldens geweest zijn.

Hoe veel betaalt ieder ingezeeten jaarlijks aan den Staat?

Wanneer men nu de revenuen van ieder Provincie, zo na als mogelijk geapproximeert, verdeelt door 't getal der ingezeetenen, bekomt men 't *facit* der lasten, door ieder ingezeeten, alle door elkander geslaagen, in ieder provincie gedraagen, 't welk is aldus:

Een Geldersman betaalt 's jaars	f10:2:6
Een Hollander betaalt 's jaars	30:-:-
Een Zeeuw betaalt 's jaars	28:18:15
Een Stichtenaar betaalt 's jaars	27:10:-
Een Fries betaalt 's jaars	21:8:9
Een Overijsselsman betaalt 's jaars	11:11:8
Een Groninger enz. betaalt 's jaars	17:10:-

Toen men voor eenige jaaren zo druk bezig was met 't in orde brengen der *quota's*, kwam men overeen, de kas der Generaliteit met niet meer dan *f*500,000 's jaars te bezwaaren. Zo men nu bij die somme voegt eene van *f*250,000 tot 't onderhoud van 't gouvernement als anderzints nodig, zal de Generaliteit een jaarlijksch inkomen hebben van *f*750,000 dewelke door *f*435,000 opgebracht wordende, geeft dit voor ieder 's jaars *f*1:12:3

(NB.) Langen tyd na 't afwerken van dit stuk, is 'er op Hooge Order, even als onder 't Stadhouderschap van CIJRENIUS van *Sijriën*, eene optelling des *Hollandschen* volks geschied, volgens welke 't zelve bedraagt 810,566 inwooners. Ik houde dezelve voor onnauwkeurig, 1°. om dat daarin de bevolking van Amsterdam begroot wordt op 218,482 (zo die telling juist was, zou A. de ongezondste stad van de geheele Aardbodem zyn!) In 1795 zyn er in gestorven 9,601. Gestelt nu dat van de 30 menschen in A 'er 1 in 't jaar sterft (meer kan men in eene stad van den tweeden rang niet stellen) geeven 9,600 gemultipl. met 30 een getal van 288,000; en zo men stelt, dat van de 25 'er 1 sterft, zo als in *Londen*, *Parys* &c. en niet in A. geeft dit 240,000. 2°. De Jooden worden in A. gesteld op 20,355; daar 'er onder de *Hoogduitschen* alleen, zo myne berichten echt zyn, 17,000 geälimenteerd worden. 3°. 't gerucht zegt, dat de optelling slordig is uitgevoerd, zijnde 'er hier en daar een ruuwe slag ingeslagen, ook steegen en slopjes geheel overgeslaagen, waarin 20 huizen enz. 4°. Veelen hebben de optelling ontdooken, op 't gerucht van een aanstaande hoofdgeld. - Kan men wel een sprekender bewys opleeveren, van 't weinig bejaagen der *supremacie* der tegenwoordige Reeering van A. te kundig om niet te weeten deeze erreur en haaren invloed op haare Representatie?

**De geplukte Vink,
of de *Bedryven* der geprivilegieerde Beursen-snijders.**

Zo als de matrimoneele wetten nu staan, is eene vrouw, die zich in den echten staat begeeft, 3/4 stapel zot: ten ware zij, bij foute van een man, gevaar liep van broodhonger of iets anders te sterven; en een man die, zo als de finantieele zaaken nu staan, zijn geld aan gekroonde en ongekroonde hoofden vrijwillig toebetrouwt, is 't anderhalf maal. Wanneer iemand in Purmerend een huis uit den grond nieuw heeft opgetimmerd, en hij 't nu splinter nieuw gaat veilen, zal hij misschien voor zijn gulden een zesthalf bekomen; en 'er is meer dan één fonds (om welke te vinden men geene dag reizens behoeft afteleggen) waarin de eerlijke rentenier voor zijne deugdelijke twintig stuivers pas een bras-penning en dat noch met veel moeite,

ontvangt. - Ik heb ergens gezegt, en wel in dit boekje, dat mijne landslui zich kenschetzen door een overvliegenden geest van *chicane*; en zo deedt ook 't gouvernement. Het gouvernement neemt geld op tegen vier ten hondert; 't gouvernement is veel te delicaat om zijn engagement niet te honoreeren; 't betaalt u tot een duit de vier gulden van de hondert. Maar wat doet 't? 't heeft de *finesse*, eer gij de deur van 's lands kantoor noch zijt uitgegaan, u, door twee luiden van die vier gulden een daalder weder afteneemen, zodat 'er juist 50 stuivers overblijven. 't Is grappig! namelijk voor de niet-gegadigdens. 't Gouvernement is vindingrijk in soortgelijke en noch kronkelachtiger kwinkslagen. Zo negotieert men een viermaal tweehonderste penning. Een vriend van recht door zee zou dit eenvoudig een vijftigste penning noemen &c.

't Zij nu bij wijze van beursen-snijden, 't zij uit bezorgtheid voor de eeuwige gelukzaligheid mijner landslui, die (daar de H.S. uitdrukkelijk verklaart, dat 't even onmogelijk is, dat een rijke 't koninkrijk der hemelen kan ingaan, als een kameel door 't oog van de naald) door de overkropping van tijdelijke middelen veeg stondt, men heeft hen 'er van ontlast bij wijze van de volgende geldligtingen:

't Zuider quartier van Holland heeft, en wel voornamelijk zedert den Akenschen Vreede genegotieert, in ronde cijffers *f*400,000,00

't N. quartier iets boven	<i>f</i> 65,000,000
Holland heeft voor de O.I.C. geguarandeert	112,000,000
Totaal	<i>f</i> 577,000,000

Negotiatien voor de kroon Zweeden, welke afgelost moeten worden:

1 Maart 1798	<i>f</i> 1,250,000	à 4 pct. Intrest.
1 Octob. -	1,500,000	à 5 pct. -
deezen worden nu reeds afgelost.		
1 August. 1799	1,500,000	à 5 pct. -
1 Octob. -	750,000	à 4 pct. -
1 Octob. -	2,000,000	à 4 1/2 pct. -
1 Febr. 1800	500,000	à 4 pct. -
1 Januar. 1801	1,000,000	à 5 pct. -
1 Febr. -	1,500,000	à 4 1/2 pct. -
1 Januar. 1802	1,000,000	à 5 pct. -
1 Nov. -	750,000	à 4 pct. -
1 Januar. 1803	1,000,000	à 5 pct. -
1 Febr. -	500,000	à 4 pct. -
	<i>f</i> 13,250,000	

Negotiatien voor de Keizerin van Rusland, geopend - op

<i>f</i> 3,000,000	1 Febr. 1788	à 4 1/2 pct. voor 10 Jaaren
3,000,000	1 Febr. 1788	à 4 1/2 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Febr. 1789	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Maij 1789	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Julij 1789	à 4 1/2 pct. - 10 dito
3,000,000	1 Sept. 1789	à 5 pct. - 12 dito

f3,000,000	1 Januarij 1790	à 5 pct. voor 12 Jaaren
3,000 000	1 Maij 1790	à 5 pct. - 12 dito
3,000 000	1 Augustus 1790	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Novemb. 1790	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Februar. 1791	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Septemb. 1791	à 5 pct. - 12 dito
3,000,000	1 Novemb. 1791	à 5 pct. - 12 dito
6,000,000	1 Februar. 1792	à 4 pct. - 12 dito
6,000,000	1 Junij 1792	à 4 1/2 pct. - 12 dito
6,100,000	1 Augustus 1793	à 5 pct. - 12 dito
f57,000,000		

Negotiatien voor het Huis van Oostenrijk.

f1,500,000	op de quick, in dato October en Decembe 1765, Maart, April en Maij 1766	à 4 pct.
1,500,000	op idem, in dato 1 Augustus 1778	à 4 pct.
4,000,000	op idem, in dato 1 April 1779	à 4 1/2 pct.
2 500,000	op idem, in dato 1 Septemb. 1783	à 4 pct.
1,500,000	op de Weenerb. in dato 1 Maij en September 1967	à 4 pct.
500,000	op idem, in dato 1 Decemb. 1772	à 3 1/2 pct.
2,500,000	op idem, in dato 1 Februar. 1788	à 4 pct.
1,500.000	op idem, in dato 1 Januarij 1789	à 4 pct.
150,000	op idem, in dato 1 Januarij 1799	à 4 1/2 pct.
10,000,000	op idem, in dato 1 Julij en 1 October 1789 en 1 Julij 1790	à 5 pct.
2,500,000	op idem, in dato 1 Januarij 1792	à a pct.

2,500,000	op idem, in dato 1 Maij 1794	à 4 pct.
5,000,000	op idem, in dato 1 Julij 1793	à 5 pct.
<i>f</i> 37,150,000		

Voegt hier bij de navolgende

Schulden van Denemarken	<i>f</i> 20,000,000
Schulden van Spanje	12,000,000
Schulden van Poolen	7,500,000
Schulden van den Koning van Poolen en andere Magnaaten	5,000,000

Schulden van Pruissen	5,000,000
Schulden van America	35,000,000
Schulden van Engeland aan ons (bij raming.	165,000,000
Schulden van Vrankrijk	170,000,000

De Nationaale Opvoeding,

Een woordje ten bestuite van dit onderwerp: voor dit maal.

In 't Nationaale Opvoedings werk, verdiende eigenlijk (tegen welken regel wij zondigden) 't volk de eerste opmerking: omdat 't volk de meenigte, en dus de *massa*, de romp van den staat, de hooofd-schotel van 't maal uitmaakt. En deeze is de eenige reeden, pleitende voor dien voorrang hunner majesteiten: want anderzints zijn 'er onder haar, bijzonder bij de stedelingen, veelen, aan welke men bezwaarlijk de hand van broederschap zou toereiken, ten zij gewapend met eene dikke hartsleere handschoen, ter vermijding van alle communicatie; of die men, bij foute daarvan, met eene tang mogt aangrijpen.

Zeker is 't, dat de regeering meer bezorgt moet zijn, voor de opvoedinge van den geringen burgerstand, als voor die der zogenaamde fatzoenlijke luiden, die 't voordeel genieten gebooren te zijn van ouders genoeg bemiddelt, om voor de opvoedinge van hun kroost te zorgen, bij welken de kinderen, in talrijke snipper-uuren, die hun overblijven van hun leertijd voor hun eigenlijk beroep, de geleegenheid vinden om die kostelijke oogenblikken ten meesten nutte voor hun toekomstig leeven aanteleggen, de kring van luiden, waarin zij van hunne redere jeugd gebragt worden, en waarin zij ongevoelig eene soort van opvoedinge genieten, alle omstandgheden

zijn, welke de regeeringe ontheffen van alle zorg voor de opvoedinge van deeze klasse van luiden.

Zij die kelders en kamers bewoonen, zij die, om voor hun en hun gezin brood te vinden, hunne toevlucht moeten neemen tot armen-kassen; 't zij 't verval der tijden, 't zij de verarmdheid van hunne ziel en ligchaam, hunne werk-ader deed barsten, en vereelen de schaamte ge-alimenteert te worden, deeze zijn 't, die de inspectie zorg en directie der regeeringe hoofdzakelijk verdienen. 't Staat aan haar hier voor te zorgen. Ik beöog niet zo zeer met die zorgen 't stichten van armen-scholen, waarin de kinderen der schamele gemeente leeren leezen, schrijven en psalmen-*lollen*; 't geen ik beöog, is dat de regeering, als voorzie in 't onderhoud der lagere klasse, zorg dat de gemeene man, die werken wil, werk kan vinden, om zich en de zijnen daarvan te voeden; om niet tot armoede, veel min tot alimentatie te vervallen. Om dit deel der opvoedinge te vervullen, is 't nodig, de ouders te dwingen hunne kinderen een handwetk of ambacht, of des noods twee, te doen leeren, waar door zij zich mogen geneeren.

Een Staat behoort niets aangeleegener zijn, dan 't daar heen te sturen, dat deszelfs leden alle, zo veel mogelijk, helder van hoofd, warm van hart, ferm van karakter, vol van energie zijn. Vlak tegen over deeze edele gesteldheid, staat de zo evengenoemde *Verarmdheid van ziel en ligchaam*. Zij die in bekrompen omstandigheeden, in de behoefteigheid gebooren zijn, 'er in opgevoed worden, 'er in voortzukkelen, vervallen onvermijdelijk tot deeze laagte. Den Staatsman, hem die de helm van 't Vaderland in handen heeft, komt 't toe te zorgen voor de algemeene bronnen van welvaaren; der ondergeschikte, stedelijke regeeringen plicht is 't te zorgen, dat die bronnen niet verdroogen, bij gebrek van bekwaame handen. En deeze handen zullen schielijk ontbreken, zo meenigmaal de gemeene werkmans zijn onderhoud, of een groot deel van zijn onderhoud vinden kan in de giften eener kwalijk begreepene, kwalijk aangelegde, overdreeven

menschlievendheid. Men mag de *Armen-kassen* veilig houden voor de *Broei-kassen* der behoefte, der luiheid, der verarmdheid van ziel en ligchaam; en 't getal der bedeelden zal altoos vermeederen, min in reeden van 't verval der tijden, dan wel in reeden der mildadigheid en gemaklijkheid der bedeelers. Denkelijk zou de afhankelijkheid, in welke zich bevinden de armen van deeze bedeelers, aan deeze laatsten invloeds, gezachs genoeg geeven, om de bedeelden te dwingen, hunne kinderen niet op te brengen in de zo schandelijke hebbelijkheid van werkeloosheid, van lanter-fanten, kroegen loopen, hen aanteleggen, dat zij door hun eigen werk zich kunnen geneeren. Bij aldien zoortgelijke schikking bij 't tegenswoordige geslacht t toekomstige geslacht ontlastte van eenen, zo als 't nu voorkomt, hoop van opkomende bedelaars, de liefdadigheid zou in dat geval een nieuw voordeel krijgen.

Er is op de geheele aarde geene nadeeliger klasse van menschen, dan die der lediglopers. 't Is de schrik voor 't werken in den gemeenen man alleen, die den despoot de gelegenheid geeft eene staande armee op de been te houden; 't is de schrik voor 't werken, die oorspronkelijk de tuchthuizen en schavotten bevolkte. Dat de wetgeever (die nu niets weet dan te laten straffen, niet de misdaden te voorkomen) waake tegen de werkeloosheid, en den meester des scherpen zwaarde zal 't zijne in de schede verroesten, en de rotten zullen voor zijne brood-kast van honger sterven: 't geen God geeve! Amen! -

Indien ik eenig aandeel had in de publieke opvoedinge, ik zou een Committé van de bekwaamste gilden-meesters, van alle handwerken en ambachten bij een roepen, en hun ieder een afzonderlijk handboekje laten opstellen, van 't geen ieder in zijn vak 't nodigste heeft te weten en te gevoelen. Naar maate dit werk uitgevallen was, zoude ik misschien daar uit een algemeen school-boek trachten te amalgameeren. Dan hoe dit ook mogt uitvallen, zeker is 't, dat den gemeenen man bij te brengen,

Alzo zyn de Kinderen der menschen

de eerste en algemeenste beginzelen van de^(*) Teeken- Reeken- Meet- en Werktuigkunde, voor hem en voor 't publiek van veel handtastelijker nut kan zijn, in de behandeling van 't leeven, dan hem te onderwijzen in de hairkloverijen tusschen *Coccejaanen* en *Voetiaanen*, in 't onderscheid tusschen de heele en halve *Pelagiaanen* en de 72 poincten, waarin de *Jansenisten* verschillen van de *R. Katholijken*.

Amurats Politieke Spreuken.

Zodanig is de natuur des menschdoms, dat 't eene regeeringe behoefte; maar die behoefte niet voelen wil. Van hier zijn eeuwigduurende, nu heimelijke, nu openbaare, opstand tegen zijne Regenten, zijne greetigheid in 't insluipen en gelooven der vuilste lasteringen tegen dezelve, zijne verbittering tegens hen, die door meer talenten, door meer zorgen en applicatie zich boven hunne amptgenooten verheffen, zijne eeuwigdnurende zucht, zelfs ook onder de gelukkigste gouvernementen, na eenen nieuwen staat van zaaken. - Gelijk een paard, 't geen 6 maanden tusschen de lantier-bomen gestaan heest, voor 't eerst in de weide gebragt, (zijner vrijheid ongewoon, ze niet wetende te gebruiken,) *revolutionair* handelt, en alles rondsom zich kort en klein slaat, zo handelt de mensch in den overgang tot een nieuw bewind. - Toen WILLEM I. ons de constitutie gaf, waaraan wij noch laboreeren, behandelde hij de Republiek, als de arts een patient, dien hij niet gaerne verliezen wil. - De voorstanders der oude federative constitutie, zij die willen, b.v., dat *Zeeland*, *Utrecht* enz. aparte souverainiteiten zijn, moeten

(*) 't Is niet uitte drukken, hoe veel de Teeken-konst tot leidinge van 't gezicht, van 't goed zien, 't scherpen van de opmerkinge, van 't verstand toebrengt!

Heet en koud.

(*) INSINUEEREN EN AANZEGGEN, dat zij Insinuanten, zo wel als derzelver Committenten niet dan tot hun grievend leedweezen hebben moeten ondervinden, dat niettegenstaande de gezamentlijke Participanten en Geïnteresseerden in de O.I. Compagnie van de vroegste tijden af, ingevolge van hun *onbetwistbaar recht van eigendom* omtrent het bestuur van dezelve Maatschappij zijn gekend, en niettegenstaande dan ook bij diverse Octroijen deeze beheering hunner eigendommen en de faculteit, *om daar toe uit hunnen eigen boezem zodaanige personen mede te benoemen*. als daartoe meest geschikt oordeelden. H.H.M. de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, echter hebben goedgevonden, bij derzelver Resolutie in dato 24 December 1795, daar omtrent zodaanige veranderingen te maaken, waardoor niet alleen aan de origineele inrichting der Compagnie eene geheel nieuwe gedaante gegeven, en ten eenmaale vernietigd wordt, maar ook daarenboven, *de Participanten buiten hunne kennis en bewilliging van alle behoering van hunne eigendommen worden ontzet*, enz.

(*) De substantie, naar mijn best onthouden, van eene Insinuatie of Protest van een aantal Geïnteresseerdens in de O.I.C. tegens het Nieuw Bewind ingeleeverd.

Uit éénen mond.

(*)II. Deeze Rechten zijn GELIJKHEID, VRIJHEID, VEILIGHEID en EIGENDOM. XVII. Het Recht van Eigendom is dat recht, het welk ieder Burger toekomt, om, naar zijn welgevallen, over zijne Eigendommen, Inkomsten, Arbeid en Vernuft te kunnen beschikken.

(Vervolg van pag. 181.)

om zich zelven gelijk te blijven, mis billijken, dat *Holland* door geene 10 souverainiteiten beheerscht wordt. - Er is meer vrijheid onder een Koning, gebonden aan grondwetten, dan onder eene *Assemblée Nationale*, enkel naar willekeuren handelende. - De Antagonisten eener N. Conventie zijn min voorstanders van 't algemeenebest, dan van hun partikulier gezag. - Wat zuiver provinciaal en niet is, zal spoedig eene rijke bron van twist zijn. - De vrijheid bij de N. Conv. om troupes te laten inrukken in de Provinciën, buiten toestemming der Prov. Repres. is de deur van hun graf &c.

(*) Uittreksel uit de Rechten van den Mensch.

Een woordje ter afsmeeking eener Politieke Tolerantie.

Van onze voorvaderen zijn wij de posteriteit, even als de na-neef 't de onze zal zijn. Nu is 't onder de posteriteiten eene oude mode zeer flegmatisch te zijn, en de gebeurtenissen veel koudbloediger gade te slaan, dan de ooggetuigen en tijdgenooten. Zo belgt ons met reeden de voorvaderlijke dorperheid en slechtheid, daar zij midden in een oorlog, ondernomen uit haat tegen den conscientie-dwang, uit liefde voor vrijheid van godsdienstige begrippen, elkander om 't verschil van die begrippen 't leeven, en 't land hunner inwoning verhaat maakten. Zo blies men dan ook al oudtijds heet en koud uit éénen mond! Nimmer had ik gedroomt de nauwe vermaagtschap, die 'er is tusschen den religie- en den regeerings-oorlog: maar de ervaring is de beste, niet de best-koopste matres. In beiderlei gekijf schijnt Mr. *Bombario* eene hoofdrol te speelen. - Wenschelijk ware 't, dat dit voorouderlijk wangedrag den na-neef behoedzaam en wijzer maakte. Moeijelijk zou 't vallen eenen

BOLINGBROKE (*) dupe te maaken. Zo de burgeroorlogen zijn voor eene natie, wat de dronkenschap is voor een individu, en zij haar karakter moedernaakt uitkleeden, schijnt de groote hoop - en deeze maakt 't meeste geraas - gedoemt te zijn tot eene eeuwigduurende slechthoofdigheid en slechtheid. -

In den religie-oorlog is 't deuntje zonder eind God en Godsdienst - in den regeerings-oorlog Vaderland en Vrijheid. 't Is van groot aanbelang zich te doordringen van deeze nutte waarheid, dat beide deeze oorlogen hunne dweeperije en hunne stuipen hebben: op dat de

(*) Essay on the use of History.

nadenkenden, bekend met de ijsselijkheeden van den eersten, hunne harten en handen niet bezoedelen met die van den laatsten.

't Ongeluk wil maar, dat door redeneeringen te willen geneezen luiden, werkelijk geëlectriseert van deeze epidemische stuipen, even zo veel is als eenen krankzinnigen voor te willen leezen een kapt. van LOCKE over 't *Menschelijk Verstand*; en och jammer! wanneer die stuipen zijn bedaart, is 't alles vijgen na Paaschen! -

“'t Is gemaklijker, zo sprak voortijds DESCARTES, zijn eigen huis met eige handen in brand te steeken, dan zich geheel vrij te maaken van vooroordeelen”; en in tijden van burger-twisten, is 't nier moeilijker zich zelven de neus aftebijten, dan te blijven buiten den invloed der hartstogten. Even als in pest-tijden de uitvloeizels (*effluvia*) der zieken de vochten der ook gezondsten aansteeken, alzo doen 't de driften onze ziel, ten tijde der politieke orkaanen. Ook is 't zeer nuttig zich te doordrngen van deeze heilzaame waarheid; nuttig boven al voor hun gezeeten in 't rechter-gestoelte, ten einde de rechters te doorweeken van voorzichtigheid, bij foute van welke zij misschien zich verbeelden mogten, bestiert te worden door de zuivere reeden, daar zij indedaad volgden de heimelijke, onbewustere oorblaazingen eeniger stinkende passie. -

Vraagt den ijverigsten drijver, den luidsten kraaijer, den dweepzieksten politiek, of hij een vriend is van de tolerantie en vrijheid? en hij zal schreeuwen *ja*; maar ziet zijne daaden!

Op heden 1mo November 1795 voelt (voor 200 jaaren was dat voelen wat stomper!) 't gansche Nederl. Publiek de ongerijmtheid, de slechtheid, de wreedheid, de ziel zijns evennaasten door decreeten, willekeuren, geldboetens, gevangenissen, schavotten, Bartholomeus-nachten te willen verbakken, van een Protestant daardoor een R. Katholijk - van een Arminiaan een Calvinist - van een Jood een Christen te willen maaken; of 't in hem als

misdaadig te behandelen, dat zijne ziel deeze of geene plooi heeft.

Op 1mo November 1895 zal de Nakomelingschap haare vaders verfoeijen ter oorzaake van haar bespotlijk, schandelijk, onstaatkundig gedrag, waar door de natie zich liet verleiden om de eene de andere te verderven; waardoor de kijvende partijen, twistende hoe 't Vaderland gelukkigste te maaken, 't ongelukkiger maakten dan immer!

Intolerantie en vervolgingen, 't zij ter zaake van godsdienst of van regeeringe, maaken mismoedigen, maaken hijpocrieten, maaken geene Proselieten. Heeft de bijna alvermogene LODEWIJK XIV door zijne *dragonnades* de Protestanten kunnen verdelgen! Vervolgingen hebben als eene weder omstootende werking, vermeerderen de antipathie, verminderen den aanhang, geeven martelaaren en enthustiasten. Er zijn 'er zelve die beweerden, dat nimmer de leer van den Heere J.C. (menschelijker wijze gesproken) eenigen wat beteekenenden opgang gemaakt zou hebben, zo men de predikers dier nieuwe leere hadt laten praaten, zo de R. Keizers 't beneden hunne waardigheid greekend hadden hen te vervolgen. -

Om bemint te worden, zo zijt beminlijk. Om hem die van u afwijken in denkwijzen, te doen terugkomen, overtuigt hen door uwe meerdere wijsheid, gematigdheid, zagtheid, door 't gevoel van hun toeneemend geluk, dat gij gelijk hebt; en gij zult uwen aanhang onfeilbaar vermeerderen, uwe antagonisten doen zwijgen en vergaan.

-

Er is niets 't geen zo dwars tegen de vrijheid inloopt als de geest van vervolginge. Zo als de intolerantie voortijds aannam 't masker van God en Godsdienst - nu dat van Vaderland en Vrijheid, zo kon en kan men, dit afgeligd hebbende, 'er de volgende ondeugden onder bloot zien leggen:

Heerschzucht of een Geest, om den baas te speelen over een anders denkwijze, gebooren uit het gevoel, dat men de meerderheid op zijne zijde heeft, en men met

stijve kaaken moge uitschreeuwen ‘*geen tegenspraak.*’

Wrevel en wrok, lust om zijne Medeburgers te schaaden, onder voorgeeven, van weezenlijke of ingebeelde be eedigen te wreken en in te peperen.

Waarbij nu in onze dagen gekomen is een nieuw ingredient, de onbeschaamdheid namelijk, waarmede de bovenleggende zijn antagonist in staatkundige begrippen uitkleedt en aan den dijk jaagt. -

Men kan 't daarzijn der bewooners van den Maan erkennen of ontkennen, en een eerlijk man, een oprecht vriend zijns vaderlands blijven; ook zo kan men blijven, en aparte begrippen in 't staatkundige hebben. Voor vijftig jaaren, toen wij noch zuchtten (en hoe zuchtten wij toen niet!) onder 't zo drukkende juk eener ongeloozlijke tierannij, gaf MONTESQIEU zijn *Esprit des Loix* uit. Ieder een las en raadpleegde deeze *Politieke Rommelaarije*, en niemand maakte 'er zich boos over. Op onze Universiteiten redentwistte men over den besten vorm van regeeringe in 't algemeen en in 't bijzonder; CAESAR en BRUTUS hadden hunne voorvechters. Men rookte een pijpje, men dronk een glaasje: en toen de *Broederschap* noch niet bekend was, staken CAESAR en BRUTUS elkander de hand toe en namen een vriendelijk afscheid. Nu, zedert wij zo groote tovenaars in t politieke geworden zijn, nu de Vrijheid boven is, zou mijn Baardscheerder mij de keel wel willen afsnijden, zo hij maar durfde, daar hij mij zeker houdt voor een slijmeringen of noch wat erger; want even als een schip 't geen tien mijlen in de wacht zeilt, een ander, 't geen maar half zo veel vaarts heeft, beschouwt als stillegend, alzo houdt de doldriftige den bedaarden, den onpartijdigen voor vijandig.

Is dan alle reedelijkheid en schaamte van onder de menschen verbannen? en wanner zal men eindelijk begrijpen, dat even eens als men 't goud kentaan de zwaarte, men alzo de vrijheid kent aan de tolerantie?

Deze is de taal der reden, der menschelijkheid. Ook heeft de Staatkunde een woordje in 't Kapittel e bren-

gen. Gij Heeren en Dames van de bovenleggende partij! indien 't niet te onbeleeft was, zou men u (bij veelen van welken men bij wijlen twijfelen mogt, of 'er van de vijf een à twee op den loop zijn,) mogen vraagen, of gij over leege straaten en steegen zoekt te regeeren. Den staat is 't onverschillig, of door religieuze of door politieke partijschappen te worden ontvolkt, door de ontvolking te worden ontzielt. 't Is u bekend, hoe Spanje tot op den huidigen dag zucht over de zotheid, welk 't hadt de Mooren uittedrijven. Heeft niet Vrankrijk meer dan honderd jaaren zich achter de ooren gekrabt, van verdriet over 't verjaagen der Huguenoten? Zegt niet, dat ik in den wind scherme (daar geene aanhangers des vorigen bewinds gebannen worden; daar men integendeel ze zo *lief* heeft, dat men ze niet wil laten gaan) neen, de zorgen waar mede men ze wil houden, toonen, dat 't niet in den wind geschermt is: want 't komt op 't zelve neer iemand uit een staat uitzetten, of hem 't leeven daarin zo te vergallen, dat hij zijn uitwijken aanmerken mag, als eene behoudenis. Wat mij betreft, ik wenschte te kunnen uitcijferen, (zou een ander t kunnen doen?) dat de Revolutie de Republiek zo rijk gemaakt heeft, tot dus verre, dat 't haar onverschillig kan zijn haare bevolkinge te zien verminderen een halve millioen: want zo veelen (schoon de komst der Franschen alhier 'er veelen bekeert heeft) zullen misschien noch in haar boezem zijn, die voor de vorige regeering meer geneegenheld hebben, dan voor de tegenwoordige. Gij zijt wonderlijke schepzels! en daar gij zelve, bij willen, niet extra-veel engelachtigs over u hebt, schijnt gij van anderen te vorderen, dat zij zich als engelen gedraagen: want hoe toch wel anders kunt gij u vergrammen, dat zij die zedert voor overoude tijden gezeeten waren in de stuur-stoel, en die gij in 't ruim onder de passagiers gejaagt hebt, u aanzien als puistebijters?

Zeker zult gij ter uwer rechtvaardiging zeggen, een staats-omwenteling bragt dit mede. Maar hoe zult gij 't stellen met dezulken, die gewoon *wijn* te drinken, gij

door uwe kunstgreepen gezet hebt op een glaasje *scharrebier*, duidelijker, de zulken welke de Revolutie hunne ampten deedt verliezen, ofschoon deeze ampten met 't regeerings-werk niets gemeens hebben, en zij dezel. ven onberispelijk waarnamen! Burgers en Burgeressen! legt uwe hand op de conscientie; en daar de Kristelijke Religie u gebiedt uwe vijanden lief te hebben, zegt mij zoudt gij in 't zelve graf wel stipte nakomers van dit voorschrift zijn? en kunt gij deeze verstotelingen wel kwalijk neemen, zo zij u verwijten, dat in u de liefde voor uw vaderland zich extra signaleert door de liefde voor u zelven? -

't Is niet mogelijk te denken aan zoortgelijke *Revolutionnaires Licences Poétiques*, zonder te denken aan 't Committé van XXIV, benoemd, om 't gedrag der vorige regeering te onderzoeken, de straffe der schuldigen te bereiden, en den staat een gepaste schadevergoeding te bezorgen.

Alvorens dit onderwerp te aanvaarden, verzoeke ik den Lezer te willen gelooven, dat ik direct noch indirect eenige connexie met 't vorig gouvernement heb, van niemand zijner leden (*quâ* leden) eenige weldaad genooten, geen post te verliezen heb, en door geen ander motief bezielt worde, dan liefde tot waarheid en billijkheid.

- -

Ik tart den besten Hovenier een Moollick uit te denken, bekwaam om met meer succes de mossen uit de boogaart te houden, als de vruchten rijp zijn, dan dit Committé, wanneer 't eens in dadelijke werking kwam, om een aantal van zeker duizend familien, en daar onder de aanzienlijksten, de gegoedsten, de zulken *quibus equus pater et res*, welken de grootste belangen hebben bij den Staat en zijne finantien, 't Land uittekrijgen, in spijt van alle de belemmeringen tegen 't uitwijken of vluchten.

Ten einde de natie te overtuigen van de schuld der vorige regenten is t niet genoeg, hen te kunnen overtuigen van de averechtsheid hunner bedrijven. Deeze

dwaallng is vrij algemeen; 't is een weg, dien men gaarne in wil. Op dat de schuld der vorige regenten blijke, is 't nodig de natie te bewijzen, en dat zij kwalijk gehandelt hebben, en dat zij opzettelijk den kwaaden wil, de boosheid hadden, om tegen de overtuiging van hun hoofd en hart averechts te handelen, ten einde de Republiek in den grond te helpen. 't Is niet de dwaaling, maar de wil om te dwaalen, die de schuld, de misdaad maakt! Wat stervelijk mensch, kennende met alle zijne natuurgenooten onze gemeene feilbaarheid, zoude anderzints 't durven waagen, zich te zetten op 't regeeringskussen, indien hij, zijne stem naar zijne overtuiging en de inspraak zijns gewetens uitgebragt hebbende, daardoor dat eenige resolutie van achteren bleek den lande nadeelig te zijn, zich in perijkel bragt zijne eer, zijn leeven en bezittingen te verliezen? Onder 't tegenwoordig bewind wordt geene resolutie genomen, zal ik onderstellen, die niet heilzaam voor 't Vaderland is. Maar geene of enkele wordt 'er genomen, die gedebatteert wordende, niet ontmoet tegenspraak en antagonisten. Even nu als de voorstanders van landbedervende mesures onder 't vorig gouvernement, alzo, moeten dan ook onder 't tegenwoordig gouvernement, volgens 't zelve principe, deeze antagonisten als tegenstreevers van heilzaame maatregelen, als verdervers van den Staat aangemerkt, en kunnen ('t gaat met eene moeite door) dan ook als strafschuldigen voor 't zelve Committé geroepen worden.

Een fraai huishoudend!

En in wat winkel vindt men brillen te koop, om te zien tot op den bodem van 't menschelijk hart, ten einde te beslissen, of onkunde dan opzettelijke boosheid in 't spel zij?

Er is eene andere reeden, die 't zo goed als onmogelijk maakt dit onderzoek der daaden van 't vorig bewind, op een gereegelden voet te kunnen voortzetten, of liever te beginnen. Alle veelhoofdige regeeringen zijn, door 't afgaan en aankomen der leden, een beweeglijk tafereel, veranderende van houding elken dag. -

De natuur in alles eene vriendin der verscheidenheid, maakte geene twee menschen gelijk; en in een collegie van 30 leden, zijn 'er geen twee van juist even groote talenten. - In denzelven mensch is de geest en gemoedsgesteltheit heden geheel verschillende van gisteren.

Onder 't vorig bewind werdt de Souvereiniteit des Hollandschen Volks gerepresenteert door een corps van 300 regenten (zie de Lantaarn van 1792. bladz. 73.) In 't beheer van alle de zaaken behoorende tot 't Algemeene Bondgenootschap der Republiek, deelde Holland alleen voor een zevende; en schoon ik 't getal der regeeringsperzoonen door de geheele zeven Provinciën niet optelde, zoude ik bij raaming dezelve, ten minste op een getal van 1000 durven begrooten. Nu werdt er in de Vergadering van H.H.M. geene resolutie genomen, betreffende eenig uitsteekend belangen der Republiek, als Vrede, Oorlog, Verbonden 't Militaire weezen te Water en te Land enz. waarover niet vooraf gedelibereert was in de Provinciaale vergaderingen, en in de collegien van Vroedschappen der steden, welke afgevaardigden na die provinciaale vergaderingen zonden. Alzo kon geene Landverdervende Maatregel onder de vorige regeering genomen worden, dan na voorafgaande deliberatie van een aantal van duizend regenten.

Op dat nu 't Committé van XXIV (gesteld dat 't zelve de gaave bezat, om den onvrijwillig dwaalenden van den opzettelijk boozen regent te onderscheiden) naar de voorschriften der rechtvaardigheid, niet *grosso modo*, even gelijk de blinden na de kleur slaat, maar zeer gespecificeert in ieder geval, voor ieder lid, op klare, onwederleglijke gronden, een zeer gedetailleerden staat der strafschuldigheid der vorige regeering zou kunnen uitbrengen, volgens de vastgestelde Landswetten en manieren van procederen en niet *Revolutionnair* ^(*) d.i. tijranniek, willekeurig, schrik-

(*) In 't soort van Rapport door 't Committé van XXIV uitgebragt, lees ik met verdriet eene manier van exhortatie tot revolutionnaire maatregelen. - Zo lang eene natie zit als in den barens-nood eener Revolutie, zo lang zij staat als op eene brug van overgang uit 't oude in een nieuw gouvernement, leeft die natie als zonder wetten; de ouden zijn kragteloos of twijfelachtig en nieuwen zijn 'er noch niet. Dit angstvolle oogenblik, een kermis voor 't gepeupel, is *Revolutionnair*! Veelerlei driften verschijnen op 't toneel, en 't overwicht van wind op de golven doet t schip weinig naar 't roer luisteren. Maar wanneer deeze orkaanen overgegaan, en vastgestelde wetten daarvoor in de plaatse gekomen zijn, zo als ik mij vleije, ons geval te zijn, zedert verscheide maanden, is *Mr. Revolutionnair* dood; en zij welke dit stinkend lijk weder op zouden willen haalen, vergeeft 't mij, zouden mij slechte gedagten van hun hoofd of hart geeven.

bewindachtig) - om 't corps der vorige regeering (want van enkele individu's, wier strafschuldigheid men beweert een paal boven water te zijn, is hiergeene questie) een proces te kunnen aandoen, is niet minder nodig, dan dat dit Committé voorzien zij van eene nauwkeurige schaal, om daarmede te wegen den invloed, welken uit dit duizend-tal ieder regent hadt in 't proponeeren, delibereeren, modificeeren, restringeeren, delaijeeren, contrarieeren van eenige motie, waarbij de welvaart van de Republiek belangen hadt. En welk eerlijk, nadenkend rechter vleit zich deeze schaal te bezitten?

En wie van de zulken zou zich durven waagen in een labyrinth, in wiens kronkel-paden eigenbaat, wraak en wreedheid, bemanteld met den schoonschijnenden naam van patriotismus, zulken schoon spel zouden hebben? Ik zal dit ernstig en treurig onderwerp eindigen met een verhaal, 't geen 't iets minder is. Onder 't Hoofd-officiersschap van *** is 't gebeurt, dat 28 Aanspreekers onder elkander overhoop lagen over den eigendom van een paar douzijn rouwmantels, die de huurder, in plaatse van ze

te rug te brengen bij den eigenaar, was gaan voor een prijsje verkoopen bij eenig ander *Achilles*. Deeze onge lukkige *corpora delicti* waren zo dikwerf verandert van heer en meester, dat SALOMON zelve den waaren eigenaar 'er niet van zou hebben mogen uitwijzen. Verbeeld u 28 Aanspreekers kijvende over 24 rouw mantels! De Hoofd-officier van een weinig irascible complexie, vindt zich gedwongen dat zwarte gespuis zijn kantoor te laten uitdrijven. Alleen moet ik ter zijner eere hier neêrschrijven, dat hij niet één éénige mantel voor zich behieldt. Een schoon voorbeeld ter navolginge!

't Welzijn mijns Vaderlands, waar aan ik meer teder verknogtben, dan iemand van eenig Cosmopoliet zou kunnen verwachten, doet mij hoopen, dat men terug zal keeren tot 't voorbeeld onzer Voorvaderen, die in alles toch niet stapelzot waren, en die door eene algemeene tolerantie een aantal van ingezeetenen herwaarts lokten, wier nijverheid, voorspoed en aanzien die van de Republiek waren. De uitwerkzelen van vervolgingen zijn dezelve, 't zij om de pretense zaak van God of van Vaderland en Vrijheid. Geeft een ieder de hoogst mogelijke niet *naam*vrijheid van doen en denken, d.i. spreken. - laat 't hem, die zich verbeeldt, dat wij gevallen zijn van de wal in de sloot, vrijstaan een zucht te laten; - laat 't niemand vrijstaan zijnen medeburger te tergen, te hoonen, te benadeelen, te vernielen. - laat de rechter van geene partij zijn, gelijk de rechtvaardigheid. - laat de waakzaamheid, niet ontaart in een verraderlijke woelächtigheid, zich smeedende allerlei herssenschimmige verraderijen, om onschuldigen te bederven, voor enkel sentimenten hoogst mogelijk toegeevende, alléén waaken op de daaden der zulken, die wezerlijk of werkelijk arbeiden, om de vastgestelde, of aangenomen order van zaaken om ver te keeren, *waaken, op den eersten hamer-slag gegeven, om ons nieuwe keetenen te smeeden*!' - laat uw geheugen nu niet zo klein, en de ongelijkheid aan u zelven niet zo groot zijn, om in alle gevallen nu niet te praktiseeren uwe leer voor 1795 '*een generaale amnestie*!'

WAT MOET EEN EERLIJK MENSCH DOEN, WANNEËR 'T MEIJ-DAG IN ZIJN VADERLAND IS?

Non equidem invideo! Miror magis; undique totis Usque adeo turbatur agris.

VIRGILIUS .

Dit vroeg ik mij zelf. Hoe toch kwam ik aan deezen inval, *daar de winkel hier zo goed als kant en klaar is!* Maar wat antwoord past op deeze vraage, en welken gedrag heeft men in zulken geval te houden? Zal de eerlijke man, gedachtig aan 't *daar twee kijven, hebben beiden schuld*, de vinger uit een loopend wiel houden? Dit mogt 't voorzichtigste schijnen; was 't niet, dat de onnozele, de niet medeplichtige, de niet werkzaame toekijker van den beurtelings bovenleggenden een blauw oog kreeg^(*).

- (*) De Voorstanders van 't partijtrekken, zij die iemand 't mes op de keel zouden zetten, om hem zijne politieke geloofsbelijdenisse aftepersfen, ruggesteunen zich op eene wet van SOLON bij welke de hierin nalaat met de dood, ballingschap of verbeurtverklaring van goederen gestraft worden. - Wanneer een deel eener natie overhoopt legt met een ander deel, hebben beiden partijen, in de onzekerheid, belang te weten, welke is de wil der meerderheid, en is 't strafbaarlijk handelen tegen 't belang der natie, voor zijn gevoelen niet uittekomen, met dat gevoelen, als 't waare, voordeel en handel te drijven. Op dit geval is de wet in kwestie alleen toepasselijk. SOLON zeker was te wijs, te rechtvaardig, te groote vriend van order, om te beveelen - dat, wanneer de wil der meerderheid eens duidelijk geopenbaart is, de minderheid, de dissentieerende partij heftiglijk met haare (nuttelooze?) oppositie voor den dag zou komen, en in conformiteit van haare strijdige gevoelens tegens de werkingen der meerderheid aandruisschen, om door haare machinariën de door haar daargestelde orde om verre te smijden 't Gevolg van deeze leere zou zijn, dat, wanneer 't eene deel des volks twist met 't andere, de oorlog zou moeten voortduuren, tot dat de laatste man van de oppositie ter neêr lag. Voor 't overige laat ik voor gesleepener verstanden de kittelige taak over om te trekken de lijn van demarcatie, die bepaalt, wanneer 't voor eene oppositie nuttig, prijsselijk, heldhaftig is, of wanneer 't nutteloos, strafwaardig, halsbreekend wordt haare sentimenten te openbaaren en ter uitvoer te brengen.

Loopt hij in zijne verlegenheid om raad bij den intrigant; deeze zal hem zeggen, voegt u bij de bovenleggende partij, of hem in 't oor bijten, maakt u zelven eene partij en werkt de baazen uit de stuur-stoel. - Bij den fortuin zoeker; van deezen is de raad, zit maar op de loer, en zoekt 'er wat uit de scheuren. - Bij den politieken dweeper (want 't is niet enkel de religie welke baare dweepers heeft) deeze, gelijk aan iemand, die eene verkeerde speculatie gemaakt heeft, mogt 't hoofd schudden, of een zucht laten.

Dit slag van medicijnen schikt zich niet voor een weinig beteekenend, ambitieeloos waereld-burgertje, wiens eenig uitzicht is 't klok-huisje zijner pijp stil uitterooken, voorbehoudens de vrijheid om bij poosjes iets bebalven rook uit den mond te laten komen^(*)

Radeloos, hoe tusschen deeze klippen heel huids heen te boegzeeren, rijst juist ter sneê iemand^(†) op van uit den zetel der wijsheid, midden uit 't brandpunt van ons nationaal vernust, om zijne medeburgers als met de vinger aantewijzen de koers, die zij sturen moeten. Hoe wars ook anders in de teegenswoordige *Babbelziekte* van alles, behoorende tot de familie van *Aanspraaken*, ijlde ik deeze redenvoering in de armen. - Maar verbeeld u 't gevoel in de uitgehongerde maag eens uitgeputten werkmans, die men gevult heeft met *sneeuw-bal-*

(*) Als ik b.v. zo wat van 't humeur ben, *Semper ego auditor tantum, numquamne*, etc.

(†) J.V. *Oratio de Officio Boni Civis in Republic Turbaid*.

len ^(*) Dusdaanig voelde ik mij 't hoofd na 't leezen der *Redenvoering van J.V. over de plichten van een goed Burger in eene Verwarde Republiek*. Dat de Lezer, verleid door dit veel belovend uithangbord, geen staat maake op een rijk-gestoffeerde winkel!

NB. De hoogl. handelt *over* de plichten enz. *over*, begrijpt 't wel! hij handelt 'er *overheen*: even als een behendig schaatzen rijder, met een paar wel gesleepten schaatzen over het gladde ijs handelt.

Maar ik moet ook iets ter verschooning van mijnen eerlijken hoogleeraar bijbrengen. 't Is eene netelige positie te moeten spreken, en luttel te zeggen te hebben. Ik heb innig medelijden met hem. Ik verbeelde mij, hoe de professor onder zijn opstellen, bij eene zo doorslaande *penuria idearum*, van angst gezweet moet hebben! Zijne situatie is te vergelijken bij iemand die f100 te betaalen en maar ééne gulden in kas heeft. 't Geen ik ter verschooning intebrengen heb' is, dat, boven al in eene Redenvoeringe, dit onderwerp zich niet wel laat behandelen: waarom? Even zo verscheiden de betrekkingen zijn van ieder individu tot de Republiek, even zo verscheiden zijn van een iegelijk de verplichtingen tot haar, 't zij ze in rust of onrust leeven? - - -

Bij de algemeenheid van 't instinct, 't geen alle de menschelijke bewoners der aarde drijft ter kinderliefde, bij de algemeenheid der zorgen van de natuur over alle haare voortbrengsels, op dat deeze niet terstond bij de geboorte vergaan, uit gebrek van middelen van bestaan, zijn zeker die betrekkingen voor een verstandig man allerslauwst, die geene andere verplichtingen aan een land heeft, dan juist dat hij 'er in geboren is, 'er ingeädemt heeft, 'er in opgevoed is. Is zo iemand aan dit vaderland niet evenveel dank verschuldigt, als aan den Broodbakker, die hem net zijne vier bollen voor een stuiver verkoopt?

(*) Zie de *Hollandschen Keukenmeid* .

Indedaad de natuur eens beslooten hebbende hem voor eenige oogenblikken de aarde ter inwooninge te verhuuren, zie ik niet, waarom 't juist van zijnent wegen zeer duure opofferingen verdiene, dat hij op de 52° en niet op de 26° gebooren is. Den ellendigen, den behoeftigen, hem die voor 't zweet zijns aangezichts brood moet koopen, den verstooteling, is overal 't vaderland een *stief moederland*, en zijne verplichtingen na aan nul. Geheel anders wederom staat 't onder de welvaarenden met *deez*en, wiens eigendom aan een land genagelt is, en *geenen*, die zijn rijkdom in zijne brievetas, met zich draagt.

Geheel anders zijn de plichten van hem, die of wiens ouders in een land eeren-posten, voordeelige posten bekleedden, die hun leeven-lang door den Staat gevoed, opgevoed en onderhouden zijn, en van hem, die 'er geene andere verplichting aan heeft, dan dat hij door arbeid, nijverheid en geluk 'er een man van vermogen in geworden is; van hem, die onder aan den heuvel des leevens gedaalt is, en den jongeling welke dien heuvel noch besteigt, van hem die een talrijk kroost heeft, en den geenen, die kind of kraai heeft, tusschen den gezeeten man en den passagier, enz. Ik lach wat met ULPIANUS (*). 't Woord *Vaderland* wordt doorgaans 't luidste uitgebazuint van hen, die 't regeeren, of zoeken te regeeren, of er hun bijzonder belangen uittrekken. Voor particulieren zijn *grosso modo* alle landen zo tamelijk gelijk. Hem die de dingen zo bekijkt, zijn *Vaderland*, *Vrijheid* (voor een paar eeuwen plagt men 'er *Godsdienst* bijtevoegen) dikwerf hoog snorkende klanken, waarmede hij zich niet laat in passie, veel min in violente passie brengen.

Vaderland en Vrijheid waren 't masker onder 't welk de hoofden van 't bewind, in den burger oorlog, ieder hunne aanhangelingen aanvoerden en aanvuurden: maar trok men hun dit masker af, zo zag men voortijds de naakte heerschzucht en 't eigenbelang. Zijn de aanvoerders door-

(*) Zie de aangehaalde *Oratio*.

sleepeu, zo maaken zij dit masker bijna impenetrabel: maar ook beleefde men tijden, waarin zij bij hunne overige dis qualiteiten de onbeschaamdheid voegden, en 't grofste gaas gebruikten, door wiens maazen men weleens allerduidelijkst zag, dat 't onder de hoofden der kijvende partijen alleen te doen was, wie de onnozele gemeente uitkleeden en 'er den baas over speelen zou.

Stel nu dat bij de Antipoden, of om alle applicatie verder weg te smijten in de Maan, in Saturnus, in Sirius, (want aan deeze zijde van onzen aardkloot, en in onze tijden wel speciaal in 't plekje gronds dat wij bewoonen, zijne Regenten van iets anders dan van de zuiverste, de eigenbaat - schuwendste Vaderlandsliefde te verdenken, zou al een heel goddeloos stukje zijn!) 'er eenig landje was te vinden, waarin de hoofden, en op hun voetspoor de staarten, over hoop lagen, om de opperheerschappij en 't deelen van de koek, wie toch wel, behalven een zotskap of een intriguant zou 'er zich mede bemoeijen? en zo de wijsheid dit stilzitten aanbeveelt, is 't niet om op eene laage, listige, vuile en versoeijelijke wijze met den uitkomst van zaaken voordeel te doen; maar om in de veele mogelijkheid der *futura contingentia* niet 't slachtoffer te worden van eens anders woelzieke heerschzucht.

Stel, dat de eischen van den mensch en van den burger een onderscheiden weg uitloopen, wiens bevelen zal 'er gehoorzaamt worden. De burgerdeugden, (schreeuwt een Redevoering maaker) de vaderlandsliefde, vorderen de opofferingen van 't partikuliere belangen aan 't algemeene. 't Zij zo! maar och laci! 't zal een staat kwalijk gaan, dien 't niet wel kan gaan, dan door de zelfs verloochening zijner leden! en zou 't een staat kwalijk kunnen gaan, waarin ieder lid niet meer of min deelt, dan te zorgen voor zijn lieven, eigen, *ik*? Is niet de welvaart van 't geheel 't zelve met dat der totaliteit der deelen?

Mogelijk mogt mij eenig leer rangschikken onder die soort van menschen, die *politice* Gods water over Gods akker laten loopen. Abuis koster! Even als een ervaaren Zeeman 't orkaan van verre ziende aankomen, de

zeilen bergt, alzo behoort, 'k zal niet zeggen, een goed burger, maar een wijs man, die 't loeijen der politieke stormen van verre hoort, zijn haven en goed bij lange voorraad intepakken, zich van 't pretense vaderland los gemaakt hebbende, te slippen van onder eenig bewind, 't welk hem mishaaft. Dat de meerderheid eener natie deeze heilzaame leere overal praktiseere, en 't zal den dwingeland spoedig feelen aan slaaven, en den intrigant aan *dupes*! En die 't niet kan doen, moet ieder voor zich zien, hoe zich te redden.

Eene andere reden is 'er, welke dit stilzitten, of, zo gij wilt, deeze behoedzaamheid aanbeveelt, namelijk 't onvermogen, de ontebovenkomelijke onmogelijkheid, waarin de groote meenigte zich bevindt, om competente rechters te zijn of te worden in staatsgeschillen; en zo er zich in te steeken, zonder zich te branden, als mogelijk was, zou deeze tusschenkomst altoos voor de zaak in questie nadeelig, hazardeus zijn. 'Wanneer 't 'er op aankomt, om zijn oordeel te vellen, behoort ieder Burger onpartijdig en onbevooroordeelt te oordeelen - alles wat wederzijdsch voor en tegen aangevoert wordt nauwkeurig te overweegen -: en zodra hij éénmaal zijne keuze bepaald heeft, is het zijn plicht der partij, welke hij éénmaal na rijp beraad voor de beste gehouden heeft onverandert^(*) getrouw te blijven^(†)'

Wie toch wel, behalven een onnozelen Boek-Geleerden, verraadde immer zo groote nuchterheid, zo groot gebrek aan menschen-kennisse, om van den grooten hoop burgers, die de natuur bestemde tot handen-arbeid, nodig tot levens onderhoud, bestemde om ann de brassen te trekken, niet om 't bestek te helpen opmaaken, om van zulke klaa-

(*) *'t Is alzo onwaar* beter ten halve gekeert, dan ten heele gedwaalt? en *N.B.* zo de uitkomst leerde, dat de partij, waarbij men zich gevoegt hadt, spoorbeister was!

(†) J.V. in de aangehaalde Reedenvoering.

re, knappe gasten te verwachten eene uitspraak, door kunde en onbevooroordeeltheit uitgebragt, in geschillen, waarover de helderste, de rijkst gestoffeerde koppen, de gesleepte vernuften 't niet eens kunnen worden??

Zo ik 't wel begrijp, keef 't Nederlandsche Publiek, of de haan van één, van de besten, dan die van de geheele buurt zal koning kraaijen, *item* wie de eijeren uit 't nest zou haalen! - In onze kraam, d.i. die der stoffelijke medicijn-meesters, hebben wij een staatsregel a *juvantibus et nocentibus*; in goed duitsch, warneer wij niet beter te doen hebben, ons te houden bij 't geen waaronder de patient zich 't beste bevindt.

Zou nu iemand (gestelt, dat hij 'er gevonden wordt): wel verdienen in 't dolhuis te worden opgeslooten; aan wiens vaderlandlievend hart, na een luchtig overzien der Landsgeschiedenissen, deszelfs daaling een heimelijke zucht afperste, en die voelende zijn onvermogen om opteklimmen tot de beginzelen van staatkundige redeneerkunde, doch echter ook allerleevendigst gevoelende alle onze verouderde *Corrupties*, *Phthises*, *Cacochymiae*, *Cancri*, *Exostoses*, *Paralyses* &c. voor één ééning, enkel oogenblik in twijfel geraakt was, of 't ook - van twee kwaaden 't beste - 't best was geweest zich te houden aan de resultaaten, zich te houden aan de politieke diët, waarbij de patient zich 't beste bevonden hadt! want, zegt vader HIPPOCRATES, '*A multo tempore consuetis, etiamsi fuerint deteriora, insuetis minus turbare solent.*' Aphor. sect. II. aph 50, en over de *corrupties* doet hij deeze uitpraak: '*Quibus occulti cancri, eos non curare melius est. Curati enim cito pereunt. Non curati longius tempus perdurant*'. Ibid. sect. VI. aph. 30. Zeker zou 't publiek zeggen, dat hij dwaalde: maar 't billijk publiek zou die dwaaling vergeeven.

Men geeft na 't gebruik der *drastica* (*) veel al in een opiäat; ook wil ik mijnen Lezer, na zijne lievelings-denk-

(*) *Sterk werkende medicijnen.*

beeldjes zo wat door elkander geschommelt en uit 't fatzoen gebragt te hebben, 'er een toedienen,

De natuur bedeelde haare kinderen met eene tamelijk gelijke portie van verstand en onverstand, van deugd en ondeugd; zij veradelde geene klasse onder hen bij uitsluiting. Wanneer nu eene natie onder elkander verdeelt is, dat men zich overreede, dat de eene helpt geene engelen en de andere geene baarelijke duivels zijn!

‘Seditione, dolis, scelere, atque libidine & irâ Iliacos intra muros peccatur & extra.’

HORATIUS.

Welk is 't Recht der Burgerije, om een haarer Leden te belasten, tegen zijnen wil, met 't Representantschap?

Dat in alle maatschappijen ieder haarer leden gehouden is tot zekere verplichtingen, ter instandhouding dier maatschappijen, spreekt van zelve. Maar moet ieder burger eene zekere quantiteit en qualiteit van *patriotismus* bezitten, is 't ook zeker dat 't vaderland voor de burgers met zekere maate vrn *filiotismus* (liefde van de republiek voor haare kinderen) bezielt moet zijn; en zo 't vaderland een zijner zoonen den huid wilde afstroopen, zou 't (voor hem) een *stief vaderland* worden. Men bewondert, men verbaast zich over, men vergoodt de zelfsverloochening van CURTIUS, die om zijn vaderland te redden, in een vuurige kolk sprong. En waarom houdt deeze zelfsverloochening ons in opgetoogenheid? omdat zij vrijwillig was; omdat de regeering van *Rome* geen recht hadt den burger CURTIUS in requisitie te stellen, om zich in 't vuur te gaan verdrinken.

Zo bekeek men de dingen *oudtijds*. Ik zegge *oudtijds*. Men vindt in de Handvesten der stad *Amsterdam*, een oudekeur, waarbij iemand halsterrig weigerend om 't burgemeesterschap te aanvaarden, veroordeelt werdt om 14 dagen de turfdragers bij zich te moeten inquantieren, en

en hun vol op te geeven^(*). 't Is eene goore Commissie; en nogthans zitten 'er verscheiden in de N. Conventie, welke zich gaarne voor dien prijs, van deezen honorablen, zorglijken, misschien ook gevaarlijken last post zouden willen vrijkoopen.

Ik onderstel een geval, namelijk, dat 't behoud der Republiek volstrekt vordere 't aanweezen van eenig burger in de N. Conventie: ofschoon 't aanvaarden van deeze functie de totaale ruïne van dien burger na zich sleepe. Wanneer nu deeze CURTIUS SECUNDUS luistert na de roeping der natie, den nood des vaderlands gadeslaat, volbrengt hij eene groote daad van edelmoedigheid, doet hij iets, een groot iets, meer, dan een geaccepteerden wissel te betalen, doet hij met deeze zelfsverloochening een opöffering, die noch N. Conventie, noch eenig Committé, op Gods heiligen aardbodem, van hem recht heeft te vorderen. Wat toch bruit mij 't behoud van eenen Staat, waarvan ik om mijn eigen behoud een lid werd, zo dat behoud gekogt moet worden voor mijne destructie? wat helpt mij 't welvaaren van eene republiek, waarmede 't *egoismus* mij *verburgerde*, zo ik, juist om dat welvaaren daarin kwalijk vaare?

Dit alles zij alleen gezegt, om mijne natie, of hen, die zij tot haare botvergallers of kiezers aanstelt, voortaan behoedzaam te doen zijn in de benoeming tot 't Representantschap: want onderstel dat men eenige burgers, dwars tegens hunne belangen in, in spijt van allen recht, met de stok na de N. Conventie, als de kinderen zonder *comparatie* na school, dreef wat nut kan 't Vaderland toch trekken van een *figurant*, wiens ligchaam in de vergadering, maar wiens hart en ziel t'huis in den kring zijns gewoonen leevens is?

(*) Dit *contrast* doet zien, dat MONTESQUIEU, een auteur met een rug, in zijne uitspraak over de Volksregeering (die ik hier niet inlas om de afgodendienaars van de democratie niet dol te maaken) juist de plank zo verre niet mis was.

Afscheid.

AMURATH-EFFENDI verzoekt om verschooning voor 't weinig beteekenende van dit opstel. Hij deedt zijn best, om 't *coloquintachtige* zijner gedagten te confijten in ironie, en dit papiere kind te bakeren in fluweel: dan zo de Lezer zich ergens gekrabt moge hebben aan eenige speld; hij verschoone de onbehendigheid, niet de kwaadwilligheid, van de baker!

